

Robert Špralja
Zaglav

VOKALIZAM GOVORA ZAGLAVA NA DUGOM OTOKU

UDK: 81.163.42'282.2(497.5 Zaglav)

Rukopis primljen za tisak 13.6.2016.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U radu su na temelju desetogodišnjih terenskih istraživanja opisane vokalne značajke mjesnoga govora Zaglava na Dugom otoku, koji pripada srednjočakavskom dijalektu. Na to su nas dodatno motivirali propusti prethodnih istraživača, kao i munjevite promjene kojima smo svjedoci u govoru mladih naraštaja. Zatečeno je stanje uspoređivano s ostalim dugootočkim čakavskim govorima. Prikaz je načelno sinkronijski, a prema potrebi se daju dijakronijska tumačenja.

Utvrđeno je da se govor konzervativnih govornika odlikuje čuvanjem čakavskih elemenata, dok u nekonzervativnih ima dosta inovacija. Primjerice, kod potonjih je posvjedočena neznatna ili slaba zatvorenost vokala i slaba potvrđenost sekundarnog *r*. Konzervativni govornici otvoreniji izgovor dugih vokala koriste samo u stilski obilježenom govoru. Izvorne prijedložno-zamjeničke veze kao npr. *nâ v(i)*, *pô t(i)*, *uzâ k(i)* u nekonzervativnih glase *na (o)vâj*, *po tâj*, *uz kî*. Ovjereno je neznatno manje ekavizama nego u govorima od Savra do Veloga Rata, a poprilično više nego u saljskom govoru, suprotno Finkinoj

procjeni. Većina primjera jake vokalnosti, a kao refleksa prednjeg nazala te znatan broj ekavizama u mladih se naraštaja gubi.

Na temelju nadmoćnih tendencija u govoru mladih naraštaja nameće se pitanje opstojnosti proučavanog idioma (kao i većine ostalih na zadarskom otočju) u budućnosti te potreba poduzimanja određenih mjera kako bi se jezične promjene barem pokušale usporiti.

Ključne riječi: čakavština, srednjočakavski dijalekt, vokalizam, arhaizmi, inovacije, Zaglav

1. UVOD

1. 1. DOSADAŠNJE PROUČAVANJE ZAGLAVSKOGA GOVORA

Govor Zaglava, najmlađeg naselja na Dugom otoku¹, u dosadašnjoj dijalektološkoj literaturi nije sustavno opisan. U preglednoj studiji *Dugootočki čakavski govori* B. Finka (1977) donosi najviše potvrda iz rodnog saljskog govora, a samo u osnovnim crtama naznačuje razlike između mjesnih govora. Ne zapaža mnoge fonološke, morfološke i sintaktičke specifičnosti, osobito u «zmorašnjanskoj» (SZ) skupini sela. Mnogi propusti u Finkinu radu

¹ »Lokalitet 'Zaglav' na Dugom otoku spominje se mnogo prije negoli se može arhivskim dokumentima potvrditi naseljenost tog lokaliteta« (Runje 1998: 13), tj. u najamnom i kupoprodajnom ugovoru zadarskih plemića iz 1397. (Fanfogna), odnosno 1403. g. (Nassis), a 1417. g. na Zaglavu se nalaze posjedi veleposjedničke obitelji svjetovnoga plemstva Mataffaris koje daju na obradu pa je moguće da je i nastanjen početkom 15. stoljeća (usp. Runje 1998: 13). Svakako su nove migracije na zadarsko područje, izazvane turskim prodorom (osobito nakon 1468. g., a najintenzivnije od 16. st. pa sve do konca 17. st.), imale znatan utjecaj na etničke i jezične prilike na otocima. Iako se često govori o Bosancima (Bošnjacima), izbjeglice su bile većinom iz zadarske okolice (tada čakavci), no među njima je zasigurno bilo potomaka doseljenika iz Bosne i Hercegovine, mahom novoštokavaca, najprije iz zapadne Hercegovine, a potom iz istočne Hercegovine (usp. Lisac 1996: 32; Lisac 2003: 50–54, 99–100; Finka 1977: 24). Tijekom nekoliko naraštaja doseljeno stanovništvo pomiješalo se sa starosjedilačkim (čakavskim) i u određenoj mjeri utjecalo na njegov govor, osobito akcentuaciju, »(...) ali budući da novi doseljenici nisu dolazili u većim i kompaktnijim skupinama, nisu mogli bitno izmijeniti osnovnu strukturu starinačkoga dugootočkoga stanovništva i znatnije poremetiti čakavski govor starinaca« (Finka 1977: 24).

posljedica su poopćavanja, a to je očito povezano i s izabranim ispitanicima koje ne možemo smatrati reprezentativnim uzorkom.² To se osobito odnosi na opis akcenatskog stanja, jer ono u stvarnosti nije podudarno ni u govornima jedne skupine sela (JI ili SZ). Ako se navedeni rad dosad smatrao besprijekornim, krajnje je vrijeme da se stanje dubinski preispita. Na to, uostalom, poziva i sâm autor: »(...) Zato će mnoga dijalekatska pitanja trebati ostaviti bližoj ili daljoj budućnosti i budućim istraživačima.« (Finka 1977: 7).

Finka je objavio i *Pogled na čakavski govor sela Zaglav* u monografiji *Zaglav* (1998. g.) gdje tek sumira općepoznate podatke objavljene u *Dugootočkim čakavskim govorima* te donosi popis riječi u kojem, nažalost, ima dosta pogrešaka. Zbirku pjesama *Sûncazâpâd*, napisanu najvećim dijelom na idiomu ovoga mjesta, kao srednjoškolac (2010. g.) je objavio autor ovih redaka (vidi Špralja 2010). Također, godinama prikuplja građu za rječnik.

1.2. METODOLOGIJA

Građa korištena u ovom radu³ ekscerpirana je iz korpusa bilježaka i diktafonskih (i video) snimaka s terena napravljenih tijekom dijalektološkog

² Tako je jedan od zaglavskih ispitanika slovio kao seoski »mudrijaš«, »diplomat«, a slično je primijetio i Zlatko Vidulić za žmanske (i priopćio nam to usmeno). Nerazmjer je i u broju ispitanika (u Salima čak sedam, u Zaglavu i Žmanu po dva, a u ostalim selima samo po jedan). U Salima je Finka ispitivao nešto žena, a u ostalim selima samo muškarce (usp. Finka 1977: 13–14). Očito je sa svojim obavjesnicima radio kao s »ispitanicima« (kako ih i sam naziva) u punom smislu riječi, odnosno nije snimao ili na papir bilježio slobodni govor (osim u Salima).

³ Riječ je o prerađenom dijelu diplomskog rada *Fonologija govora Zaglava na Dugom otoku* izrađenog pod mentorstvom prof. dr. sc. Josipa Lisca i obranjenog 25. veljače 2016. g. u Zadru. Zahvaljujem svojem mentoru, vodećem hrvatskom dijalektologu, koji je prepoznao vrijednost moga dugogodišnjeg rada, podupirao me u mojim nastojanjima, savjetovao me u mnogim dvojbama i bodrio me da ne posustajem u pripremanju priloga za objavu. Neizrecivu zahvalnost upućujem dragom prijatelju prof. Josipu Galiću (asistentu prof. Lisca), mojem neslužbenom komentoru, koji je unatoč brojnim obvezama prionuo na čitanje rada i obavio to zaista brzo, stručno, savjesno i minuciozno te me upozorio na manje stručne interpretacije jezičnih pojava, predložio bolja (preciznija) rješenja i dao nekoliko veoma korisnih savjeta za upotpunjenje nekih dijelova. Također, na veoma korisnim savjetima zahvalan sam izv. prof. dr. sc. Gordani Čupković i doc. dr. sc. Anti Periši, članovima povjerenstva za obranu rada. Odgovornost za preostale propuste isključivo je moja. Rad je posvećen **Danici Čuki** (po zâglavsku: *Dânici Čûkinoj*) (26. 7. 1926. – 29. 11. 2014.), koju sam volio poput majke, a

istraživanja koje u Zaglavu provodimo još od 2006. godine, a u ostalim dugootočkim selima od 2012. do danas.⁴ Informanti su »ispitivani« u vođenom razgovoru (intervjuu), ali se najčešće bilježio ili snimao govor u svakodnevnim (raz)govornim situacijama, obično bez znanja »ispitanika« da je njihov govor podvrgnut istraživanju.

Sve potvrde koje donosimo u radu su autentične, odnosno više su puta izgovorene u spontanom govoru, a one koje su nam se činile nepouzdanima (iz raznih razloga) provjerene su kod barem tri osobe. U tu svrhu, ali i radi usporedbe s ostalim dugootočkim govorima, izrađivani su posebni dijalektološki upitnici.

U radu je primijenjena standardna dijalektološka transkripcija.⁵ Potvrde su akcentuirane i navedene u kurzivu, a tumačenje teže raspoznatljivih značenja je u polunavodnicima, običnim slovima. Ukoliko je riječ višeznačna, značenja su striktno međusobno odijeljena točkom sa zarezom. Navedene su sve poznate nam varijante (na svim jezičnim razinama), odnosno značenjski ekvivalenti (npr. *kuntënat* || *zadovölan*). Oprimjerenja (primjeri upotrebe) međusobno su odijeljena točkom sa zarezom. Gdje god je bilo potrebno, u zagradama je navedena frekvencija upotrebe (kratica: »rij.«, »vrlo rij.«, »češće«, »najčešće«), stilska upotreba (npr. »fig.«, »šaljivo«), pripad-

ona mene kao rodenog sina. Ona me je odgojila i od nje sam i naučio ovaj prekrasan govor. Neka joj je vječna slava i hvala!

⁴ K tomu, napominjemo kako u ovu svrhu nije bilo moguće iskoristiti svu prikupljenu građu iz razloga što je velik broj neobrađenih snimki, a rukopisna građa, koja nije digitalizirana, vrlo je opsežna i »nepregledna«.

⁵ Izdvajamo samo foneme koji su bilježeni posebnim grafemima. Vokali: *ə* – tzv. »šwa«, ni prednji ni neprednji glas; *y* – »široki« glas tipa *i*, s oslabljenom prednjom artikulacijom; Sonanti: *ñ* – sliveno *nj*, glas koji se ob. piše kao *nj*; *l̥* – sliveno *lj*, glas koji se ob. piše kao *lj*; Šumnici: *t'* – bezvučni palatalni ploziv; *d'* – zvučni palatalni ploziv; *h* – velar *h* (koji se u stručnoj literaturi često bilježi znakom *x*) (usp. Lisac 2009: 9–10). Korišteni su sljedeći prozodijski znakovi: " = kratkosilazni akcent; " = inačica kratkosilaznog akcenta (između " i produljenog (^)); ^ = dugosilazni akcent; ^ = produljeni (»poludugi«) akcent (u zaglavskom rijetko; inačica) (dolazi u SZ skupini sela, npr. *iskâti*, *lopâta*, *iskra*); ~ iznad samoglasnika označava nenaglašenu duljinu, a u prikazu vokalizma (2.1.) označava duljinu (sloga); ~ iznad samoglasnika označava kraćinu; točka ispod samoglasnika označava zatvoreni izgovor (npr. *světâc*); ‘ ispod vokala ili *ŋ* = nazalitet (zbog tehničkih poteškoća ne običavamo ga bilježiti, iako je u konzervativnih govornika izraziti, npr. *grûŋ*, *jâ sanj sâŋ*, *Stâŋko*, *tîŋda*). Glasovi s oslabljenom artikulacijom označeni su eksponentima (npr. ostvarivo je *jâ^{vo}riŋ* || *jâ^gvorin*, i sl. || *jâ^ggorin* || *jâ^ggovriŋ*, *des^otâk* || *des^oetâk*, *kap^otâŋ* || *kapitâŋ*). Uobičajeni su znakovi: ɔ – jor, ɔ – jer, y – stražnje *i*, ɛ – prednji nazal, ɔ – stražnji nazal, ě za *jat*, ě za *šta*.

nost idiolektu, tj. individualna uporaba (»pojed.«), a posebno su istaknuti neologizmi, novije primljenice (»novo«, »novije« *opr.* »starije«, »izvorno«). Oznake »A:« i »B:« označavaju sudionike dijaloga. Korištene su standardne gramatičke kratice. Uz romboidan lik (◇) navode se frazemi, a kratica »prov.« označava proverbije (izreke). Većom zvjezdicom (∗) označeni su protojezični (praslavenski) oblici, a manjom (∗) neposvjedočeni likovi (pretpostavljeni ili rekonstruirani negdašnji oblici u mjesnom govoru).

Etimologija riječi oslanja se na priloženu literaturu⁶. Korištene su i kratice naselja⁷ ili skupine dugootočkih naselja⁸ u kojima je zabilježena potvrda.

U istraživanju su zastupljene sve dobne skupine, s time da je najveća pozornost posvećena govoru starije dobne skupine. Razlikujemo konzervativne govornike od nekonzervativnih. Pod *konzervativnim* govornicima (koje uglavnom nazivamo *stariji*, a kadšto i *izvorni*) podrazumijevamo upravo one govornike čiji se govor odlikuje izvornošću (čuvanjem staroga stanja) na svim jezičnim razinama. Konzervativni danas imaju uglavnom preko osamdeset godina⁹, a od mladih (manje od 40 godina) se, bez pretjerivanja¹⁰, konzervativnim govornicima može pribrojiti jedino autor ovih redaka

⁶ Engleski jezik (**angl.**): Hrvatski jezični portal (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>); francuski jezik (**franc.**): Hrvatski jezični portal; grčki jezik (**grč.**): Hrvatski jezični portal; latinski jezik (**lat.**): Hrvatski jezični portal; mletački (venecijanski) dijalekt (**mlet.**): Boerio (1867); njemački jezik (**germ.**): Miličević (2006), Hrvatski jezični portal; romanski jezici (**rom.**): Jernej (2005), Boerio (1867), Hrvatski jezični portal; talijanski jezik (**tal.**): Jernej (2005), Hrvatski jezični portal; turski jezik (**tur.**): Hrvatski jezični portal.

⁷ Evo ih abecednim redom: **Bo** (Božava), **Br** (Brbinj), **D** (Dragove), **L** (Luka), **Po** (Polje (zaseok Velog Rata)), **S** (Sali), **Sav** (Savar), **So** (Soline), **SP** (saljski *Pòrat* (dio Sali)), **SS** (saljsko *Selò* (dio Sali)), **Ver** (Verunić (zaseok Velog Rata)), **VR** (Veli Rat), **Z** (Zaglav), **Ž** (Žman).

⁸ **Jl skupina** (etnik (pl.): *Jūzane*) = jugoistočna skupina naselja (*Sāle* (hrv. stand. *Sali*), *Zāglav*, *Žmān*, *Lūka*); **SZ skupina** (etnik (pl.): *Zmōrašhane*) = sjeverozapadna skupina naselja (*Sāvar* || *Sāvar*, *Břbññ*, *Drāgove*, *Božāva* || (u govoru *Jūžanov*) *Božāva*, *Sōline*, *Verōna* || (u govoru *Jūžanov*) *Verunīt*’ || *Verunīt*’, *Pōļe*, *Vēli Rāt* || *Veli Rāt* || (u govoru *Jūžanov*) *Vēli Rāt*).

⁹ Međutim, i oni se razlikuju po stupnju izvornosti! Važno je imati na umu kako su muškarcima po mnogim pitanjima manje konzervativni od žena. Ima, pak, govornika srednje dobi koji su po mnogim jezičnim značajkama konzervativniji od nekih starih. Isto tako, čak ni najkonzervativniji, primjerice, ne govore redovito *bin* (stari čakavski kondicional, 1. l. sg.), već često *bih* ili *bí*, dok ima mladih, nekonzervativnih govornika koji redovito govore *bin* (moguće pod utjecajem susjednog saljskog u kojem je beziznimno *bin*).

¹⁰ Osim u mjeri u kojoj nije duboko povezan s negdašnjim načinom života pa time, na dubinskoj razini, ni sa starim poljoprivrednim i ribarskim nazivljem. Naravno, nije *izvoran* u mjeri u kojoj su njegovi predci, iz prostog razloga što je njegova percepcija svijeta gotovo iz temelja drugačija; moderan način života, ma koliko mu se odupirali, prije ili kasnije uzima svoj danak.

(rođen 22. siječnja 1992. g.) koji je, igrom slučaja, odgojen u obitelji u kojoj se najbolje umije govoriti *po starînsku* i koji unatoč obrazovanju, medijima, i dr., govori onako kako je u svoje dane naučio od najstarijih živućih. Naravno, ovo je izvanredan slučaj, odnosno kod ovog je govornika presudna briga i svijest o potrebi za očuvanjem izvornoga govora. Ostali su govornici srednje konzervativni ili nekonzervativni.

Glavni informanti iz Zaglava su Danica Čuka (26. 7. 1926. – 29. 11. 2014.), Zorka Špralja, rođ. Čuka (4. 7. 1934.) i Petar Špralja (11. 4. 1931.). Oni su ujedno i najkvalitetniji izvorni govornici s kojima smo se susreli i među najboljima na čitavom otoku. Četrdesetak ostalih informanata konzultirali smo uglavnom kako bismo razriješili neke nedoumice (koje većinom prelaze okvire ovoga rada), a govor desetak njih smo i snimali. Mnogo smo slušali i govor mladih, no njega je teško obuhvatiti ovakvim radom, budući da se zapažaju brojne individualne crte, odnosno stupanj čakavnosti / što-kavnosti dosta varira od govornika do govornika. Ovdje ne navodimo imena informanata iz ostalih naselja.

2. VOKALIZAM

2.1. O VOKALNOM INVENTARU I O IZGOVORU POJEDINIH VOKALA

Kao što je već utvrđeno (usp. Finka 1977: 41), u vokalnog je sustavu dugootočkih čakavskih govora osam vokalnih fonema. Tako i vokalni inventar zaglavskoga govora¹¹ osim pet osnovnih jedinica /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ sačinjavaju i tri zatvorena vokala /ǎ/, /ǽ/ i /ǫ/, a silabem je i /r/, što bismo mogli prikazati ovako:

$$\begin{array}{ccccccc} \check{i} / \bar{i} & & & & \check{u} / \bar{u} & & \\ & & & & & & + r \\ & \check{e} / \bar{e} & & & \check{o} / \bar{o} & & \\ & & & & \check{a} / \bar{a} & & \end{array}$$

¹¹ Finka (1977: 34) detaljno razrađuje fonetske varijante koje se javljaju u dugootočkim čakavskim govorima. Mi spominjemo samo glavne fonetske značajke, a za detaljan uvid u glasovni inventar upućujemo na navedeni rad.

Slogotvorno /r/ je uvijek kratko, bilo primarno (npr. *čřv*, *četřdesē(t)*, *hrtenāča* ‘hrptenjača’, *křv*, *přst*, *přtiti*, *přvi*, *sekřva*, *třti*, *vřtiti*) ili sekundarno (npr. *Břnřdo*, *přko* / *přko*). U nekoliko primjera uza nj dolazi popratni samoglasnik *a*, također kratak (*řrvati se* ‘boriti se; mučiti se, nastojati’, *řrpa* || *vřpa* || *řpa* ‘hrpa’, *arjřv* ‘nevaljao, zločest’¹², *Řrtak* (top.), *Artřt* (top.), *Artina* (*řrtina*) (top.)¹³). O tzv. sekundarnom *r* bit će riječi kasnije (vidi 2.8.). Od ostalih suglasnika poznato nam je da /n/, kao i u mnogim drugim govorima, može biti nositelj sloga u skraćenom obliku psovke (*je*)*bēn ti / te* (*ņte tōže* || *Bōže*; *ņ ti māter*; *ņ ti jārca* || *jārca*), u upitnoj rječci *ān* (*ņ* (*ņ*?)), a čuje se i pri negodovanju (»mumljanju«) ili sl. (npr. A: *Hřtit’u ga t’ā, sāmō te čřjin slōvo!* (‘čujem li te samo riječ’) B: *ņ, zabōra, hřti! tō ti je svē ča znăș i umřš.*).

U kratkim se slogovima ispred /n/ u govoru pojedinih govornika ostvaruje /ā/, odnosno /ō/ koje kadšto prelazi u /ū/, pa »variranje« izgovora može zbuniti neupućenog slušača (zapisivača). Ta je pojava ograničena na oblike u 1. l. prez. glagola V. vrste na *-ati* (npr. *řmřn* || *řmōn* || *řmūn*; *nřmřn* || *nřmōn* || *nřmūn*; *čěkřn* || *čěkōn* || *čěkūn*; *kūhřn* || *kūhōn* || *kūhūn*; *poznřvřn* || *poznřvōn* || *poznřvūn*; *parit’řvřn* || *parit’řvōn* || *parit’řvūn* ‘spremam’), gl.p.t. (npr. *řřgřn* || *řřgōn* || *řřgūn*)¹⁴, G pl. pojedinih imenica (npr. *ulřgřn* || *ulřgōn*; *gōvřn* || *gōvōn*), brojeva na *-an* (*sēdřn*, *ōsřn*), rjeđe N sg. (npr. *Stipřn* || *Střpōn*), a najfrekventnija je u I. i II. licu pl. nenaglašenih oblika osobne zamjenice – *nan* i *van* (A: *Razbřlo nūn je prōvu*. B: *Čř t’u vūn jř!*), tj. u tim se primjerima može čuti i od nekih govornika kod kojih u svim ostalim kategorijama izostaje.

Dakako, nije rijedak prijelaz nazalnosti na prethodni vokal, osobito u najstarijih, no apsolutna redukcija nazalnog elementa nazaliziranoga vokala

¹² U značenju ‘rđav hrđav’ redovito dolazi *rřzav(i)*. Još postoji leksem *arjavřša* koji označava zločestu / zlobnu osobu (m. ili ž.), a dio je i izreke (*Arjavřša kř mřjku ne slřša*), te *arjavōst* (‘zloba, zločestoća’). Zanimljive su izreke u kojima je *arjřv* također u prenesenom značenju (‘loš’): *Trřd i mřka - arjřva* || (fig.) *řřjava plřt’a*. ; *Dř t’e řt’ēta – na arjřva kmēta!*

¹³ Ovi su toponimi iznimke, a možemo im pribrojiti i *Vēli Rřt* (G *Vēloga Rřta*; etnici *Velorřt’ani*, *Velorřt’anka*, pl. *Velorřt’ane*) koji žitelji SZ skupine nazivaju *Vēli Rřt* || *Veli Rřt* (G *Velartř*; etnici *Velřrt’ani*, *Velřrka*, pl. *Velřrt’ane*). Inače se u značenju ‘rt’ govori *pūnta*, *puntřn* (rom.).

¹⁴ Zabilježili smo primjere kolebanja: A: *Čř kūhař řpoga?* B: *Ėvo, vřř ča kūhun: Kūhřn řřř.* ; A: *Bōři si bř k likřru pōjti nř vrime!* B: *Nēmun jř čř hodřti k likřru! Jř ti govōřin da nřmōn čř.*

je rijetka¹⁵ (usp. Finka 1977: 95). Zanimljivo je da govornici kod kojih se zatvorenost ostvaruje u navedenim kategorijama, u 1. l. sg. nenaglašenog oblika glagola *bīti* govore *sān* (npr. *Čū san*), a neki od onih kod kojih se fonemi /a/ i /o/ ni u jednoj od navedenih kategorija ne zatvaraju, govore *sān* || *sōn* || *sūn*. Te smo pojave registrirali i u govoru nekih zaglavskih iseljenika, pojedinačno i u žmanskome govoru, a u luškom (pojedinačno) i dragovskom isključivo u obliku glagola *bīti* (*sūn*). U kaljskom je, pak, ta pojava posve uobičajena te se javlja *–un* (npr. *īmun* || *īmun*, *pozniūvun*; *gōvun*), ali dolazi i *–a(n)* (*sa(n)*, *va(n)*, *na(n)*, *sēdan*, *ōsan*), čak i *–uī* (npr. *črišuī*, *nuarūžuī* ‘trešanja, naranača’) (usp. Benić 2013: 15, 22, 25, 31, 44, 64 ; Kalipedija (amaterski rječnik kaljskoga govora na internetu)).

U savarskom registriramo *luncūn* ‘plahta’ (rom.), *štundārac* ‘stup za zastavu’ (germ.), u dragovskom *muntāti se* ‘vrtjeti se u glavi’ (rom.), a u luškom je navodno bilo *bundīra* ‘zastava’ (rom.). Većina Zaglavaca iz svih dobnih skupina govori *kūhan*, *ulīgan*, *ōsan*, »*dā nan je*«, »*bī san*«, itd., a primjeri *črišaī*, *narāžan* || *narānž*, *lancūn*, *štandārak*, *mantāti se*, *bandīra* ostvarivi su samo u tom obliku.

Vokal /a/ (zatvoreno /a/) kad je pod duljinom, artikulacijski se približava stražnjem vokalu /o/, ali nikada ne prelazi u /o/, kao što je to, primjerice, slučaj u većini bračkih, hvarskih i viških čakavskih govora (usp. Šimunović 1977: 10, 11), premda je ponekad bliži /o/, što je uglavnom karakteristično za najstarije govornike (*otā pijāt*, *zvā me je*, *zājām*, *brāda*, *brāt Fabijān*, *svās dān*...). Slično kao što, primjerice u bračkom razlikovnu ulogu imaju /ō/ i /ō̄/ (*stvōr* ‘predmet’ : *stvōr* ‘stvorenje’) (usp. Šimunović 2009: 898), u zaglavskom se čuva razlika između /â/ i /ô̄/ (*stvâr* : *stvôr*). Primjeri dugog (otvorenog) /a/ u zatvorenu slogu su rijetki; u neologizmima se na njegovu mjestu najčešće izgovara /ă/ (podrobnije o tomu vidi u Špralja (*uskoro*, a)). Zabilježeni su primjeri (npr. *vrag*), koji, ovisno o stilskoj izražajnosti, variraju od potpuno kratkog (*vrăg* || *vrăh te plăka!*), preko produljenog (*vrăg* || *vrăg znâ ôt’e* || *ôt’e lî*), dugog (A: *Da mu je slăbo*. B: *Vrăg mu je!*), do dugog

¹⁵ To je najizraženije u savarskom govoru (npr. *jâ sa va rēk’a*), a posebno od D do VR (npr. *s mojō mātero*). U zaglavskom je registriran uobičajen nazalni izgovor vokala: A: *Bădđnăk je na dvăjščetîre, vâja*. B: *A kî dâ je?* (*â* je, dakako, zatvoreno). ; *Ka bi bârî uspi!* (<*barin* < *baren*) ; *Nîmă* || *nēmă jâ çă s tōbū!* ; *Năkū pâr gōdišt’*, itd.

zatvorenog, ipak najrjeđeg, ali najafektivnijeg izgovora (*Vrâg bi vò odmřsî; Vrâg te zaklâ!*).

Kad iza /ā/ slijedi nazalni konsonant, u zaglavskom govoru nema prelaženja u /u/. Tu su odliku do danas sačuvali govori od Luke do Dragova (npr. *žājûn*, ^(v)*ogûn*, *jedûn dûn*), a prema Finki (1977: 96) takvi su se primjeri katkad mogli čuti i u ostalim selima II skupine od najstarijih ljudi (50-ih g. 20. st.)¹⁶, dok u budućnosti zbog sve jačeg opiranja fonetskom putu razvitka (pod raznim utjecajima) (usp. Finka 1977: 97) razvitak (ili možda: restituciju) ovakve promjene ne možemo očekivati u govorima poput zaglavskog u kojima nikad (ili odavno) nije bila nadmoćnom; štoviše, već je započela restitucija ā i u govorima poput dragovskog koji su dokasna odolijevali utjecajima, tako da danas supostoje dubletni oblici (npr. *trūdûn* || *trūdân*).

Dugo /ę/, odnosno /o/ (zatvoreno /e/ i /o/) najkonzervativniji govornici izgovaraju poprilično blisko prednjem vokalu /i/, odnosno stražnjem vokalu /u/, dok većina izgovara srednje zatvorene glasove (*ponęsti*, *nę znan*, *blędi*, *svętęc*, *fęšta*, *moję dųšę* (G sg.); *bręska*, *Zęrka*, *gęri*, *kęsti*, *boręv* || *bęrov* (G pl.), *postę* ‘cipela’, *pręhęd* ‘čmar’ ...).¹⁷

Kadšto se /ā/ (rjeđe /ę/, /o/) u starijih govornika može diftongizirati, ali tada nije blisko pravomu, izrazitom diftongu, kakav se može čuti npr. u Dragovama na Dugom otoku ili u Kalima¹⁸ na Ugljanu, već je to samo alofona varijanta ostvarena u posebnim uvjetima, osobito pri isticanju, odnosno stilski obojenom govoru. Ta se uloga još jače ostvaruje i jako otvorenim (i otegnutim) izgovorom vokala, također kod starijih govornika (npr. A:

¹⁶ U zaglavskom je govoru *čânpa* || *čâpûka* ‘pandža’ (rij. i *čânpļa*). Jednom smo prilikom u rečenici jednog govornika posvjedočili kolebanje između oblika *čûnpļa* i *čânpļa*. Dakle, svi dugootočki govori imaju potencijal zatvaranja /ā/ (u starini zacijelo bliskog glasu /o/) do /u/, i to je u prošlosti vjerojatno svagdje bilo uobičajenom pojavom, a poslije je u pojedinim naseljima (pojačano izloženima utjecajima sa strane) došlo do restitucije /ā/ (usp. Finka 1977: 96).

¹⁷ Usporedbe radi, /ā/, /ę/ i /o/, od kojih su se u kaljskom govoru poodavno razvili diftonzi, ponovno se restituiraju u suvremenom kaljskom govoru (usp. Kalipedija (amaterski rječnik kaljskoga govora na internetu) – snimke!).

¹⁸ U zaglavskom govoru diftong, kad ga i čujemo u vrlo rijetkim prigodama, ima jedva čujan prvi fonem te, također za razliku od kaljskog, nikada nema udar na prvom dijelu (*dvûa*), već na drugom (*dvųâ*): »(...) idealan kaljski dvoglas (kod starijih govornika, u sporiem izgovoru i kad je riječ posebno istaknuta) [je, op. a.] jedan glas s udarom na prvom dijelu.« (Benić 2013: 18). U to se uvjerio i autor ovih redaka slušajući Kaljku srednje dobi (npr. *jûa*, *posûa(l)* ‘posao’; ali: *muôgla*).

Omûkni, kravetîno, ne dâš mi počînuti! B: *Nê: – ne! jâ:dñače! trûda je tÛbi zaspâti, vaļâ te zîbâti, nõgo.* ('teško je tebi zaspati, ne, kao 'nije', nego te treba zibati'); *prâ:va kêna!*; *bļûtavo kâ:o trâ:va*; *srâ:mi se!*; *blâ:go!* 'stoko'; *tôga je bîlo mô:re*; *grû:ba, špô:rka... – a bîži...*; A: *Ča nîsi znâ, òna ti se je pr'ødala* 'preudala'. B: *Jê:?!; Da vîš vâč samiļâ: A grû:bi, postârani... – svâki dâñ sve grûbli.* (*û* (otvorenije) ≠ *û* (zatvorenije)). Za razliku od mladih, kod starijih otvoreni dugi vokali nikad nisu dio stilski neobilježenoga govora. Tako će pojedini mlađi govornici, osobito oni koji su dosta izbivali iz mjesta ili koji su i inače podložni utjecaju, izgovarati otvorenije duge vokale /a/, /e/ i /o/, slično stanovnicima saljskog Porta (npr. *stâri, komâr, glâvê* || *glâve* (G. sg), *maštê(l), bôr, kôlâc*). Takav je glasovni inventar više rezultat prilagodbe drugom (prestižnijem) sustavu negoli razvojnog puta unutar jednog idioma.

Glas /ɪ/ se kod starijih govornika kvalitetom ponešto razlikuje od standardnoga, odnosno »jezik je pri izgovoru toga glasa (...) nešto povučen[iji] natrag, ali ne toliko koliko pri izgovoru y«¹⁹ (Finka 1977: 34) (*îgla, gîlî, grîh, sîn, prîmîti...*), a /ū/ je kadšto neznatno zatvoreniji (*dûh, sûho, grûn, prût, okrûtîti...*).

Pokušaj rekonstrukcije (u kraćim crtama) vokalizma izumrloga govora jedine zaglavske stare štokavske obitelji (Šešeljinih - *Dûjmovih*) donijeli smo u radu koji je u tisku (Špralja 2016).

2.2. ZATVARANJE /o/ U /u/

Zatvaranje /o/ u /u/ najčešće je pred nazalnim konsonantima. Ta se promjena javlja u naglašenom i nenaglašenom položaju, pretežno u zatvorenom slogu (*grûn* (ali G *grõma*, pl. *grõmi*), *kûnci* || *kõnci* (ali N sg. *konâc*), *skunčâti, ûn* 'on; onaj' (ali: *òna* 'ona', *onâ* 'onaj'), *ûnda, ûnde* || *undêka* || *nûnde* 'ondje', *undêr(ka)* 'onuda', *zvûn* 'zvono' (ali N pl. *zvõni*), *Zvûnko* (rij., arh.) || *Zvõnko, Kûn* 'Tkon', *pû n* || (mlađi redovito) *põ n* 'po nj', *vûn* ||

¹⁹ y – »ipsilon«, obično označuje realizaciju tipa »i« kao u kratkom slogu. Dolazi u naglašenom (*mÿsec*) i u nenaglašenom (*tõlyč*) položaju. Jezik je pri izgovoru toga glasa znatno povučen natrag, tako da se y u odnosu na na i izgovara kao donekle stražnji glas. U osobitim se govornim prilikama može i produžiti.« (Finka 1977: 34).

(mlađi) *vôñ* (G *vôña* || (rij.) *vûña*, N pl. *vôñi* || (rij.) *vûñi*), *năkun* (novije od *pôsli*), itd.).

Ima potvrda zatvaranja i u otvorenom slogu (*kulêda* || *kuľêda*, *mugrăñ* ‘šipak’, *jârbu* ‘jarbol’, *kubôtnica* (vrlo rij., pojed.) || *kobôtnica* ‘hobotnica’, *murăti* (pojed.) || *morăti*, *prburăviti* (rij.) || *prborăviti* ‘zaboraviti (kratkotrajno)’, *zbûčeni* || *z/žbûreni* ‘izbočeni’, *zbûčiti* || *z/žbûriti* ‘izbočiti’, *svăku mălo*, *svăku trî ũre*, itd.). U *sûmpur* je /u/ etimološko (<lat. *sulpur*, i sl.). Promjena zahvaća i oblike I sg. (*s mănun*, *s tōbun*, *š nûn*, *sîrun*, *sîlun*, *krûhun*, *oghun*, *s onûn lîpun Zăglafkun*, *sestrûn*, *sînun*, *prjateľun*, *ôcun*, *sřcun*, *žălcun*, *môrun*, *mûžun*, *brădûn*, *trăvûn*, *svît ’ûn*, *iglûn*, *sikûrun*, *gorûn*, *poslûn*, *zorûn*, *živinûn*, *kōncun* || *kûncun* (<*konăc* ‘konac (nit)’), *kōncun* || (novije) *kōncen* (*mîseca*) (<*kōnac* ‘kraj’), itd.).

Brojne su potvrde zamjene /o/ s /u/ u romanizmima, i to ne samo pred nazalima: *balûn* ‘balon; lopta’, *brûmbuľ* ‘mjehurić (u moru); u kipućoj vodi ugl. *kûžel’*, *bûmba*, *butărga* ‘riblja ikra’, *cukûn* || *muntûn* ‘blesavac’, *debōtu* (|| češće) *dohîpa* ‘skoro, umalo’, *dun* ‘don, svećenička titula’, *falcûn(ka)* || *falcîfikûn(ka)* ‘lažna, prijektivna osoba’, *furbat ’ûn(ka)* ‘lukavac (ica)’, *gradacjûn* || *gradacjôn* (|| rjeđe *provînt*) ‘sprava za mjerenje gradacije alkohola’, *kuťêta* (pojed., rij.) || *kot’êta* ‘stranica postelje; (|| češće) *postîľa* postelja’, *kufeděncija* ‘povjerljiv razgovor (samo u: *nîma kufeděncije* (*so kîn*))’, *kuľâr* || *kolâr* ‘svećenički ovratnik’, *kumpăñ* (ž.r. *kumpăña*) ‘nalik, vrlo sličan’, *kumpañija* ‘društvo’, *kumpâr* ‘prijatelj (danas rij., fig.)’, *kundōt* (danas pojed., rij.; većinom *zăhod*), *kunsêrba* ‘ribarsko udruženje’, *kunšêrva* || *kunsêrva* ‘konzervirana rajčica’, *kuntēnat* || *zadovōľan*, *kuntintăti* (*se*) || (rij.) *zadovōľiti* (*se*), *kûnto* ‘što se tiče, glede’, *kuntrēšt* ‘sukob; proturječje’, *kuntrešăti* ‘proturiječiti’, *kunfûzija*, *kumbinê* ‘kombine (žensko rublje)’, *kunpatăti* (*kōga*) imati prema komu obzira, strpljenja’, *kumplamînti* (*činîti* *kumplamînti* ‘činiti čuda (zbog sitnica), prigovarati’), *kûntra* ‘prema; nasuprot; protiv; (|| *škûntra*) protivno, suprotno’, *kurdêla* ‘vrpca’, *kuštăti* (*se*) || *koštăti* (*se*) ‘pristati (brodom)’, *kvantûm* (|| (novije) *količina*) ‘količina’, *lampijûn*, *lûngica* || *lungêta* (rij.) || *dugîña* || (novo) *dužîna* ‘dužina (rom. zabilježen samo u vezi jedrenja)’, *lûngi* ‘obilno razvodnjen (napitak)’, *munîta* ‘sitan novac’, *muntûra* || *montûra* ‘radna odjeća’, *murlăka* (pogrdno za ž. osobu), *odûr* ‘miris (ob. *grûbi*, tj. smrad)²⁰, *pizdûn(ka)* (pogrdno), *prûnti*

²⁰ Usp. *udăratı* = *vonăti*, *dăvăti*, (arh.) *mľlisăti*; npr. *Grûbo udăra* || *îma grûbi odûr*.

‘spreman’, *skumpesāti* ‘kojekako složiti, osmisлити, i sl.’, *spurgacjûn* ‘očitoвање, ono što se ispoljava (npr. *spurgacjûn křvi* – tumačenje npr. kožne bolesti, alergije, i sl.)’, *šaltûr* (ž. r. *šalturica*) ‘krojač’, *štrigûn* || *čaratâni* ‘čarobnjak’, *trakûn* ‘konjunktivitis; trahom’, *tûrci* (N pl. < *tōrâc* ‘procesijski svijećnjak’; = *Tûrci*), *vârgula* ‘ventil’, *zavaļûn* || *flot’ûn* ‘prevarant’, itd. Od pojedinaca se mogu čuti primjeri *brunkîte* || *brunkîta* ‘bronhitis’, *gûmače* ‘sportska obuća’, *kâuštika* ‘kaustična soda’ i *kaumîla* ‘kamilica’, dok je kod većine /o/. U sljedećim dvama primjerima u većini dugootočkih govora oba o prelaze u u, a u zaglavskom samo jedno: *bumbôn*, *tōmbula* ‘igra tombole’²¹. Neobično je o u *prodēnca* ‘razboritost u ophođenju; kultura.’²²

Ova je promjena registrirana i u brojnim neologizmima: *betûn* (rij.) || *betón* (češće: *cimēnat*), *kamijûn* || *kamijôn*, *kumbinîrke* ‘vrsta kliješta’, *kumpjûter*, *kundenzâtor*, *kunplētni* || (starije, rij.) *kunplēti*, *kunpôt*, *kuntēner*, *kuntrôla*, *kunzervîrâti*, *mudērno* || *mudērno* || *modērno* ‘moderno; izuzetno, zanimljivo (!); prikladno (!)’, *murtadēla*, *mutôr*, *pulicâjac*, *pulfcija* || (rij.) *pulicija*²³, *pulîtika*, *pulîtânke* ‘napolitanke’, *salmunēla*, i dr. Ove primjere, naravno, čujemo od starije čeljadi.

Ima, naravno, i iznimaka: *gōma*, *kalöp*, *komēdija* (◊ *činići komēdije*), *kolâjna* ‘ogrlica’, *molâti* (*se*) ‘pustiti; popustiti; otpustiti; odvezati’, *pitôr* || *pitûr* ‘ličilac’, *stañadôr* ‘lemilo’, *širöp* ‘sirup’, *štajôn* (|| (nešto rjeđe) *zēman* (tur.)) ‘godišnje doba, vremensko razdoblje godine, sezona (i kao razdoblje pogodno za obavljanje nekog posla; razdoblje cvatnje, berbe i sl.)’, *t’akulôn* (ž. r. *t’akulōna*) ‘brbljava osoba’, *Brijōni*, *tēlefon* || (pojed., rij.) *telefôn* (nekad pojed. možda i *telefûn*), *tētanos*, i dr.

Osvrnimo se i na prefikse. Dok je u nekim selima SZ skupine²⁴ u sljedećim primjerima /o/ u nenaglašenu položaju prešlo u /u/, u zaglavskom govoru do zatvaranja nije došlo: *obâjti* ‘obići; obaći; pretražiti; snaći, zadesiti’, *obêd*, *obêdvati*, *obîsiti* (*se*), *obolîti*, *obut’i* (*se*), *odrîti* ‘oderati’, *osîťi*, *osušîti* (*se*) || *osušîti* (*se*), *otîti* ‘htjeti’, *ozdôl(a)*, *ozgôr(a)*, i dr. Ipak, *kolîko*, *tolîko*, itd., je svagdje jednako.

²¹ Usp. u mnogim selima *bumbûn*, *tûmbula*. Ali svagdje redovito: *tûmbul* ‘prevrtanje preko glave’, *tumbulâti* (*se*) || *takalâti* (*se*) ‘kotrljati (*se*).’

²² Ob. ironično, npr. *Nô mu je prodēnca, potâjati se i ne dâti se višta!* Ipak, po svemu sudeći, čini se da riječ ne potječe od lat. *prudēntia*, već od mlet. *prodezza*.

²³ Nekoć, doduše, *pulicija* i u značenju ‘temeljito čišćenje (ob. u tvornici)’.

²⁴ Tako je i u Gradišću (usp. Lisac 2009: 99).

Zanimljivo je promotriti sljedeće primjere: *obonacāti* ‘nastati bonaca’, *ōdaja* ‘udaja’, *odāti (se)* ‘udati (se)’, *odūrīti (se)* ‘ukočiti se; (fig.) umrijeti’, *okasnīti* || *ukasnīti* || *zakasnīti*, *okīnuti (se)* ‘otkinuti (se)’, *okīnuti* || *otkīnuti* ‘ukinuti’ (novije), *okrūtīti* ‘ukrutiti se; ukočiti, zategnuti’, *omūčīti* ‘uvaljati u mūku (brašno)’, *omūdrīti se* ‘uozbiljiti se (ob. zbog bolesti)’, *omūknūti*, *omŗtvīti (se)*, *opūīti (se)* ‘uputiti (se); pokrenuti (se) (npr. motor)’, *opālīti* ‘upaliti (npr. *mutōr*); zapaliti, spaliti (npr. *šūmu*); udariti’, *osmrādīti se* || *osmŗdīti se*, *osolīti* ‘obraditi pomoću soli radi čuvanja’, *osūdīti (se)* ‘osuditi (se); usuditi se’, *osēknūti (se)* ‘ispuhati nos; pročistiti stijenj’, *ūklada* || *ōklada* (starije: *škomēš* (rom.)), *uklāditi se* || *oklāditi se* (starije: *škomētīti se* (rom.) || *pōjti* u *škomēš*), *ustīnuti* || (ob. samo o ljudima) *ocēnuti* ‘ohladiti se; smrznuti se’, *uvrīmenīti (se)* || *razvrīmenīti (se)* ‘nastati lijepo vrijeme’, *užāgnuti se* ‘(fig.) ožegnuti se, sl. *užgāti se* (iznutra), naljutiti se, burno reagirati’, itd.

Opreka *o* : *u* može imati razlikovnu ulogu (npr. *ožīmāti* ‘(čā) iscjedivati’ ≠ *užīmāti* ‘(*kōga*) praviti nelagodu, ići na živce’), dok, s druge strane, bez konteksta nije moguće razabrati značenje leksema s jednakim prefiksom (npr. *okīnuti*, *opālīti*, *osūdīti se*, *opūīti se*).

2.3. ZATVARANJE /e/ U /i/

Zatvaranje /e/ u /i/ većinom se realizira ispred /n/, rijetko i ispred /ń/ i /m/, ali i ispred nenazalnih suglasnika (vidi 2.7.4.). B. Finka, kratko se osvrćući na pojavu, ne govori o realizaciji čistog *i*, već kako »dolazi do jačega ili slabijega sužavanja artikulacije glasa *e* pa je rezultat vrlo zatvorena nazalizirana varijanta vokala *e*, kadšto i nazalizirana varijanta glasa *i*« te kako je to »osobina starijih ljudi i više dolazi do izražaja u sjeverozapadnom dijelu otoka nego u jugoistočnome« (Finka 1977: 95). Načelno se možemo složiti jedino s tvrdnjom kako je to *danas* osobina govora ograničena pretežno na starije ljude. Na temelju pomnog preslušavanja snimaka i slušanja govora na terenu sa sigurnošću možemo reći da u svim selima osim u Salima izvorni govornici u takvim primjerima izgovaraju čisto *i*.

Saljani, pak, izgovaraju *e* koje se u dugom slogu zatvara (*mēndula*, *zovēn*, *čūjen*, *kamēne*). Istina je da se u zaglavskom u mnogim prilikama ostvaruje nazalizirana inačica vokala (npr. *Ne mōrī* (S: *ne mōre*) ‘ne

mogu'; *bārj* 'barem' (u govornika koji inače kaže *bàrin*) ili osjetno slabi artikulacija vokala (npr. *bārⁿ* 'barem' (u govornice koja inače kaže *bàren*)), *kundⁿzàtor*). U nastavku ćemo navesti kategorije u kojima se /*ě*/ zatvara u /*i*/ te ograničenja i iznimke.

U 1. l. sg. prezenta na *-en*: *čùjin*, *t'išin* 'kišem', *dâjin*, *dâdîn*, *hâjin*, *idîn* 'jedem', *idîn* 'pođem, odem', *ist'in* 'tražim', *jôčin* 'jaučem', *lâjin*, *lâžin*, *mâšin*, *mâžin* (*se*), *metîn*, *plâčin* (*se*), *plijin* 'plijevim', *pletîn*, *prolijin*, *pûšin*, *rêštîn*, *serîn*, *sîčîn*, *smijîn se*, *trujîn* (*se*), *umrin*, *zâspin*, *zîjin* 'zidam', *zovîn*, *živîn*²⁵ (2. l. *živêš*), itd. Duplete su *grîn* || *grên* || *gřn* || (nekonzervativni i srednje konzervativni) *grên*, a akcent varira u *perîn* (*se*) || (novije, rij.) *përin* (*se*) 'perem (*se*); umivam (*se*)', *berîn* || (novije, rij.) *bërin*. Od *jebâti* (*se*) 'i fig. (*kolo čësa* / *so čîn*) mučiti se' je redovito *jebîn* (*se*) (samo mladi: *jëben* (*se*)), a u psovci (ispred nenaglašenih oblika osobne zamjenice) *jebën* || *jëben*, odnosno skraćeno *bën* || *in* || *ň* || (rjeđe, ob. manje afektivno) *ën*.

Također, u I sg.²⁶ imenice *krâj* (*krâjin*). Iznimka je *köncun* || (novije) *köncen* (*mîseca*), ali kad se govori o koncu za pletenje redovito je *köncun* || *küncun*. I sg. od *čëkit*' je *čëkit'un*, jedino u izreci drugačije (*Dök je vrëlo, üdri, kûj, i čekit'en potuckûj!*).

U L sg. (samo u vezi s prijedlogom) umjesto *-omu* ili *-emu* često se ostvaruje kratko *-in* (i u *Salima!*): *Öni su na dobrîn, nî(n) nîma släbo*; *na mäterinin mlîku*; *u Budit'ovin / Mârkovin tmezâlu*; *Poslâla san po tvojin brätu*; *u nêžinin* || *nêvin takujînu*; *U va* || *va vîn, nîn, tîn, nîn* (= *u*) *va vömu, nömu, tömu, nëmu*); *na / pğma / po* (*o*)*tîn, (o)vîn, nîn*, itd.; *po svîn sëlu*; *u jenîn grâdu*; *na vâšin / nîhovin / Dûjmovin / Dâničinin dvöru*; *Po kîn si poslâla?*; *U va* || *va* || (novije) *u čin t'eš to dğžati?*, itd. Za usporedbu, u Istri čujemo *-en* (npr. *oven, sven, kratken*). Bez prijedloga ispred deklinabilne riječi ova promjena se uglavnom ne ostvaruje: *Rëkla je vâšemu öcu da dôjde; Kômu si poslâla? – Dâničinomu sînu; Čëmu t'u se nâđijati?*

U G, D, V, L, I sg. te u pl. imenica većinom stranog (ugl. rom.) podrijetla: *cimënat* 'cement' (G *cimînta*), *dekumënat* 'dokument' (N pl. *dekumînti* || *dekumënti*), *fundamënat* 'temelj' (N pl. *fundamînti*), *godimënat* '(fig.) uгода, uživanje' (N pl. *godimînti*), *kalkamënat* (|| *komišûra*) 'razmak među

²⁵ U mladih i manje konzervativnih ponovno se restituira *e* (*živën*).

²⁶ Na SZ ova pojava zahvaća veći broj imenica: npr: *s müžin, ôcin, môrin, klâncîn* || *klüncîn* 'klancem, putem između *mocîr oli kût*'. U zaglavskom je u takvim primjerima *-un*.

madřima (uzdužnim daskama brodske oplata) (N pl. *kalkamĩnti*), *maměnat* 'moment' (N pl. *mamĩnti* || (rij.) *maměnti*), *sakraměnat* (N pl. *sakramĩnti* (arh.) || *sakraměnti*), *švenȃc* (N pl. *švĩnci* || (rij.) *švěnci*), *štruměnat* || (novije) *struměna(a)t* 'instrument, sprava' (N pl. *štrumĩnti* || *štruměnti*), *teštaměnat* || *taštaměnat* (|| *pĩsmo*) 'oporuka' (N pl. *te/aštamĩnti*) itd. Iznimke su *advěnat* (G sg. *advěnta*), *korěnat* 'morska struja; propuh' (G sg. *korěnta*), *pulěnat* 'zapad; zapadni vjetar (*prǎvo zdōla*)' (G sg. *pulěnta*; ali: *pulintāda* 'zapadni vjetar'), *cěnt* '(fig.) novčić' (G sg. *cěnta*), i dr. U trima nazivima mjeseci bilježimo dubletno: *šetĩmbar* || *šetěmbar* 'rujan', *novĩmbar* || *nověmbar* 'studeni', *decĩmbar* || *decěmbar* 'prosinac'.

U neodređenim oblicima, kadšto i ž. r. te s. r. te deklinacijskim oblicima pridjevā, odnosno gl. p. t.²⁷: *čřľĩn* || (novije) *čřľvĩn* (*čřľěni* || *čřľěni*, -a (i noviji oblici *čřv-*)), *donešĩn* (*donešěni*, -a), *dřvĩn* (*dřvěni*, -a), *vošt'ĩn* 'voštan' (*vošt'ěni*, -a), *govnĩn* 'uprljan izmetom' (*govněni*, -a), *gozdĩn* 'željezni' (*gozděni*, -a), *kršt'ĩn* || (novije) *křšt'en* (*křšt'ěni*, *křšt'ena* || (rij.) *křšt'ěna*), *kuntĩnti* (|| *zadovļĩni*) (*kuntěnat*, *kuntĩnta*), *kupļĩn* || (mlađi) *kūplēn* (*kupļěni*, *kupļěna* || (mlađi) *kūplēna*), *ledĩn* (*leděni*, -a), *nadivĩn* || (novije) *nadīven* 'nadjenut' (*nadivěni*, -a), *nagñetĩn* (*nagñetěni*, -a), *namiĩn* || (novije) *namīnen* (*namiñěni*, -a), *natučĩn* || (češće) *natüčen* (*natüčeni*, -a), *obuvĩn* || *obūjen* || (mlađi) *obūven* (*obuvěni*, -a), *okrivĩn* || (novije) *okrivēn* (*okrivěni*, -a), *pacĩnti* (|| *ustřplĩvi*) 'strpljiv' (*pacěnat*, *pacĩnta*), *papřĩn* (*papřěni*, -a), *pečĩn* (*pečěni*, -a), *pojđĩn* || *poĩden* || (rij.) *poidĩn* 'pojedan' (*pojđěni* || *poĩdeni*, -a), *pušt'ĩn* || (novije) *pūšt'en* '(na)pušten' (*pušt'ěni*, *pušt'ěna* || (novije) *pūšt'ena*), *razbijĩn* || (mlađi) *razbijēn* (*razbijěni*, -a), *s(a)krivĩn* || (novije) *s(a)krivēn* || *hrānen* (*s(a)krivěni*, -a), *studĩn*²⁸ (*studěni*, -a), *šivĩn* || (mlađi) *šīven* 'šivan' (*šivěni*, -a), *ubijĩn* || (mlađi) *ubījen* (*ubijěni*, -a), *učĩn* || (novije) *učīnen* (*učīñěni*, -a), *udrivĩn* || (novije) *udrivēn* 'udaren' (*udrivěni*, -a), *zabodĩn* (*zaboděni*, -a), *zapletĩn* (*zapletěni*, -a), *zelĩn* (*zelěni*, -a), *zuvĩn* || *zūjen* || (mlađi) *zūven* 'izuven' (*zuvěni*, -a), itd. Nije registrirano *kafĩn*

²⁷ U zagradama navodimo određene oblike te oblike ž. r. U govoru mlađih zastupljeni su jedino oblici na *-en* (*křšt'en*, *leděni*, *čřvěni* || *čřvēni*, *učīnen*, *donešēn* || *donšēn* || (najmlađi) *-sen*). Napominjemo da u zagradama ne navodimo oblik koji govore mlađi, a podrazumijeva se s obzirom na prethodno navedeni neodređeni oblik (tako npr. mlađi ne govore *obuvěna*, već *obūvena*; ne govore *prbijěna*, već *prbijēna* || *prebijēna*, itd.).

²⁸ Usp. u mnogim mjestima SZ skupine imenica 'student' glasi *stüdin*, dok je u zaglavskom *stüden*.

‘smeđ’, *staklîn* (iako je, naravno, ostvarivo), već samo *kafēni* || (rij.) *kolûr kafē*, *staklēni* || *o stākla*. Obično se govori *pōšten(i)*, vrlo rijetko *poštēni*, stoga ne čudi što je *poštîn* registrirano samo jednom.

Kao što smo vidjeli, već u govoru starijih postoje dublete (*zabijîn* || *zabijjen*), a potonji je navedeni lik gl. p. t. u nekonzervativnih govornika isto-vjetan 1. l. sg. prez. < *zabîti*. U pridjevima u kojima akcent nije na ultimi, za razliku od nekih govora SZ skupine (D, So), ne dolazi do promjene e u i: *mûnen*, *rōjen*, *nâgnen*, *spâšen*, *vêžen*, *obüčen* || *obučîn*, *pōčmen* ‘započet’, *nâčmen* ‘načet’, itd., kao ni u imenicama na *-en* (*přsten*, *stüden* (usp. D: *přstîn*, *stüdin*). Primjeri koji se mogu rjeđe čuti u govoru pojedinaca (*znēmin* ‘izvađen; iznesen’, *vêžin* ‘vezan’) mogu nas navesti na pretpostavku da je ta pojava nekoć bila prisutna i u zaglavskom govoru. Vjerojatno je, ne baš davno, napuštena zbog težnje za razlikovnošću, odnosno kako bi prez. 1. l. sg. bio različit od gl. p. t. (*nâjdin* ‘nađem’ : *nâjden* ‘nađen’, *pōčmin* ‘počnem’ : *pōčmen* ‘započet’, *probijin* ‘probijem’ : *probijîn* || *probijjen* ‘probijen’, *obâjdin* : *obâjden*, *smüşin* : *smüşen*, *vêžin* : *vêžen*, *prōspîn* : *prōспен*, itd.). Akcenatsko mjesto osobito pogoduje diferencijaciji ovih likova: *lêžin* ‘legnem’ : *ležîn* ‘ležim’ : (*po*)*lêžen* ‘polegnut.’ Međutim, ima primjera koji pri izostanku konteksta nisu razumljivi (npr. *pečîn* ‘pečem’ : *pečîn* ‘pečen’).

Sporadično u G pl. nekih imenica: *brîme* (G pl. *brimîn* || *brimenôv* || *brimenî*), *kolēno* (G pl. *kolîn*), *plēna* (G pl. *plîn* (rij.) || *plēn*), *râme* (G pl. *ramîn* || *ramenôv* || *ramenî*), *vrîme* (G pl. *vrimîn* || *vrimenôv*), *vēna* (G pl. *vîn* (rij.) || *vēn*), *žēna* (G pl. *žîn* || (nekonzervativni) *žēn*), i dr. Dakako, mnogo je iznimaka: *stēn* (<*stēna*), *mēn* (<*mēna* ‘mladač’), *bēn* (<*bēna* ‘šljuka’), itd.

E je prešlo u i primjerice u ovim domaćim riječima: *bârin* || *bâren* (= *bâr* || *almēno* (rom.) || (arh.) *almânu(n)* (rom.)) ‘bareni’, *caklînka* (rij.) || *caklēnka* || *caklenica* ‘staklena posuda’, *plînka* ‘plemka, kalem’, *poplînka* ‘donja manja *plēna* (pelena)’, *prîn* (|| (nekoć) *tōlič*) ‘maločas’, *žînska* || (novije, rij., češće fig.) *žēnska*. Ispred *ñ* se e mijenja u i u primjeru *kamîne* (zb. im. <*kâmi* || (novije, rij. u konzervativnih) *kâmik*), ali ne u *zlamēne* (zb. im. od *zlâmen*; samo u psovcu i ◊ *čüdo i zlamēne*, i sl.). U imenima ne dolazi do promjene: *Mlâdenka*, *Vēnka*, *Zdēnka* (usp. D: *Zdînka*).

Među romanizmima nahodimo mnoštvo potvrda: *kuntintâti* (*se*) ‘zadovoljiti (*se*)’, *marînda* ‘doručak’, *marindâti* ‘doručkovati’, *mindâlja* ‘medalja’, *mîndula* ‘badem’, *pacîncija* || *ustrpljēne* ‘strpljivost’, *sîguromînti* || *sîguro* ‘sigurno’, *šetîn* || *šetēn* ‘vrsta platna, saten’, *tînda* ‘platno za strehu

ili, u novije vrijeme, za branje maslina', *tînditi* 'čuvati; skrbiti se; brinuti se o nekome ili nečemu', *tintâti* 'napastovati; nagovarati', *vintulâti se* 'zračiti se (mahanjem lepezom ili na vjetru)', *vintulâtor* (novo) 'ventilator', *zînsa* || *zënso* 'imenjak', i dr. (o ostalim zamjenama *e* > *i* (i obrnuto) vidi 2.7.4.). U inicijalnoj poziciji *e* prelazi u *i* u *Inglêška* (starije, rij.) || *Inglêska*, *inglêški* (starije, rij.) || *inglêski*, *Inglêz*. Iznimke su neologizmi, npr. *benküc* || *beküc* 'regulator plamena', *benzîna*, *centimëtar*, *mëtar* (usp. D: *mîtar*), *pënta* (usp. S: *pënta*), *štikadënt* 'čačkalica' (usp. S: *štikadënt*), i dr. No i među starijim romanizmima ima primjera čuvanja *e*, npr. *i(n)tënditi se* 'razumjeti se (u što).' Opreka *e* : *i* katkad ima i leksičku razlikovnu ulogu, npr. *prtënditi* || (pojed., rij.) *prtëñiti* 'položiti pravo na što, pretendirati' ≠ *prtînditi* (sv. < *tînditi*) 'pričuvati, pripaziti; pobrinuti se.'

Sve u svemu, danas je najnestabilnije *i* (<*e*) u prezentu (pogotovo kod potvrda u kojima akcent nije na ultimi), dosta se gubi i u ostalim navedenim kategorijama, a najstabilnije je u romanizmima. Budući da su najstariji govornici koje smo imali prilike čuti (rođeni 1913.) beziznimno govorili *i* (*idîn*, *čüjin*) i tvrdili da je tako *o(d) pântivîka* || *pântivîka*, kao i nekoliko današnjih izvornih govornika koji izvrsno čuvaju i druge stare odlike govora, razvidno je da je *e* u govoru manje konzervativnih i mlađih govornika (*idën*, *čüjen*) rezultat utjecaja u novije vrijeme, između ostaloga, i saljskoga govora²⁹. Ipak, čini nam se da su i nekoć mogli postojati govornici (npr. pojedine obitelji) koji su govorili tako, ali nisu izvršili znatniji utjecaj na ostale govornike. Naime, i u onih starijih govornika koji govore *pläčën*, *îšt'en*, itd., ipak se veoma često javljaju *zovîn*, *idîn*, itd.

2.4. NEPOSTOJANO a

Mihaljević i Horvat (2007: 302) upozoravaju kako je potrebno jasno razlikovati nepostojane glasove od glasovnih promjena u kojima dolazi do dodavanja ili gubljenja nepostojanih glasova te predlažu »da bi se glasovne promjene trebale nazivati promjena ili alternacija *a/∅* i *∅/a* ili gubljenje/

²⁹ Posebno preko brojnih zaposlenika u saljskoj tvornici *Mardešić*, a kasnije i preko osnovnoškolaca.

umetanje nepostojanoga *a* i promjena ili alternacija *e/∅* ili gubljenje nepostojanog *e*«. Ovdje ćemo se služiti upravo tim terminima.

Dijalektološki su najzanimljiviji primjeri koji odudaraju od stanja u hrv. stand.³⁰ To su u prvom redu G, D, A, V, L, I sg. te N, (G³¹), D, A, V, L, I pl. imenica *māčâk*, *čvrčâk*, *odâr* ‘povišena ‘prostirka’ za sušenje smokava’, *päs*, *žāmâk* ‘komadić sira otkinut još za vrijeme sirenja’, *nâručaļ*, *kokošînak* || *kokošînak*, *polet’âk* ‘ptić spreman za letenje’, *nâkovañ*, *Dûjan* (m. ime). U izvornom zaglavskom u tim kategorijama nema alternacije *a/∅* (npr. G sg.: *māčâka*, *čvrčâka*, *odâra*, *päsa*, *žāmâka*, *nâručaļa*, *kokošînaka* || -îñaka, *polet’âka*, *nâkovaña*, *Dûjana*).

Kao što je i očekivano, u G. pl. dolazi do alternacije *∅/a*, no obično uz supostojanje novijih likova (*∅/∅*) (npr. *narâžan* || *narâñž*, *stabâl* || *stablôv*, *skôrušav* || *skôrušv*³², itd.).

Infinitiv je *třti*³³ ‘brisati (sv. *otřti*); masirati (sv. *potřti* || *rastřti*)’, *satřti* ‘satrijeti, uništiti; (fig.) pohlepno pojesti’, a u prez. se javlja alternacija *∅/a*, uz neke inačice (*∅/∅*; *∅/e*) (*târin* || (rij., novije) *tërin*, *täreš* || (rij., novije) *tëreš*, itd.; *satârin* || *sâtrin*, *satäreš* || *sätreš*, itd.). Isto je i u gl. p. t. (*otâren(i)* || *otëren(i)* || (rij.) *ötren(i)*, *satřvîn* || (rij. fig.) *střvîn* / *střven*). To ne valja miješati s primjerima gl. p. r., m. r. sg. u govorima od D do VR (npr. *ûmar* (< *umřti*), *ödär* (< *odřti*), *râstar* (< *rastřti* || *rastârti* ‘izmasirati’ i < *rastrřti* ‘rastrijeti’), *pöž(d)ar* (< *pož(d)řti*)) u kojima je zapravo samo došlo do eliminacije dočetnog *l* te dodavanja popratnog vokala uz *r*, dok je u zaglavskim potvrđama *ûmra*, *ödra*, *râstra*, *pöždra* došlo do vokalizacije *l > a* (usp. u štokavskom *l > o*).

Čini se da je u konzervativnih govornika alternacija *a/∅* redovitija. Potvrđuju to npr. G, D, V, L, I sg. i svi oblici pl. imenica *kôrak* (G sg. *kôřka*), *Ārtak* (top.) (G sg. *Āřka* || (rjeđe) *Āřtaka*), *taulâc* ‘produžetak krmenog dijela broda; (nekoć) drveni ležaj u poljskoj kućici’ (G sg. *taulca*), *vôžâc* || *vogâc* (na brodu) (*vôšca* || *vogâča*), *svîřac* (*svîřca*), *zâpržak* (G sg.

³⁰ Naravno, nisu svi primjeri koje navodimo dio hrv. stand. jezika, no postoje slični (npr. *stećak* G: *stećka*; *zamak* G: *zamka*).

³¹ Identično (po izostanku alternacije *a/∅*) stanju u hrv. stand (npr. Z: *čvrčâkov*, hrv. stand: *cvřčaka*).

³² U *skôrušv* slijed glasova *šv* izgovara se »stoplejeno«, tj. nema ni prizvuka poluglasa između tih dvaju glasova. Pritom je *v* jedva čujno. Isto je i s *tëgal* || *tëgl* (skup *gl* se izgovara stoplejeno, a *l* je oslabljene artikulacije).

³³ Od mlađeg pojedinca registrirali smo i *trâti*.

zãprška). U mladih je G redovito *Ärtaka*, *tauläca*, *vozäca* (< *vozäč*), *sviräca* (< *sviräč*), *zãpržaka* (posljednje rij.), a nerijetko i *köraka* (G sg.), *körakov* (G pl.), *köraci* (N pl.) mjesto *kôrka*, *kôrkov*, *kôrci*.

Mnogo je podudaranja sa standardnojezičnim stanjem (u zagradama navodimo oblik N i G sg.), npr.: *křmežal* ‘krmelj’ (*křmežla*), *govnobãlãc* (*govnobãlca*), *Šãmac* ‘ime broda’ (*Šãmca*), *štramãc* ‘madrac’ (*štramca*), *uplêt’ak* ‘dio nošnje koji pokriva pleća’ (*uplêt’ka*), *popëčãk* ‘žarač’ (*popëčãka*), *žitãk* ‘imanje; živežne namirnice’ (*žitka*), *uböjak* ‘vrsta obuće’ (*uböjka*), *ülãc* ‘stršljen’ (*ülca*), *bravìnac* ‘mrav’ (*bravìnca*), *hãlãk* (*hãlka*), *Sãvar* (*Sãvra*), *nãprìdak* (*nãprìtka*), *nõšãc* ‘peteljka; ‘kljun’ posude’ (*nõšca*).

I, naposljetku, jedna zanimljivost u vezi s ovime. Došlo je do prilagodbe izgovora riječi s kajkavskim refleksom poluglasa (e) (npr. *Čãkovac*, *M. Gûbac*).

2.5. OSTALE SAMOGLASNIČKE PROMJENE, REDUKCIJE, ZAMJENE

Od ostalih samoglasničkih promjena izdvajamo sljedeće³⁴: **a > e** (*dekôrdo* (sl. *inšöcija*) (rom.) ‘povezani, u dogovoru’, *rebufãti* (sl. *refacãti*) ‘napasti riječima, grubo prekoriti’ (mlet. *rabufãr*), *regãn* (rom.)³⁵ ‘uragan; = *řtûna*’, *je(n)dãrma* || *indãrma* || *žëndar* (rom.) ‘žandar’); **a > o** ((*o*)*dõtle* || *zdõtle* ‘odatile’, (*o*)*dövle* || *zdövle* ‘odavde’, *a nëmigo* || (rij.) *a nëmiga*³⁶ (< *a ne mi ga*) ‘a ne; a ne kao’), *krovãta*³⁷ (rom.) || (nekoć) *kolarîna* (rom.), *Tromêrka* (< *Tramerka* < *Tarmerka*) (top.), *rokëta* ‘raketa’³⁸, *ofãm* || *ofãn* || (rij.) *afãm* ‘nesvi-

³⁴ Većina ovih promjena preglašavanja karakteristična je za govor starih. Primjere donosimo tek ilustrativno. Detaljan prikaz iziskivao bi ekscerpiranje svih primjera iz građe, što je zasad naprosto nemoguće.

³⁵ U novije se vrijeme može čuti i »hibridni« lik *üregan*, spoj književne riječi *uragan* i domaćeg *regãn*. U S je *ragãn*.

³⁶ Npr. *Bãš je plet’ãš, döbar klãpac o čovika, a nëmigo popřãit* ‘(fig. < tek začeti plod smokve) ‘sicušan, slab čovjek’); *Užã je na blãgoslovu* ‘večernja pobožnost u crkvi’) *u božît’ni dãni poküpiti prd božît’* ‘božićno drvce’) *svü mlãdost i bìli bi spìvali svë božît’ne pîsme, a nëmigo danãs – popödne nî blãgoslova, ovã frãtar rečë da svãki svömu grë čestütãti*.

³⁷ Ovdje je *a > o* s obzirom na standardnojezični lik. Zapravo do promjene nije ni došlo jer je u mlet. *croata* || *colarina*. Jedino je, dakle, umetnuto hijatsko *v*.

³⁸ Usp. prethodnu bilješku o *krovãti*. I ovdje je, naime, riječ o posudenici iz talijanskog (germ. *Rakete* < tal. *rocchetto* ‘vreteno’).

jest' (rom.), *ofamāti* 'onesvijestiti se' (rom.), (*o*)*blamīrāti* '= (*o*)*brūkati*, (*o*)*sramotīti*' (germ., franc.), *ofēra* 'afera, smutnja' (franc.); **a > u** ((*o*)*dūnvle* || *zdūnvle* 'odande', *brunculēt* (rom.) 'narukvica', *tuvērna* (rom.) 'krčma'); **e > a** (*prija* (|| *přivo*) 'prije', *flabāja* (mlet. *plebàgia*) 'svjetina, rulja; metež', *ragāta* (rom.) 'regata' (i u < ð *nā svu* || *na svū ragātu* 'svom jačinom (ob. o zvuku)', *trāparice* (angl.; novo), *anastēzija* (grč.; novo)); **e > o** (*nōgo* || *nogo* || *no'o* (|| *nūgo*) 'nego'); **e > u** (*nūgo* || *nugo* (|| *n(o)go*) 'nego', *kōlura* (čest je V *kōluro!*) (mlet. *colera*, *colora*)); **i > e** (*četīre* || *čētre* 'četiri', *legetimācija* (novo), *stepēndija* (novo), *petroīd* 'neopitroid' (novo) (vidi 2.7.4.); **i > o / u** (*lōfče* || *lūfče* || *lifče* || *řfče* 'ljepše')³⁹; **i > u** (*žūl* '= *ļiljan* (samo u molitvi⁴⁰)' (tal. *giglio*), *poluklīnika* (germ., lat.; novo)), **o > a** (*armār*⁴¹ 'ormar', *barōfka* 'češer (ob. borov)', *dātal* (rom.) 'prstac (*Lithophaga lithophaga*'), *mamēnat* (rom.) 'moment', *pārabrod* (literarni lik; inače: *vāpōr* (rom.)); **o > e** (*peronōšpera* 'peronospora' (grč.), *dekumēnat* (lat.) 'dokument'), **u > i** (*pōlibrāt*, *pōlisēstra* (nove riječi)), **u > o** (*po(d)* (rij., pojed.) || *pu(d)* (<*put*).⁴²

Oslabljena artikulacija glasova prvi je stupanj na putu do totalne redukcije ili promjene boje (vidi i uvodne napomene u 2.3. – drugi odlomak). Izgovor navedene varijante komparativa s vrlo oslabljenim *i* koje se približava *ě* (*lfče*) bitna je prepoznatljivost susjednoga žmanskog govora, a u zaglavskom je fakultativna i ograničena na još nekoliko primjera (*fr^{te}* 'uštipci', *br^{me}*, *mr^{ža}*, *vr^t'a*, *sr^t'a*, *hr^{pa}*, *kapitān*, *b^{yla}* (gl. p. r. 3. l. sg. ž. r. < *bīti*), *na Sōl'nah* || *Sōl'nami*, *Pūnta Kapūl'na*, i dr.)⁴³, rjeđe u oblicima gl. p. r., osobito pri ubrzanom govoru (*hod^{la}*, *vid^{la}*, *stāv^{la}*, *mer^{tala}* 'zaslužila'), no ipak osjetno različita od totalne redukcije česte u nekim štokavskim

³⁹ Ima govornika koji sporadično rabe sve četiri varijante, no, za razliku od mladih, nikad neće reći *lipše*.

⁴⁰ *Svēti Ānte, tī s' mogūt'i, pō svin svītu grēš slavūt'i, nōsiš u rūci Gospodīna, Isukřsta - Bōžjeg sīna, a u drūgoj kītu žūļa. Ōtvor' ōči kī su slīpi!* Usp. u D leksem *žūl* ('ljiljan') nije samo u molitvi, već u svakodnevnom govoru.

⁴¹ No to je zapravo od talijanskog *armadio*.

⁴² Npr. (o pravcu kretanja): *Šā je pu* || *po Grāda* / *pu* || *po Lavdāre* / *pu* || *po sēla* / *pu* || *po Sālī*, itd.; (o položaju čega) *Krēñena je pu* || *po funēstre* 'okrenuta je *put* prozora, tj. prema prozoru', itd. Javlja se i *pu* || *pod* (npr. *Šlī su pu* || *pod Ārka*. ; *Uiēka je pu* || *pod mōra* / *pu* || *pod Ravānca*). Varijantu *po(d)* čujemo kod tek nekoliko govornika, i to redovito. U naglašenom položaju ostvarivo je samo *pū(t)* (npr. *svāki pū(t)*, *jedān pū(t)*).

⁴³ Usp. u So: *kūh'na*, *Mār'nov(i)* (prezime); u Ž: *Vid'lov(i)* (<*Vidu'lov*, prezime) (u Z ponekad *Kōž'lovi* (patronimik, obiteljski nadimak)). Često se može čuti i *Jēs tī?* 'jesi li tī?' (tj. tko je to?); *jēs bīla*, i sl.

govorima. I u leksemu *mâslina* (možda češće u pl.) zbog frekventne uporabe često dolazi do oslabljenog izgovora središnjeg sloga (prostim riječima, doima se kao da je snažno zatvoreni inicijalni slog »progutao« sljedeći) pa se izgovara, otprilike, *mâs⁽ⁱ⁾ne*, no ovo je tek pokušaj transkripcije. Također, često registriramo *jâ^{so}vorin*, *jâ go^{vo}rin*, (*ûn*) *go^{vö}ri*, i sl., pored *jâ govörin* || *jâ govorin*, (*ûn*) *govöri*, itd.

Od vokalskih redukcija izdvaja se afereza (ispadanje samoglasnika ili sloga na početku riječi), najuočljivija u oblicima osobnih i pokaznih zamjenica, no podjednako su frekventni i cjeloviti oblici (npr. *nôga* || *onôga*, *vîh* || *ovîh*, *ně* || *öne*, *vî* || *övi*, *nîma* || *onîma*, itd.). Naprotiv, priloži *vâko*, *nâko*⁴⁴, a osobito pridjevi *vakôv*, *nakôv*, *volîk*, *nolîk*, *volîsni* (*volîsan*) 'ovolicni', *nolîsni* (*nolîsan*) 'onolicni' vrlo se rijetko mogu čuti s inicijalnim *o*, i tada to obično biva zbog isticanja riječi. Početno *o* redovito ispada u *kôlo* || (samo sa satima) *kö* 'oko' (*Grê kolo küt'e*; *Gölo ti je kolo pâsa*; *Ko(lo) dvîh ûr* || (mlađi) *dvî ûre popôdne*; ALI: *Šâ je ökolo.*), *krēnûti* (*se*) (nsv. *krît'ati* (*se*); izvedenice: *přkrēnûti*, *zакrēnûti*, i dr.) (*okrēnûti* (*se*) je u konzervativnih vrlo rijetko), *lijândar* 'oleandar', *skörušva* 'oskoruša', često u *prostîti* (nsv. *prâšt'âti*), a rjeđe i u neologizmu (*o*)*perâcija*.

Vokal *a* ispada u *kö* 'ako', *ëroplan* (uz novije *avijôn* || *avijûn*), *ërodrom* (novije), *fûndo* || (rij.) *afûndo* 'u morsku dubinu, u dno' (rom.), *kûnto* 'glede, što se tiče' (rom.), *pëna* || *pëna* (češće *tëko*) 'tek (opr. *jurê*)' (rom.), *kâcija* 'bagrem', *kumulâtor* (novo), *Mërika*, *Merikânac* || *Merikâni* (ž. r. *Merikânka*), *merikânski*, *petîd* 'apetit' (novije), (*a*)*šperîn* 'tableta', (*a*)*lërgija* 'alergija' (novo), itd.

Vokal *i* redovito ispada u *Tâlija*, kao i u hrv. stand. u *Tal'jânac* (ž. r. *Tal'jânka*), *tal'jânski*, u hipokoristiku *Vâna*, vrlo često u *jâko* 'iako' (uz starije i češće *i kö*) te u *nëkcija* (pored starijeg *špûnta* (mlet.)), rjeđe u *Sükřst* (<*Isükřst*), pri negodovanju ili sl. ponekad i u *Süsa* (<*Isüsa*). Najznačajnije je ispadanje *i* u prefiksima *iz-*, *is-*, *iš-*, odnosno prijedlogu, »prisutno već u najstarijim pisanim spomenicima« (Malić 1991: 108). No, za razliku od potvrda u čakavskoj pisanoj baštini, u zaglavskom je govoru (u govoru konzervativnih) provedeno dosljedno: *z* (*s*, *š*, *ž*, *Ø*) 'iz' (*z môra*, *z rîvê*, *z nëba*, »*Nëka ga zbävu z otôga!*«, *s küt'e*, *s pôda* 's kata', *s tlôha* 's tla, s poda',

⁴⁴ Međutim, mogu se smatrati analogijom prema *täko* (usp. Kapović 2008: 131). Pored *täko*, stariji veoma često koriste i *otäko*.

ž *ńěga*, (z) *svīta*, (z) *Žmāna*, (z) *Zāglava*, itd.), za || *zāda* (|| (i)za) ‘iza’, *zīti* ‘izići’, *zazīvāti*, *zmīsliti* || *zvintāti* (rom.), *znīmati* ‘vaditi; skidati; iznositi’, *zvīti* ‘izvidjeti’, *zorāti*, *zbrāti* (nsv. *zbīrati*) ‘izabrati; probrati’, *znēnada*, *znebļūšiti* (se) ‘zaprepastiti (se)’, *zneverāti* ‘nastati *nevēra*’, *zvīrati* ‘izvirati’, *zgūlīti* ‘iščupati’, *znōvice* ‘iznova, ponovno’, *spod* || *spōd* || (u slučaju proklize) *spōd* || (rij., samo samostalno) *īspod*, *spōvid*, *spīpati*, *skorēnīti*, *spāštāti*, *sjūtra* || *zjūtra*, *sprpovīdāti* || *spredikāti* (rom.), *skūsiti*, *skūsan*, *stūt’i*, *skīdati*, *sūncastōk* ‘izlazak (istok) sunca’, *mīsecstōk* ‘izlazak (istok) mjeseca’, *ščēznuti* ‘iščeznuti; nestati iz sjećanja; jako se prepasti’, *žńorīti* || *zńorīti* ‘izroniti’, itd. Jednako je i u novijim riječima: *spūniti*, *spāsti* ‘ispasti (pokazati se u računanju, životu, itd.); nekoć samo u značenju *spāsti* ‘uzgojiti blago; (fig.) *spāsti drōb* ‘udebljati se’; *nāč si spā*, i sl. ‘na koju (nisku) razinu si (s)pao’, i dr.

Vokal *e* ispada u *tikēta* ‘etiketa’, *lētrika* ‘električna struja’, *lētrični*, *lētričar*, rjeđe u (e)*lētra* ‘elektra, HEP’, dok je *u* ispalo u starim riječima *zglāvļe* ‘uzglavlje’ i *vāla* ‘uvala’, a sporadično i u (u)*zdīhati* ‘uzdisati’, ali *uzdahnūti* (se) || *uzdāhnuti* (se), te (u)*vegīja* ‘mladoženja.’ Danas se rijetko može čuti *Strālija*, najčešće je ipak *Austrālija* || *Austrālija*, no pamtimo stare ljude koji su redovito tako govorili. Inicijalni slog obično ispada i u *pulitānke* ‘napolitanke’, no izvorna je dijalekatska riječ za kekse (općenito) *galetīne* (novo: *kēksi* || *kēksi*).

Registrirane su i brojne potvrde sinkope (ispadanja samoglasnika ili slogova u sredini riječi): *hōmo* || *hōmo* (<hodimo), *hōte* || *hōte* (<hodite), *ńēv* (|| *ńēzin*) ‘njezin’⁴⁵, *vōšt’e*⁴⁶ || (rjeđe) *vōgodišt’e* ‘ove godine’, *gūjca* || *guzīca*, *plēna* ‘pelena’, *čētre* (|| *četīre*; i novije *čētri*) ‘četiri’, *dvājse(t)* ‘20’, *trēse(t)* ‘30’, *matrijāl* (novije), *zājno* ‘zajedno’, *vīti*, *povīti* ‘(pro)kazati; pokazati’, oblici imenice *kōrak* (npr. G sg *kōrka*, N pl *kōrci*), *zajbāvāti* (< zajebavati),

⁴⁵ Taj je oblik nastao kontrakcijom prema *ńegōv*. U zaglavskom se, doduše, u značenju ‘njegov’ govori *ńigōv* || *ńegōv*. Ključ nalazimo u govorima SZ skupine dugootočkih govora u kojoj je *ńigōv* ‘njegov’ i ‘njezin’ (!).

⁴⁶ To je zaglavska prepoznatljivost; inače, u selima na JI je *vōgodišt’e*, a na SZ *vogodīšt’e* || *vogodīšt’a*.

i dr. Snažne je afektivnosti sinkopirani (ili *allegro*⁴⁷) oblik *Jës* (<*Jë(j)zus*).⁴⁸ Poprilično su frekventni sljedeći *allegro* oblici u kojima ispada *t'e*, potvrđeni i u štokavskim govorima: *ò'š, nê'sš* || *nê'sš, kò'sš*⁴⁹, a čini se rjeđe (u starijih) *dī'sš, čā'sš, kǎ'sš, pa'sš*. Veoma je često *mis'* (*miz'*) || *mīs'* (*mīz'*) (<mislin), *mi'sš* (*mī'ž*) || *mī'sš* (*mī'ž*) (<misliš)⁵⁰, *vi'sš* (|| *vē/ vē*) (<vidiš), *vi'te* (<vidite). Ipak, pojedine se potvrde mogu katkad čuti samo od najmlađih podložnih snažnom (zadarskom urbanom) utjecaju (*mō'sš* (<možeš), *da'sš* (<da t'eš), *kū'sš* (<kužiš), *tī'sš* (<tī t'eš)). U *d'jānka* (= *do jānka*) (*jenōga*) 'do (n)iti (jednoga)' ispalo je *o*, a *n* (<*nanka*) se, zbog prilagodbe izgovora uz *d*, depalataliziralo (*n* > *n'j* > *j*) (npr. *D'jānka jēna* (*jedīna*) *t'e s tēmeļa usahnūti!*; *I do jānka jenōga je samatrā* || *sātra* || *pōždra?*!). Govori se i *dō ti jedān* '»do iti« jedan, do ijedan.'

Apokopa (ispadanje samoglasnika ili sloga na kraju riječi) se, primjerice, javlja u *zarān* 'zarana', *vēli(ki)*, *polè* || *polèj* || *polēj* (usp. u susjednim S: *polāj*) 'pogledaj, gle' ili *vē* || *vè* (<*vidi, vij*) 'gle, vidi', *nīs* || *nīsān* i *jēs* || *jesān*, kao i u *Liban* 'Libanon' (novije). Pojedinačno se ostvaruje lik *rad* (= (*za*) *radi* 'zbog; radi'). Također, apokopirano je i 2. l. sg. imp. nekoliko glagola (npr. *lāj, hāj*), kao i veze prijedloga sa zamjenicama *kī, čā, n* (<*nēga*), (*o*) *vā*

⁴⁷ Naime, u novijoj se literaturi ovakvi primjeri često nazivaju *allegro* oblicima »(...)u kojima ne dolazi do redukcije, nego su to drugi oblici riječi, koji su skraćeni, što zbog brza izgovora, što zbog česte upotrebe (Kapović, usmeno)« (Ćurković 2014: 50). Od ostalih primjera koje navedena autorica spominje u proučavanom štokavskom govoru, u zaglavskom su potvrđeni sljedeći slični: (*ī*)*me Ōca* (*i Sīna i Dūha* || *Dūha svētoga*) 'u ime...'; u starih žena je često i afektivno *Me* || *mē Isūsovo!*; skraćeni oblici dočetka brojeva nastalih slaganjem s korijenom *-deset* (/ *-eset* / *-jset*) (npr. *dvajzdva* || *dvājset* i *dvā, trestōsan* || *trēset* i *ōsan, četstrēti* || *četrdesēt* i *trēti, osanstōsmi* || *osandesēt* i *ōsmi, osanzdēvet* || *osandesēt* i *dēvet*). Ostale primjere vidi gore u nastavku.

⁴⁸ Npr. *Nē bi rēka da od kolēna ne mōrin, nōgo da se trišt'enīn po kūt'i. Jē's īme Isūsovo, Jē's īme Isūsovo, kakōvoga mūža jā īman!* Dakako, i *Jēzus* || *Jējzus* || *Īzus* podjednako su frekventni. Skraćivanje je pokazatelj jačine poticaja (stupnja iznenađenja, zgražanja i sl.) u govornika. Više o upotrebi ove i drugih snažno stilski obilježenih riječi (uz mnoštvo primjera) te o srodnoj problematici vidi u: Špralja (*uskoro*, b).

⁴⁹ Npr. *kò'sš - kò nē'sš!* (češće) *kò t'eš* i *ko nēt'eš!* 'svejedno mi je (ako) hoćeš li ili (ako) nećeš'; *Hōdi* || *hōdi kò'sš hodīti!*; *Pōzri kò'sš pozrīti!*; (...) *Ka pŕkōpaš ūredno* || (rij.) *urēdno, mēfko* || *mēfko nīku zēmļu, na prīmer, kò'sš žīto posadīti, kò'sš kumpīri, vaļā dūmbļe*.

⁵⁰ Npr. *Jā mislin* || *jā miz da ti je dōba!*; *Jā mīslin* || *jā mīz da je bī Mārko, ma nīs sigūr.*; *Klūč je za pās nosī, čā mīž da si smī napīti se!*; A: *Ne mōre mi se mlīko otvorīti nīkakorce, provāj tī.* B: *Jēbi se tī i mlīko! ē... 'Ko mīž da je lāfko tō molāti.*

‘ovaj’, (o)tâ ‘taj’, ûn || (o)nâ ‘onaj’⁵¹ (npr. s *tâ: nât, (u) vât, zât, pôt, (s)prđât, uzât, nadât, podât, krozât, mejât*).⁵² Rjeđe se čuju s *i* (*nâki* ‘na koji’, *nâti* ‘na taj’, itd.)⁵³, i tada su istovjetni pl. oblicima m. r. (*nâki* || *na kîh* || (rjeđe) *nâke*⁵⁴ ‘na koje (m. r.)’, *nâti* || *na (o)tîh* ‘na te (m.r.)’ ≠ *nâke* ‘na koje (ž. r.)’, *nâte* ‘na te (ž. r.)’), a još rjeđe, u posebnim prilikama, tek poneki cjeloviti oblik (*na kî, na tâ, na čă, itd.*). Začuđujuće je da ove zadnje navedene cjelovite oblike izvorni govornici osjećaju *deškomödnima, nëšesnima* (nezgra-pnima), *na hřst* || *na kûs besëde* izrečenima (nedorečenima), kao da potpuna glasovna struktura kviri izražajnu moć. Mladi, pak, redovito govore samo *na kî, na tâj, na čă* || (rij.) *nâč, itd.; pôč, zâč* još dosta koriste u značenju ‘pošto’, ‘zašto’, no u značenju ‘po što’, ‘za što’ u njih prevladava *po čă, za čă*.

Sažimanje (kontrakcija) redovito je u oblicima upitno-odnosne zamjenice *kî* ‘koji; tko’, *kâ* ‘koja’, *kô* ‘koje’, u vezama prijedloga sa zamjenicama (u A) (npr. (*u*) *vâ ni* (<u) va oni), *krozâ ni* (<kroza oni), *mejâ ve* (<meja ove), *prđâ vi* (<prda ovi), itd.)⁵⁵, u 3. l. sg. odričnog oblika prez. gl. biti (*nî* || *nîn*), potom *nîmamo* || (novije) *nëmamo* (<ne imamo), u imenicama *pâs* ‘pojas’, *zâva* ‘zaova’, u pridjevu *plivût’i* (*kâmi, rîba*) (<plivajut’i), u oblicima (perf.) i tvorenicama glagola *stâti* ‘stajati; boraviti’, dok u oblicima zamjenica *môj, tvôj, svôj* može izostati (npr. *mômu* || *mojêmu, svôga* || *svojêga*), isto tako u prilogu *kao* (*kâ* || *kă* || *kô*), uz stariji lik *kăko*. Osobito je frekventno (za razliku od SZ skupine) *pânda* ‘pa onda; pa’.⁵⁶ Kontrahirani su i sljedeći primjeri: *znâpak* ‘naopačke (npr. *razumîti znâpak* ili *krëñûti rôbu znâpak)*’, *unâpak* (◇ *govorîti unâpak* || *talambasâti* ‘buncati’) (ali: *nâopako ti grê u*

⁵¹ Konzervativni većinom koriste starinske oblike bez *j*, rjeđe novoprilmjene oblike sa *j*. Postoji još samo jedna (najkonzervativnija) govornica koja govori isključivo (*o)vâ, (o)tâ, ûn* || (rjeđe) (*o)nâ, a samo je nekoliko puta kod nje zabilježeno i ôv ‘ovaj’, ôt ‘taj’ (inače je za žmanski govor karakteristično ôv).*

⁵² Antun Mažuranić davne 1843. g. u prvom radu o čakavskom govoru uopće (komentar o vinodolskom govoru uz Vinodolski zakonik objavljenom u *Kolu*) potvrđuje kako se redovito govore apokopirani oblici (jedino ne navodi sa svim zamjenicama), a ne *na (o)ta, va ča, za un* || (*o)na, itd.* (usp. Moguš 1977: 13–14).

⁵³ Zapravo su to stegnuti oblici zamjenica *ovi, oti, oni* (npr. *vâti* < va oti).

⁵⁴ Usp. npr. primjer s *vâke* ‘u koje (m. r.)’: *Znûtra se nîka vîka nisû piturîvâli sûdi vâke se vîno mêt’e jerbo bi dâvâlo po pitûri!*

⁵⁵ Mladi uglavnom govore *u ôni, kroz ôni, med’u ôvi, pred ôvi*.

⁵⁶ *Pânda čă?* ‘Pa što onda’; *Črîva o živinčëta se opëru* || *operû i lešâju i ocîdu pânda se šuf(r)igîvaju.*; *Na vôj kâpi je bî št’upîn, panda je pâ.*; (prov.) *Přvo spëci, pânda rëci!* ‘Speci pa reci’, itd. Kadšto se čuje i »udvostručeno« *panda ûnda* || *pânda ûnda*.

živötu; ◇ *släbo i näopako*), *probüt'i se*, *probüti se*, *poblāčiti se*⁵⁷ 'naoblačiti se', *jōkāti* (|| *skūmoriti*) 'jaukati', *Erōpa* 'Europa', *ërokrem* '“puding” u čašici' (iskrivljeno značenje; pojed., novije), *mitrolōg(ija)* 'meteorolog(ija)' (novo), *zōloški vjt* (novo), *Vanuzëla* 'Venezuela', *Bonezâre* 'Buenos Aires', *Ägistan* 'Afganistan' (pojed., novo). Sažima se i starozavjetno ime *Äbram* (◇ *starjî od Äbrama*) i domaće ime *Agustîn(a)*. Kad iza nenaglašenog oblika osobne zamjenice ž. r. 3. l. sg. (*je* 'joj') slijedi prez. pomoćnog oblika glagola *bïti* (*je*), vrlo rijetko dolazi do sažimanja (npr. *Jöpe se je rāna otvorïla*. [*māški na nōzi*; govornica rekla pokazujući mačku]); najčešće je, radi prenošenja nedvosmislene poruke, nekontrahirano (npr. *Rëkla je je da dōjde*; *Mūž je je ùmra*).⁵⁸ Kao i na čitavom otoku (osim u S (danas) češće *nê*), čak i kod mnogih mlađih, registriramo nekontrahirano *nëje* (G sg. < *öna*).

Osim sažimanja, radi uklanjanja zijeva (hijata) ponekad se umeću suglasnici, najčešće *v* i *j*. Na granici prijedloga *u* i imenice s početnim *a* ili *o* često se čuje *v* slabe artikulacije, no kad ga usporedimo s dragovskim⁵⁹, još nam je jasnije da se ne radi o protezi (npr. *pōjti u v äjero* 'otići, dignuti se u zrak', *u v äligi* 'u morskoj travi', *u v ôči*, *u v ögnü*, *u v ôgradi* 'u ograđenom posjedu', *u v ösik* 'u staju'; ali zabilježeno je samo: *u Äbu*, *u Änd'ela*, *u armâr*).

Hijatsko *v* redovito registriramo u oblicima novijih posuđenica *trikō(v)* 'dječji triko' (npr. N pl. *trikōvi*), *birō(v)* 'Hrvatski zavod za zapošljavanje', *kakävo*, *gavüda (sîr)*, fakultativno u starim romanizmima *lë(v)ut* 'vrsta bro-

⁵⁷ Zanimljiva je pučkoetimološka (metaforička) veza ostvarena između *oblāčiti se* 'naoblačivati se' i *obučivāti (se)* (nsv. < *obüt'i (se)* 'oblačiti (se)' u poznatoj *provërbiji* 'izreci', npr. A: *Mōglo bi dažiti* B: *Lāfko se je obüt'i nōmu kī ïma vāč!*

⁵⁸ Zanimljivo je za usporedbu stanje u većini govora SZ skupine. U njima je, naime, očuvano protojezično *fej* 'joj' (*Ti si fej rëkla...*). Kad iza tog oblika slijedi pomoćni glagol *biti*, gotovo uvijek dolazi do kontrakcije (npr. *Dōša fej mūž*; *Mūž fej ùmar*). Razumljivo je da poruka koju govornik prenosi pritom ne postaje dvosmislena, što se u slučaju pretpostavljene kontrakcije zaglavskog oblika (osobito kad je kontekst nejasan) može dogoditi (*ùmra je mūž* 'umro joj je muž' = *ùmra je mūž* 'umro je muž'). Inače, u SZ skupini oblik pomoćnog glagola *biti* nerijetko se krati u *j*, pa ova kontrakcija nije neobična (npr. *Nisān fej nika rëkla*: »*Cřno ti j' ðko (u) glāvi.*« (Bo)).

⁵⁹ U dragovskom se čuje *v* (protetsko *v*) u nekim izoliranim riječima (napominjemo da je u dugom slogu ostvariv diftong *uo*): *vōrāti* || *vorāti*, *vōgrada*, *vōsik*, *vō(v)ca* 'ovca', *vogūñ* 'oganj', sporadično *vōsti*, često i oslabljeno u *vutiti* (< *utiti* < *otiti*) 'htjeti', i dr. S druge strane, *v* u dragovskom ponekad ispada (kao i u iškom): *ösak*, *ùna*, *učin* 'vučem', *poüt'i*, *süt'i (se)*, *ülka(n)* 'vulkan', i dr. U saljskom je *vōsik* 'staja', *vučija* 'plosnata bačvica', dok je u zaglavskom *ösik*, *učija*.

da', *ga(v)ûn*⁶⁰, *ga(v)unâra* 'mreža za lovljenje gavuna', a obvezno u *ježuviti* 'jezuiti' (rom.), *derekâvo* (arh., rom.) 'odatno, još k tomu', *škovâce* ' = *smet'ê*' (rom.), i dr.

Stara je pojava hijatskog *j* u biblijskom imenu *Nôja*, ali se čuje i u *Dorotêja* te posve novim imenima *Lêjo* || *Lêjo*, *Andrêja*, *Dêjana*, *Matêja*, *Mihajêla*, i dr. Također je umetnuto u starim romanizmima *gajêta* 'tip ri-barskog broda', *bonâca pakêja* 'potpuna utiha', ali i u primljenima u novije vrijeme, npr. *ocêjan* || *ocêjan*, *lijândar* 'oleandar', te u G kratica stranaka (npr. *hâ(j)espêja* 'HSP-a'). U glavnim i rednim brojevima od 11 do 20 slijed *ae* redovito se monoftongizira (*dvânâjst*, *dvânâjsti*⁶¹, *dvâjse(t)* '20'), u 30 *ie* u *e* (*trêse(t)*), kao i *oi* u *pôjti*, *pôjde* 'pođe', *pojđê* 'pojede', *pojđin* || *poïden* 'pojeden'.

Ipak, mnoštvo je primjera u kojima hijat nije izbjegnuto: *pâuk*, *pâun*, *čâuh* '(nekoć) zamjenik *glavâra* || *kapitâna* sela', *naučiti* (*se*), *saûr* 'marinada', *baû(l)* 'okovana škrinja', kao ni u novima: *âuto*, i dr.

Dodavanje samoglasnika često je analogijsko, a najbolji primjer su zamjenice i prilozi *otâ* 'taj', *ôta* 'ta', *ôto* 'to', *otâko*, *otakôv*, *otâmo*, *otôte(ka)* 'ovdje'. Konzervativni ih govornici veoma često izgovaraju sa *o*. Međutim, prema našim zapažanjima, nikad se ne dodaje *o* u *tolîko*, *tolîsno*, *tudêr(ka)* 'tuda'. Neupućeni bi lako mogli zaključiti da je *u* u *ulîgna* 'lignja' dodano, no ono se razvilo od *o* (lat. *lolligine(m)* / *lolligo*). Najčešći su primjeri tipa *advênat* (lat. *adventus*), *kunfôrat* 'krepkost jela' (tal. *conforto*) (vidi i 2.3. - na drugoj stranici). Ukoliko slijed suglasnika otežava izgovor, između njih se također može umetnuti samoglasnik, npr. *šapî'ti* (|| *šapurâti* || *govorîti pošâpî't* || *pošâpî't*) 'šap(u)tati', *kinêz* 'riba knez', *Makinâre* (top.; < *Maknare*, morski prolaz), *paramezân* 'parmezan' (novo, pojed.), *Kalikûti* 'Kalkuta' (pojed.), *gangarêna* 'gangrena' (novo, pojed.), i dr.

⁶⁰ Usp. u So: *gagûn*. Također u So (i u Bo, i Ver) javlja se protetsko *g*: *gôsti* 'osti.'

⁶¹ U S i Ž (vjerojatno i L) se još dosta čuje *dvânâjêsti* || *dvanâjêsti*. Smatramo da je nekoć vjerojatno tako bilo i u Z, osobito s obzirom na nadimak *Četnajêstit*' prišiven 50-ih godina 20. st. *divôjki kâ se je hâstala da za nûn grê četnajst mladî't*'ov. U SZ skupini je *dvânâjêst* (12), *dvânâjêsti* (12.). Slična je glasovna okolina u *nâ Jezero* (žmansko, a u davnini i zaglavsko, *Jezero*) (*pôjti nâ Jezero*, *bî san nâ Jezeru*) što Žmanci izgovaraju *nâizero*, *nâizeru*, tj. uvjete za kontrakciju pospješila je vrlo frekventna uporaba lika. Vrijedi spomenuti i žmansko *Glâčêvo pôlje* (Ž); u Z. je *Glâ(v)čêvo pôlje* registrirano samo pojedinačno, inače svi govore *Glavôčovo* / *Glavôčêvo pôlje*.

S popratnim se vokalom često realiziraju i prijedlozi *s* (**so**: *So kîn je šlâ?*; *Kûpî bin* || *bi(h)*, *ma nîman so çîn*; *Rûgaju se so tîn*.⁶²; **su**⁶³ (najčešće uz brojeve, no ima i iznimaka; npr. *Donêsla je ‘u dõtî’ jènu* || *jenû ht’êr*, a *vâmo je sâ su trî dicê*; *Jâ mörin i su mâne i su vîše.*), *z* (**za**: *Zâ dna zavâdi (jûhê)!* (ali: *Völi te / mřzî te z dnâ sřca*), *za svê môt’i* ‘iz sve snage’, *za svêga gřla* ‘iz svega glasa’⁶⁴; **zo**: *Zo kê bânđe?*⁶⁵ ‘s koje strane’; *Zo kôga vřha?*; *U Pocëlu je smôkva zo kê ti je pâ pokôjni prâdid i ocôtavi.*; *Ôto su sûdi zo kîh ne přtâcin*; *Poglêdaj zo çësa jâ idîn!*), *od* (**odo**: A: *Odo kê govöriš?* B: *Od otê tâmo.*; *Gñîda je od okê se švënci ukötu*; *Mlîko vařâ pocîriti zâ da zîde kořâta od okê zîde sîr.*). Naravno, popratno *o* uza *z* i *od* je fakultativno (osobito je znatno češće *s* *çësa* nego *zo çësa*), a zadnjih se godina sve rjeđe čuju takvi primjeri. Možemo ih tumačiti kao analogiju prema dominantnim oblicima *z otôga*, *od onôga*.

Upotreba tzv. pokretnih samoglasnika u prijedložnim vezama može biti fakultativna i neovisna o tomu počinje li sljedeća riječ vokalom (npr. *uza krâj*, *uzâ zid* || *uza zîd*, *uza nîh* || (češće) *uzâ né*), ali u nekim je primjerima, u starijih govornika, nezamjenjiva (*uzâ se*, *podâ nu*, *poda nûn*, *poda nôga*, *spoda nîh* ‘ispod onih’, *nadâ to*, *krozâ vo*, *mejâ ve* ‘među ove (ž. r.); između ovih’, *nadâ č*, *mejâ né* || (rij., novije) *mej nîh*, *přdâ né* || (rij., novije) *přd nîh*, itd.).⁶⁶ I pri pridjevsko-zamjениčkoj sklonidbi stari se nastavci beziznimno čuvaju, jedino je u L sg. moguće kratko *-in* (< *en*): (*o*)*nômu mômu* ||

⁶² Glede zapisivanja, smatramo opravdanim pisati i *s otîn*, *s otûn* (poput *s ovîn*, *s ovûn*) (<òto). Inače uz prijedloge u starijih najčešće dolaze likovi *òto*, *òvo*, *òno* (u mladih *tò*) (*Klâdi jôš k otômu!*; *Z otôga sêla je i ûn potêka*; *Od otôga se ne umîra*; *I bëz otê smutřivîčine t’ëš se pasâti*; *kroz otôga*; *râz otîh* || *uz otîh* || *uza (o)tîh* || *uzâ ti*, *nad otîh* || *nada tîh* || *nadâ ti*, *zgôr otîh* || *zgora (o)tîh*, itd.).

⁶³ U izvornom zaglavskom ne postoji *sa!* Koriste ga samo manje konzervativni i ne-konzervativni.

⁶⁴ No moguće je da je *za* u sintagmi *za svêga gřla* od *iza* (i inače se *za* govori umjesto *iza* (npr. *za vrâtima* || *za vrât*)).

⁶⁵ Smatramo ispravnim pisati i *z okê*, prema *z otê*.

⁶⁶ Naime, u konzervativnih govornika nije nikad zabilježeno *uz sêbe* (eventualno, vrlo rij. i pojed., *uza sêbe*), *pod nû*, *nad tò*, *kroz (ò)vo*, *nad čâ*, itd. Ipak se danas sve češće može čuti: *pod (o)nûn*, *pod (o)nôga*, *spod (o)nîh*. Također, govori se *zâ me*, *nâ n*, (*u*) *vâ se*, *pô te*, itd., a samo u rijetkim prigodama čuje se *za mëne*, itd. Govori se: *pô vi* (<po ovi (A pl. m.r.); <po ovaj), *nâ vi* (<na ovi (A pl. m. r.); <na ovaj), (*u*) *vâ né* ‘u njih.’ Nikada nismo čuli *po ôvi*; *po ovâ(j)*, *na ôvi*; *na ovâ(j)*, jedino (*u*) *va nîh*, ali rijetko. Kod mladih, pak, prevladava nestegnuto (*po ôvi*, itd.), dok *nad* uglavnom i ne rabe.

mojêmu pãmetnomu sînu (D), *u našemu mãlomu* || *nãšîn mãlin sêlu* (L), *od nãšega drãgoga mãloga* (G), *(o)tîma nevaļivima mãslinami* (D), *zavet'ãla se je svêtomu Ānti* (D), *po tōmu svêtomu* || *tîn svêtin änd'elu* (L), *po žãrkomu* || *žãrkin sũncu* (L), itd. Dakle, bez obzira na hijat izazvan slijedom dvaju vokala, navezak ostaje.

Slično je i s prefiksima (npr. *podaprîti* 'poduprijeti', *podapirãč* || *popirãč* 'predmet kojim se što *podapîra*, podupire'; *obagiñati* / *obariñati* || (rjeđe) *obgiñati* / *obriñati* 'oplođivati (mužjak ženku)' (sv. *obagnãti*), *obastãti* 'opstati' (nsv. *opstõjati*). Navezak je čest u *sînot'(a)* || *sînot'(a)* || (pojed.) *sînot'ka* i *jõpe(ta)* || (rij., pojed.) *jõpet*, a rjeđi je (bio) u *tõlič(a)* (arh.) '= *prîn*, časak prije'. Posve je izniman primjer naveska u *prõtiva* (vrlo rij.) (koji inače glasi *prõti*) (npr. A: *Ně bih nîka rêkla prõtiva*. B: *Čã?* A: *Prõtiva Bõgu i Bõžjih stvãri*).

Od vokalskih zamjena značajnija je *ra > re* (*rēbãc* 'vrabac', *rēsti*), no izostaje u *krãsti*, kao i na čitavom otoku (barem danas).⁶⁷ Od protojezičnih dvojakih oblika *toplo* i *teplu* (usp. Lisac 2009: 100) u zaglavskom je tipično čakavsko *těplo*, kao i *těpal* (*těpli*, *teplãhan* (*teplãhni*) 'poprilično topao', *teplîna* || *teplîca* || (rij.) *teplõst* 'toplina', *teplîti* (i drugi glagoli), gl.im. *těpleñe*. Od druge praslavenske dublete *popel* || *pepel* (usp. Lisac 2009: 100) zadržano je *pěpel* (no ipak češće *lûg*), što inače prevladava u čakavštini. Kao i u svim selima (zanemariivši akcent), govori se *grõb* (pl. *grõbi*), dakle sjeverozapadna značajka, jedino se u Salima donedavna govorilo *grëb* (pl. *grebi*), uobičajeni južnočakavski rezultat (usp. Lisac 2009: 141).

2.6. REFLEKS PROTOJEZIČNIH *ʋ*, *ʋ*, *ɛ*, *ɔ*, *ʎ*

Važna jezična promjena koju datiramo od 10. do konca 12. st. jest redukcija fonema (poluglasova) *ʋ* i *ʋ* u tzv. slabim položajima, odnosno vokalizacija u tzv. jakim položajima, no to »pravilo« ne vrijedi za početni dio riječi (usp. Moguš 1977: 20).

⁶⁷ U D smo (ukoliko se ne varamo) nekoliko puta od najstarije govornice čuli *pokejãli* *su*, što bismo, ako se ne radi o pogrešci u govoru, mogli nazvati »hibridnim glagolom« (nastalim »križanjem« između *pokrëli* i *pokrãli*). U pjesmi »O moj Mijo, gdi si sinoć bio«, koju je 1886. g. Matija Šešelja kazivala Jakovu (Jakši Čedomilu) Čuki, pronalazimo *ukre* (*Ukre bih ju, al ju čuva straža*) (usp. Milanja 1998: 163).

Tako je u zaglavskom govoru obično u kratkom slogu kontinuanta poluglasa *a*, u dugom slogu *ã*, a u govoru pojedinaca kadšto i kratko *a* (vidi 2.1.): *dân*, *danâs(ka)*, *dasâk* (G pl. <*dâska*), *dâž* || *dâž*, *kâsno*, *lagâti*, *lâž*, *otâc*, *pûpak*, *pakâ* ‘pakao; paklina’, *pâs*, *sân* ‘san’, *san* || (pojed., rij.) *san* / *sun* (prez. 1.l. sg. <*biti*), *tâst*, *zâtiļlak*, itd.

Uobičajeno dolaze primjeri tzv. »jake vokalnosti«, izrazito čakavske tendencije⁶⁸ koja se manifestira i na druge načine, npr. povećanim brojem vokalnih fonema⁶⁹ (usp. Moguš 1977: 21), kao i tipični čakavski primjeri vokalizacije poluglasa u jakom položaju. Izdvajamo sljedeće: *čâ* ‘što; zašto; jer; kako; koliko, i dr.’, *čâ* ‘nešto (= *ništo*); štogod; išta; ništa, i dr.’⁷⁰, *va* || *vâ* ‘u’ (samo u zamjeničkim vezama⁷¹, i to pretežno u vezi s nenaglašenim oblicima zamjenica, inače *u*), *vazê(s)ti* (rij.) || *uzê(s)ti* (nsv. *vazîmati* || *uzîmati*, gl. p. t. *vâzmen* || *üzmen*)⁷², *vâik* (*vîka*) || (rij.) *vâjk* (*vîka*) || (nekoć) *vâvik* (*vîka*) || (mladi redovito) *üvik* (*vîka*), *vagnâti* (nsv. *vagiñati* || *variñati*)⁷³, gl. p. t. *vagnâñ* || *vagêñen* || *varêñen* ‘utjerati’, *vavût’i* (*se*) (nsv. *vavučevâti* (*se*) || *vavučivâti* (*se*), gl. p. t. *vavüčen* ‘uvući (*se*), *vavrîti* (*se*) || (rij.) *uvrîti* (*se*)

⁶⁸ Tendencija jest »izrazito čakavska«, ali ne i *isključivo* čakavska. Mnogi primjeri čakavski su »endemi« (npr. na čitavom SZ Dugog otoka *kadê* || *kâde(ka)* ‘gdje’ (<**kъdê*), a u Salima *kadi*, u Božavi prez. 1. l. sg. glagola (*va*)*zêti*: *vazêmin*, na čitavom otoku danas u živom govoru vrlo rijedak prilog *vâdne* ‘danju’), no ima primjera zajedničkih s drugim narječjima, npr. štokavskim, a ovdje ih donosimo sa zaglavskim akcentom (*vâik* || *vâjk*, *mâgla*, *dâska*, *stâblo*, *stâklo*, *pâs* (pl. *pâsi*): GA sg. *pâsa*, DLV sg. *pâsu*, I sg. *pâsun* || (rij.) *pasûn*; dem. *pasît*, augm. *pasîna* || *pasetîna*, i dr.).

⁶⁹ Vokalni inventar zaglavskoga govora, kao što vidjesmo, osim pet osnovnih jedinica uključuje i tri zatvorena vokala.

⁷⁰ Prisutnost upitno-odnosne zamjenice *ča* uzima se kao kriterij najvišega ranga pri određivanju čakavskoga narječja (usp. Moguš 1977: 20). U zaglavskom se ona podjednako čuva u govoru svih dobnih skupina. Genitiv glasi *čêsa* (u konzervativnih je rijetko *čêga*). U afektivnom govoru (osobito u ljutnji) često je *štâ*.

⁷¹ Npr. *Grûn pûka va vâs!*; *Očîsti otâ fažô*, *opêri ga i klâdi u vât(i)* || *vât(i) pašabrôdo*, *nêka stojî va nîn* || *u va nîn* || (novije) *u nîn*.; *Ne dîraj* || *ne pačâj se vâ me* || *u vâ me!*; *Svê je shîta (u) vâ n*; (*U*) *va vîn grâdu*; *Klâdi (u) vât(i)* || (*u*) *va tôga*.; *Klâdi (u) vân(i) sūd.*, itd. (usp. mladi: *u tâj*, *u nêmu* || (rij.) *u nîn*, *u mêne*, *u nêga*, *u (o)vômu* || (*o*)*vîn* || (najmlađi) *u ovôme*, *u tâj* || *u tôga*, *u (o)nâj*). Jedna naša informantica govorila je oblike bez prethodnog *u* (vjerojatno starije stanje), dok ostali sporadično koriste oblike sa *u* i bez njega. ALI: *To je u nîn* ‘kod njih’ *opr. Ne mêt’i (u) vâne* ‘u njih’; *Ne pačâmo se mî u vâs*. ‘u vas’; *Prîspa je u vâs* ‘kod vas’, itd.

⁷² Manje konzervativni govore oblike bez *s*.

⁷³ Dupletni ostvaraj, premda ne postoji **varênuti*.

(nsv. *vavīrati (se)*⁷⁴, gl.p.t. *vāvren*) ‘uvrijeti, ugurati (se)’, *vadīti* (pojed.) || *uđīti* (nsv. *vadīvāti*, gl. p. t. *vadīvīn*) ‘udjenuti’, *vagnēsti* || (rij.) *ugnēsti* (nsv. *vagnītati*, gl.p.t. *vagnēfn*) ‘utisnuti, ugurati (u što tijesno, da stane), važgāti (vrlo rij.) || *užgāti* || *nažgāti* (nsv. *važigati*, gl.p.t. *vāžgen*), *vāдне* (pasivni leksik) || *dnēvun* (pasivni leksik) || (danas redovito) *dānu(n)* ‘danju’, *mālin* ‘uljara’⁷⁵ (*kāmi* || *kāmik od mālina* ‘mlinski kamen’), *s mānun* ‘sa mnom’.

Vidimo da se neki primjeri danas javljaju sporadično i / ili u užem značenju te da novi dubletni oblici potiskuju stare pa u nekonzervativnih govornika jaku vokalnost možemo posvjedočiti jedino u oblicima deklinacije (sg. i pl.), dem. i augm. imenice *pās*, I sg. < *jā* (*s mānun*), te u primjerima kao *māgla*, *dāska*, *stāblo*, *stāklo*. Neke potvrde, koje su inače dosta zastupljene na čakavskom sjeverozapadu, sačuvane su samo u određenom kontekstu, npr. *māni* (isključivo u šaljivoj pjesmici: *Ōj, divōjko, māni⁷⁶ pūno līpa...*; inače: *mēni*) ili *Vazām* || *Vazān* (samo u prov. *Kā-tad je Vazān, da je pūp vān!*; inače: *Uskřs, Křsna subōta, Prvidān uskřsni*). Dok je na čakavskom terenu nerijetko *kadē* ili *kadī* i *māša*, u zaglavskom je samo *dī* i *mīsa*. Zanimljiv je razvoj *ь* u *sāsāti* (prez. I. l. sg. *sāsīn*, sv. *posasāti*), različit od štokavskog, pa tako i *sāsa* (pl. *sāse*) ‘sise, grudi.’ Izuzetan je i primjer *dānce* ‘dno (povlačna vratašca) *kōša za māšt’ēne grōzja*’, zapravo dem. od *dnō* (< **dьno*).

Prednji je nazal (e) iza nepalatala dao *e*: *dēse(t)*, *dēve(t)*, *grēda*, *īme*, *kulēda* || *kulēda* ‘krijes’, *mēkak* (*mēfki*) ‘mekan’, *mēso*, *pāmet*, *prēsti*, *pē(t)*, *pēta*, *mēsti*, *strēsāti*, *svēti*, *vēzāti*, *zēt*, itd. Registriran je samo jedan primjer u kojem je *en*, tj. blisko izgovoru protojezičnog prednjeg nazala (*brēncati* ‘brecati (zvono)’, sv. *zabrēncati*, gl. im. *brēncañe*)⁷⁷, dok je ipak *e* u *žbrēknuti* (nsv. *žbrēcati*) ‘osorno se otresti na koga’, samo s protetskim *ž*. Dok jedino u Luci bilježimo oblike gl. p. s. sa sekundarnim *n* iza *e* (< e) (npr. *rādent’i*,

⁷⁴ Ostale oblike (prema *uvrīti (se)*) ne navodimo, jer se podrazumijevaju (to vrijedi i za ostale dubletne potvrde koje donosimo u nastavku).

⁷⁵ Samo pri spomenu na stari *mālin* || *tōrku*, tj. najčešće kao toponimski lik (misli se na *mirīne* ‘ruševine’ Malina), a vrlo rijetko apelativ. Za današnju uljaru redovito se govori *uļāna*. *Mlīn* (pl. *mlīni*) ‘mlin (općenito)’, *mlīnar* (rij.) ‘mlinar’, *mlīnāc* (novije, rij.) || *mažīn* ‘sprava za mljevenje kave’. Zanimljivo je da se govori ◊ *krēnūti* (nsv. *krit’ati*) (*kōga*) na svōj *mlīn* ‘tjerati vodu na svoj mlin; nagovoriti (koga) da nam se prikloni, i sl.’, što je pomalo neuobičajeno, jer se inače u frazemima često čuva starije stanje.

⁷⁶ Ukoliko nije < *ma nī* ‘ma nije’ ili < *ma ni* ‘ma ni(ti)’.

⁷⁷ Ipak, u takvim je primjerima uobičajeno tumačenje fonema *n* kao naknadno dodanog (usp. npr. Šimunović 1977: 24).

nòsent'i), također i na mjestu stražnjeg nazala (npr. *ìšt'ent'i*, *naričent'i*, *rùcent'i*), u Zaglavu je posve običan rezultat: *râdet'i*, *nòset'i*, *ìšt'ut'i*, *naričut'i*, *rùčut'i*, a samo smo jednom registrirali neobično *mitraļânt'i*⁷⁸ (<*mitraļāti* 'pucati iz mitraljeza'), inače je redovito *mitraļajut'i*.

Iza palatala *l* prednji se nazal reflektirao kao *e*: *glèdati* (nekoć) || *glèdati*, *kļētvā*, *prōkļet(i)* || (fig.) *prokļēti* 'proklet', i dr., ili kao *a*: *kļāknūti* || *kļaknūti* || (novije) *kļāknuti* (nsv. *kļāčāti* || *kļāčāti*), *kļāti* (se) || *prokļīnāti* || *kūnīti* (se), *prokļāti* (|| *prokūnīti*), *zakļāti* se (|| *zakūnīti* se). Iza palatala *č*, *j*, *ž* uglavnom dolazi tipični čakavski refleksi *a*, što je veoma važna čakavska prepoznatljivost: *čāsto* (komp. *čāšt'e*) 'često', *jāčmak* 'ječmenac', *jātra* (ž. r., sg. || s. r., pl.) 'riblja jetra'⁷⁹, *načāti* (nsv. *načīmati*), *najāti* (se) (nsv. *naīmati* (se)) 'zaraziti (se)', *oduļāti* (nsv. *oduīmati*) 'oduzeti (najčešće odliti)⁸⁰, *ožāti* (nsv. *ožīmāti*) 'iscijediti', *ožājnīti* 'ožednjeti', *počāti* (nsv. *počīmati*), *ražājāti* se 'jako ožednjeti', *začāti* (se) (nsv. *začīmati* (se)), *zaīk* (<**jazik*) 'jezik'⁸¹, *zajāti* (nsv. *zaiīmati*) 'pozajmiti', *žālco* || *rīlo* 'žalac', *žāti* (nsv. *požāti*) || (ugl. samo fig.) *požāti* 'pograbiti, pokrasti') 'žeti', *žāja* (m. r. samo u: *Ne mōrin ô žaja* || (rij., novije) *od žaje*) 'žeđ', *žājāti* se 'osjećati žeđ', *žājān* 'žedan', i

⁷⁸ Zanimljivo je da je majka informantice (rođ. 1923.) od koje smo potvrdu čuli dva puta bila rodom iz Luke, što može i ne mora imati veze. Informantica, uza to, inače znatno češće govori oblike gl. p. s na *-ēci* (npr. *krâdet'i*) od ostalih informanata.

⁷⁹ Usp. *žigerica* (od *prāšca oli* od *živinčeta*: *ofcē*, *kozē*), a i o *čelādina*. Prema mišljenju jedne informantice, *jātra mōre bīti* i o *čovika*, *tāko doliči*, *po dūši!* Dakle, vjerojatno se tek od sredine prošlog stoljeća upotreba ograničila na 'riblja jetra', kao što je u novije vrijeme i s drugim organima (*ariūl* 'bubreg' – češće za *živīnski* nego *ļuskī* *bubriģ*; *muženāli* || *muženāli* 'mozak' – također). Ipak, u današnje se vrijeme u značenju 'ljudska jetra' sve češće čuje *jētra*, osobito kad se govori o bolestima (*īma na jētri* 'ima bolest jetre').

⁸⁰ Npr. *Vaļā oduļāti da nē bi šlō prko mēre* [vīno]; *Odūja(la) san* || *ōduja(la) san* [vodē s pōta 'suda za piće'] *zā da ne bļogīcan* (*proļivan*) *po kūt'i*; ALI I: '*Ko ti je pūno rōbe za u mākinu, odūjmi.* (= *znēmi t'ā*). Od mladih možemo čuti infinitiv *odūjmiti* (analogijom prema imp. *odūjmi*, najfrekventnijem od svih oblika).

⁸¹ Koliko nam je poznato, jedini živući Zaglavci koji u značenju 'jezik (organ; ono što oblikom podsjeća na jezik, npr. dio *postōla* (cipele), *škrpāļke* (čegrtaljke), i sl.' danas redovito govore *zaīk* (pl. *zaīci*; I *zaīkun* || *zaīkūn*; dem. *zaīčit'* || *zaīčīt'*; augm. *zaīčina* || *zaīčīna*) su autor ovih redaka i njegova baka Zorka. Inače se najčešće čuje *jezik*, a iznimno i *jezik*. U značenju 'sustav komunikacije' autor ovih redaka koristi *zaīk* ili *jēzik*, dok njegova baka uglavnom *jezik*, iznimno *zaīk* (npr. *U Fānīnih je nīko čelāde – tūjīn zaīkun se razgovāraju*). Ostali govore *jēzik* ili *jezik*, a od konzervativnijih se može čuti čak pl. *jezikī*, a ne *jezīci*. Od izvedenica značajna je i *zaīkōn(a)* || *jezikōn(a)* (češće ž. r.) 'osoba dugog jezika, brbljavac (-ica)', a pretpostavljamo da je i *jāšt'erica* 'prištić na vršku jezika' od *jazik*. Nitko ne pami da se ikada govorilo *jazik*.

možda još neki primjer. Od dubleta se izdvaja *jëdar* (*jëdri*) || *jëdreni* || (vrlo rij.) *jâdri* ‘uspravan; krupan.’ Ne postoji *žatva* ni *žetva*. U selima SZ skupine pamti se da se nekoć govorilo (*u*)*jâti* ‘uloviti’, o čemu na Zaglavu nema spomena, jedino postoji *ūjâm* || *ušûr* || (novije) *minëla* ‘naknada (u ulju) koju uzima mlinar’ i *jemâtva* ‘berba grožđa’. Ne govori se *pojâti*⁸² (nsv. *po(j)îmati*) ‘uzeti; odvesti’, što je registrirano u govoru najstarije Dragovke, ni *prijâti*, već *prîmîti*. U Solinama *najâti* opisuje prenošenje nečega (ognja, bolesti): *najâti* (*se*) ‘zapaliti (*se*); upaliti (*se*)’ i *najâti* (*se*) ‘zaraziti (*se*)’⁸³, dok je u Zaglavu ovjereno samo drugo značenje, a umjesto *nâjâm*, obično se govori rom. *fît* (*stâti na fitu* ‘biti podstanar’); *afitâti* ‘unajmiti’, *afitâl* ‘najmoprimac’, *afitâli* (pl. tantum) ‘najam koji plaća najmoprimac’. *Zājâm* (*vazësti* / *uzësti* ili *dâti zājâm* || *zajâti*; *vñûti zājâm*) se redovito govori.

Od svih navedenih primjera (*a* iza palatala) mlađe generacije načelno dobro čuvaju jedino *počâti*, dok se u Salima⁸⁴ i od najstarijih najčešće čuje *počëti*. Ostale primjere mlađi od 30-ak godina uglavnom ne koriste.

Kontinuantna stražnjega nazala (*o*) je *u*, kao i gotovo svagdje na srednjoločakavskom terenu (usp. Lisac 2009: 99): *būšnûti* ‘poljubiti’, *gusînica*, *krûg* ‘velika stijena’, *mûka* || (novije, češće) *brăšno* ‘brašno’, *mûž*, *nûtra* || (arh.) *unûtrih*, *pûpak*, *pût*, *rûka* (G *rûkê*), *sūdâc*, *usnûti*, *žëlud* ‘žir (plod crnike)’, itd. Pored *utrôbica*⁸⁵ (<**o*troba) češće se govori *nutrëne* ‘iznutrice (utroba o živinê)’ (= ‘unutarnje’) i *nutrîna* ‘čovječja utroba’ (npr. *O živinčëta se znîma nutrëne: drôb, žîgerica...*; *Očîstîš nõ nutrëne*; *Kômu je zdrâvo svë, zdrâva mu je i nutrîna, pa ne shâja ništa po nîn. Mëni je zgorîla nutrîna od pûstih likov ça pîjîn.*).

Slogotvorno *l* također je dalo *u*: *bûha*, *dûg* ‘dûg’, *dûgasti* (komp. *dûgli*) ‘dûg’, *jâbuka*, *kûkaļ* || *kûk* (pl. *kûci*), *kûnîti*, *mučâti*, *mûsti*, *obût* ‘i’, *pûn*, *pûnica*, *pûž*, *stûp*, *sûnce*, *sûza*, *tûsti*, *vût* ‘i’, *vûk*, *vûna*, *zdûbeno*, *žûti*, itd. Za-

⁸² Postoji jedino romanizam *pojâti* ‘okrenuti brod niz vjetar’ te *pojâda* ‘uzmicanje niz vjetar; zaklon u koji se sklanja brod’ i, slično, *pôja* (*pôjiti u pôju*) (<mlet. *pogiar* / *poggiare*, *pogia*).

⁸³ Uz to se govori i *takâti* (*se*) ‘zaraziti (*se*)’, a *takâti* inače znači ‘navratiti’. *Takaïca* je ‘zaraza’ (mlet.).

⁸⁴ U Salima je i *gnâzdo* gotovo iščeznulo, već kod osoba od 60-ak godina izaziva čudeenje i podsmijeh (dakle, *gnëzdo* prevladava). Jedva bi se moglo naći nekog tko bi potvrdio da se ikad govorilo *jazîk*, kao i na SZ otoka.

⁸⁵ Npr. *O živinčëta se znëme sîrišt’e. Ôto je uz kîfge, u črîvima nîki kâko da listîti’i; svâko živo îma ôte kîfge u utrôbici, u drôbu.*; (prov.) *Rôjak rôdici dâ po utrôbici* (o incestu).

nimljiv je primjer *zapētīti* (sl. *štapāti* (rom.)) koji se koristi samo u psovkama, stilski snažno obilježanim izrazima⁸⁶ (npr. *Kî te je vrâg zapētî na svîtkâ si takôv?! ; Bôga ti tvôga, kî te je stvorî i zapētî!* ; *Bēnti mäter kâ te je ukotîla i zapētîla!*). Informanti tvrde da riječ znači ‘stvoriti, učiniti (koga)’ i moguće je da je ona sinonim za *upltiti (se)* ‘utjeloviti (se)’ (<**plъtь* ‘ljudsko tijelo, put; meso’), tj. da se najprije praslavensko slogotvorno *l* odrazilo kao šwa + *l*, a potom se šwa razvijao kao i inače refleks poluglasa (vokalizirao se u *e*) te je *l* najzad reducirano (usp. Lisac 2009: 99).

U *pūzīti* ‘kliziti se (npr. po ploči)’, *popūznūti* ‘poskliznuti se’ slogotvorno *l* je dalo *u*, ali primjeri *plīzniv(i)* || (pojed., rij.) *plizlīv* ‘klizav, sluzav; ljigav’, *plīznīti se* ‘kliziti se, ob. u rukama (o sluzavim (s)tvarima, ribama, i sl.); sluziti’, *pliznīna* (rij.) ‘sluz(avost)’ (<**plъziti / plъzēti; plъzъкъ*; usp. Iž (Martinović 2005: 275 *plīznast*) pokazuju kako je slogotvorno *l* moglo dati i *l* + šwa, nakon čega se šwa vokalizirao (ovdje u *i*).

2.7. REFLEKS JATA

Kontinuant praslavenskog jata (*ě*) glavni je kriterij u klasifikaciji čakavskoga narječja (usp. Lisac 2009: 30), stoga ćemo toj problematici ovdje posvetiti veliku pozornost, naročito zbog velikih omašaka prijašnjih istraživača. Srednjočakavski dijalekt prepoznajemo po ikavsko-ekavskom refleksu jata, koji je njegovom najvažnijom značajkom (usp. Lisac 2009: 96).

O genezi ovoga jezičnog fenomena raspravljalo se mnogo, od pokušaja da se dubletni refleksi *ě* objasne akcenatskom uvjetovanošću ili etimologijom, preko dosta uvjerljive i prihvaćene tzv. »migracijske teorije« koja uzrok pojavi nalazi u svojevrsnom jezičnom kontaktu ikavaca i ekavaca (miješanjem), do općeprihvaćenog tumačenja jezičnom zakonitošću, tzv. *pravilom Jakubinskog i Meyera*⁸⁷ u osnovi kojeg je stara prilagodljivost artikulacije *ě* fonološkoj okolini (usp. Lukežić 1990: 12). Kad kažemo »stara«, mislimo na njezine očite temelje u praslavenskom jeziku (usp. Lisac 2009: 97).

Prema navedenom zakonu, u tim govorima prevladava ikavski refleks jata, a ekavski je, u pravilu, ispred konsonanata (dentala) *d, t, s, z, r, l, n* ili

⁸⁶ O toj i srodnoj problematici vidi u radu koji je u tisku: Špralja (*uskoro*, b).

⁸⁷ U nastavku: pravilo J-M.

konsonantskih skupina *st, zd, sn, sm, zn, zm, zl, zv, sl, sv, tr, dr* iza kojih slijede neprednji vokali (*a, o, u*) ili \emptyset (usp. Lukežić 1990: 13). Ta se zakonitost nigdje ne ostvaruje u potpunosti, što se tumači djelovanjem analogije i utjecajima sa strane, tj. miješanjem migracijskih ikavskih i ekavskih struja tijekom više stoljeća, pri čemu je »(...) u srodnim riječima prevagnula ona glasovna kvaliteta (*e* ili *i*) koja je po pravilu bila u najvažnijoj riječi, ili u većini srodnih riječi.« (usp. Finka 1977: 88). Tako su npr. *blêdo, bledõt'a, bledüšasti* u skladu s pravilom, ali *blêdi* nije; *vrîdân* nije po pravilu, ali *vrîdna, vrîdne, vrîdni, vrîdno* jesu; *obêd* jest po pravilu, ali *obêdvati* nije; *dîd, dîdov* nisu po pravilu, dok *dîdina* jest; *spövid, spovîti se* jesu po pravilu, ali su *spovednica, spovîdañe, spovîdâti (se)* mimo pravila, itd. U dubleti *gölen* || *göleno* prvi oblik nije po pravilu, dok potonji jest.

2.7.1. Nepouzdana izvori o jat u dugootočkim govorima

U radu V. Jakić–Cestarić (1957), pobornice »migracijske teorije«, pravilo J-M potvrđeno je za govore zadarskog otočja na temelju brojnih primjera. Nažalost, taj rad, moramo reći, unatoč izvrsnom poznavanju problematike i izvođenju zaključaka sadrži i brojne omaške u potvrdama s terena pa neupućene može navesti na krivi trag. One su izazvane uopćavanjem, velikom boljkom dijalektologije, kao i nedovoljnom upućenosti u realno stanje na terenu, nesposobnošću razlučivanja izvornog od posve inovativnog (što je razumljivo s obzirom da autorica nije izvorna govornica), moguće i oslanjanjem na potvrde mladih i(li) nekonzervativnih ispitanika, i, po svemu sudeći, nerijetkim neraspolaganjem potvrdama dobivenim u spontanom govoru.⁸⁸ Jasno nam je da zna biti neočekivanih neprilika glede odgovora

⁸⁸ Ovdje ćemo iznijeti glavne propuste toga rada vezane za dugootočke govore (označavamo ih kraticama navedenim u *Metodologiji*), izuzev pogrešaka u akcentuaciji, kojih je također dosta: **a)** U govoru izvornih govornika na Dugom otoku nema prefikasa *is-, iz-*, nego postoje *s-, z-*, odnosno alofone varijante uvjetovane glasovnom okolinom (autorica bilježi na str. 414. *izblêditi, isceliti*, na str. 415. *izmênüti, izmina* (novi)), na str. 417. *izgorî*); **b)** Posve je netočna tvrdnja na str. 415.: »Svuda dolazi *pre-*, osim na Olibu (...) te Kuklji i Ždrel. (...)«. Prefiks *pre-* u dugootočkim je govorima rijedak (npr. *prêvet'*); umjesto njega od Bo do VR dolazi *pri-*, a u ostalim selima je *př-* (npr. *přkoviše, přkočêra, přma, přmêstiti*), ponekad čak i u neologizmima (npr. *přviše* || *prêviše* || *prêviše*); autorica je sljedeće primjere mogla čuti samo od govornika pod velikim utjecajem hrv. stand.: *precêniti* (diskutabilan i sâm leksom), *premeštit* (str. 415.), *prebiti, preboliti, presiči, prekjuchêr*, itd. (str. 415.); **c)** *ditelinâ* (str. 414.)

ispitanika, ali na temelju vlastitog iskustva (npr. naša informantica iz Božave rođ. 1913. govorila je *gn̄ēzdō*, a druga rođena 1949. *gn̄āzdō*) znamo da pouzdanije podatke možemo dobiti samo razgovarajući s više informanata u više navrata.

se govorilo možda jedino u S; ne govori se ni *detelinā* (str. 418), nego *dētelina* (npr. Z, Ž, L) ili *tetelinā* (npr. Ver); nije *dr̄itva* (str. 414), već *dr̄ētvā* (u svim selima); nije *gn̄iēzdō* u Br (str. 414) (jedino kod govornika pod velikim utjecajem hrv. stand.), već *gn̄ūzdō*, ali i sve češće, novije *gn̄āzdō*; u VR se ne čuje *nasl̄ēditi*, barem ne danas (ranije je npr. u S i Z bilo *bašt̄initi*; *nasl̄idovati* ‘(na)slijediti’ jedino u jednoj izreci (Z); nije *sr̄ēd̄ni* (str. 416.), već *sr̄īd̄ni*, na čitavom otoku (osim novijeg *sr̄ēd̄na škōla* || *skūla*); nije točno da se *tēlo* govori samo u Sav (str. 416.), nego se govori u svim selima SZ skupine, a na JI u sva tri sela osim S (u Z se može čuti i *tīlo*); imenica *teles̄īne* (str. 416.) ne govori se na Dugom otoku; *tr̄ēzan* (str. 416.) – točan je akcent *tr̄ēzān* (mladi: *tr̄ēzan*), a samo u S je, pored ekavskog oblika, i *tr̄īzān* || *tr̄īzan* (Finka bilježi samo ikavske oblike; danas posve mladi Saljani govore ekavske (!); zanimljivo je da u Piasevoli 1993: 386 stoji *tr̄ēzan*, a pitanje je je li pravilno akcentuirano); *rastr̄ēzn̄iti* (str. 416.) – u S je *rastr̄ēzn̄iti (se)* || *rastr̄īzn̄iti (se)*; ne govori se *nēs̄vest* niti *nes̄vēstica* (str. 416), nego *nēs̄vist*, ali to je novija riječ, običnije je *of̄ān* || *of̄ām* ili *af̄ān* || *af̄ām*, ili sl.; *ven̄čāne*, *ven̄čīvan* (str. 416.) – u VR govori se *žen̄īdba*, *žēnin (se)*, uz novije i vrlo rijetko (osobito prezent) *vin̄čāne*, *vin̄čīvan (se)*; na str. 414. stoji da se *br̄ēst* ne upotrebljava; mi napominjemo da danas postoji, ali je već i Finka (1977: 88) naveo taj oblik (uz množinski i deminutivni); **d**) Leksemi koji u govoru izvornih govornika na Dugom otoku ne postoje: *bled̄ūn̄av* (str. 414.) (mi smo zabilježili *bled̄īkasti* || *na bl̄ēdo* || *bled̄ūšasti*; vjerojatno postoji i *blej̄āhan* || *jūhan* || *-d’āhan* || *-d’ūhan*); umjesto *zbl̄ēditi* (str. 414 *izbl̄ēditi*) najčešće se govori samo *pobl̄ēditi*, a za odjecu (i sl.) *požmar̄iti*; ne govori se *isc̄ēl̄iti* (str. 414), već samo *zar̄ēsti* ili *zac̄ēl̄iti* (o rani); ne govori se *proc̄ēn̄iti* (str. 414), već *št̄imāti*, dok se *prec̄ēn̄iti* (str. 414) zamjenjuje odgovarajućom opisnom sintagmom (*proc̄jēn̄iti* je novo); *uv̄ēriti se* (str. 416.) nije domaća riječ; tek u najnovije vrijeme čujemo *uv̄jēriti se*; nije *v̄iron̄āuk* nego npr. *detr̄īna (Z)*, *dontr̄īna* || *lontr̄īna* (S; Piasevoli 1993: 72, 167), a danas ipak *v̄eron̄āuk*; danas se uglavnom više ne govori *vred̄j̄āti*, *uv̄rēd̄iti*, *pov̄rēd̄iti*, *ūv̄reda* (str. 416); vrlo je moguće da je bilo *vr̄ēd’āti* u VR, dok u istom selu (barem danas) nije *pov̄rēd̄iti*, već *vr̄ēd̄iti (se)* ‘povrijediti ranu’ (u Br u istom značenju je *pov̄rēd̄iti* (Rančić 2013: 139), a u Z: (*ur̄ēd̄iti (se)* ‘nanijeti (nekome) ili zadobiti blažu povredu, ozljedu’; usp. *ud̄riti se (kr̄ūto)* || *ruj(i)n̄āti se* ‘teže se ozlijediti’), a u S je sigurno i ranije bilo ikavski; uobičajene stare domaće riječi su posvuda (*of̄ēnditi (se)* || (*o*)*f̄ēnditi (se)* || (*o*)*f̄īnditi (se)*), dok imenice nismo čuli, ali u Piasevoli 1993: 223 stoji *of̄ēža* ‘uvreda’, a u Z nalazimo i pridjev *of̄end̄l̄iv* ‘koji se lako vrijeđa’; *s̄īka* ‘oseka’ (str. 417) se ne kaže u S, već *ōseka*; *s̄īka* || *ōsika* je u SZ skupini sela (vidi i Piasevoli 1993: 229, 321); *star̄ij̄i* (str. 417.) je novo (često samo u S); kod izvornih govornika redovito *star̄j̄i* (Sav, Br i D: *str̄j̄j̄* || *str̄ij̄j̄*); *let̄kati* (str. 414) se govori npr. u S (*l̄ētkati* ‘skupljati masline sa zemlje nakon vjetra’, Piasevoli 1993: 163) i Z (*l̄ētkati* ‘paljetkovati, brati plodove zaostale nakon berbe’), a na SZ otoka je *puļ̄erkati* (npr. VR, isto značenje kao i u Z), *puļ̄ēvkati* || *puļ̄ēfkati* (npr. Sav ‘brati masline sa stabla’), ili sl.; *prol̄it’e*, *prol̄it̄ni* (str. 414) se ne govori (pridjev uopće ne), jedino nova primljenica *pr̄ōlet’e* || *pr̄ōlēt’e* (|| *pr̄ōlet’e* Piasevoli 1993: 284); moguće je da je davno postojao oblik *pr̄amal̄it’e*, kao i na Lžu, no naši informanti to ne pamte ili nisu sigurni); **e**) Na str. 413. stoji da se u svim mjestima govori *b̄īdan*, *b̄īdno*, *b̄īd̄nik*, što jest moguće (*b̄īdna*

Finka (1977: 88–89), uz pogreške u akcentuaciji, također poopćava (za sva sela na jugozapadu) neke reflekske jata u oblicima koji realno nisu identični (ili imaju dubletan oblik) na čitavom jugoistoku Dugog otoka (Luka, Žman, Zaglav, Sali), već uglavnom samo u Salima. To su sljedeće: *mīra* (*mīrica*, po *mīri*, na *mīru*, *mīreće*, *mīriti*, i dr.), *tīlo* (*tīliti'e*, *tīlēšce*, *tīlino*, *tīlesīno*, i dr.), *trīzan* (*rastrīznīti*, *trīzni*, adj. sg. i pl. m., *trīznost*, i dr.), *spovidnica*, i dr., *zdila* (*zdičica*, *zdičina*, *zdiču* = A sg., i dr.), *dělo* (!), *donīti*, *pṛnīti*, *zanīti*, *podnīti* (pored *donēsti*, itd.). Vidjet ćemo da stanje nije ni približno toliko jednostavno.

Donosimo zaglavsko stanje, napominjući da u Žmanu i Luci još više prevladavaju ekavski oblici: *mēra* || *mēra* ‘mjera; granica; doza, mjerna naprava ili jedinica i sl.’ kod konzervativnih govornika čujemo u ≈ 70% slučajeva, a kod mladih redovito *mīra*. U zaglavskom govoru (uz *živōt*) prevladava *tēlo*, dok neki govornici ipak govore *tīlo*, a ima onih koji govore i

‘jadna, bijedna’ je jedino potvrđeno u Piasevoli 1993: 34, a *bīdnik* je manje vjerojatno, budući da takve imenice u nas većinom završavaju na *-nīak*: *žālošnīak*, *nēsṛtnīak*, *žīfčanīak*...), ali se danas u sličnom značenju na čitavom otoku govori *brīžan* || *brīžan* ili *jādan* || *jādan*, *jādīnak* || *jādīnak*, ili sl., a potvrde *bjēda* ‘uboštvo, siromaštvo; jad’, *bjēdan* ‘ubog; jadan’, *bjēdno* ‘ubogo; jaderno’ (zabilježene spontano samo u Z) konzervativni govornici rabe rijetko i obično u prvom značenju te je očito da su u govor ušle u novije vrijeme (druga polovina 20. st.). Jat je, poznato je, jako ‘otporan’ na jezične utjecaje pa se s pravom možemo zapitati je li ikavizam *bīda(n)* ranije uopće postojao (izuzev u S, gdje ima najviše ikavizama na Dugom otoku); **f**) *celīna* (str. 414.) ‘livada’, preciznije ‘zapušteno ili neobrađeno zemljište’, leksem je koji se koristi u SZ dugootočkoj skupini, a ne samo na Molatu (JI skupina: *ledīna* || *cerēta*); **g**) *pōgrešan*, *pōgreška* (str. 414) – složit ćemo se s autoricom koja pretpostavlja da su te riječi primljene u novije vrijeme, budući da ih ni današnji konzervativni govornici ne rabe. U svim se selima govori *fālcī* ili pak *fālsī*, pored *krīvi*, a mladi ljudi (npr. u Z) i svi Saljani govore *fālsī*. Umjesto ‘pogreška’ npr. u Z se govori *žbāļ* (značenje općenito; imamo glagole *žbaļāti* || *pogrīšīti* || *fālitī*), *fālinga* (više kao ‘nedostatak’) ili *fāļ* ‘greška pri radu, npr. krpanju ribarske mreže; tvornička greška’ (imamo i *pṛfāļ* (JI skupina) || *unefā(g)* / *na fāg* (SZ skupina) ‘zabunom, nehotice, greškom’); **h**) nije *sa(l)būn*, već je *sabūn* (npr. Z) ili *sa(n)būn* (npr. So); **i**) autorici nije poznato da *polēn-* (str. 415) postoji npr. u Z i S (*pōlen* (Z); *pōleno* (Piasevoli 1993: 261) || *polēno* (Finka 1977: 89), *polīnce* (Z) || *polēnce* (S), *polēńe*), dok je u SZ skupini taj leksem nepoznat i govori se *sūk*; **j**) kratak imp. *sēd* (str. 416.) obilježje je isključivo govora SZ skupine, dok ga na JI ima samo nekoliko glagola (npr. *lājati*, *hājati*, *dṛžāti*, *mučāti*, *bižāti*); **k**) *imīti* ‘imati’ (str. 417) govori se u SZ skupini; **l**) *īsti* (str. 414) se u JI skupini deklinira (u prez.): *idīn* || (S) *idēn*, *idē*, *idēmo*, *idēte*, *idū*, a na SZ (kadšto s početnim j): *īn*, *īš*, *ī*, *īmō*, *īstē*, *idū* || *īdū*; **m**) nije *lētīni* (str. 414), već *lēski*; **n**) *mēlo* (npr. *ūnde na mēlomu*), *Mēl*, *mel(ad)ūra* / *Melūra* (top.), i sl. na Dugom otoku označavaju plitkoću morskog dna, dok leksem *mūļ* (str. 414) donedavno nije postojao, već *fāng* (rom.) koji i danas prevladava.

jedno i drugo. U zaglavskom je redovito *trēzân* (*otrēznūti* (*se*), *rastrēznūti* (*se*) (u mladih obično *trēzan* (*otrēznūti* (*se*), itd.). U Z je *spovīti se*, *spòvid*, *spovīdañe*, itd., ali redovito *spovednīca*. Nitko, ni najmlađi, ne govori *zdīla*, već *zdēla*. Na čitavom otoku danas čujemo ikavizam *dīlo* (*Učinī je dōbro* (Z, Ž, L) || *dobrō* (svi ostali; L (nekoć)) *dīlo*; *Nūšli* (Br, Sav (nekoć)) || *nāšli* (SP) || *nāšli* (svi ostali) *su ga na dīlu*, i sl. *Dēlati* (i ostale oblike) imamo jedino u značenju 'djeljati drvo; guliti koru s jabuke, krumpira, i sl.' Ipak, informanti pamte da se nekoć znalo čuti pitanje: *Čā dēlaš?* 'Što radiš?' ili *Čā mi dēlaš līpoga?* (istina, jednom smo čuli takvu spontanu potvrdu (više fig.); danas se govori samo: *Čā činīš* || *činīš?*). U zaglavskom je samo *donēsti*, *přnēsti*, *zanēsti*, *podnēsti*, i sl., dok u saljskom (barem danas) prevladava *donīti*, itd.

U nakani da nekim primjerima potkrijepi tezu kako na (sjevero)zapadu prevladava ekavski, a na (jugo)istoku ikavski refleks jata, Finka (1977: 90) ponovno generalizira na štetu znanstvene istine. Tako piše: »Evo nekih primjera koji su u zapadnom (Z) dijelu samo ekavski, a u istočnom (I) samo ikavski: *Z mēra* – I *mīra*, *Z mēsto* – I *mīsto*, *Z tēlo* – I *tīlo*, *Z vēk* – I *vīk*, *Z vēra* – I *vīra*, *Z vētar* – I *vītar*, *Z zdēla* – I *zdīla*, *Z zvēzdā* – I *zvīzdā*. Isto je i u izvedenicama od tih riječi.« Refleks jata nije nešto što se mijenja preko noći pa smo i više nego sigurni u točnost svojih potvrda koje smo čuli u više navrata od više najstarijih, a ujedno i najpouzdanijih informanata. U naseljima gdje dolazi dubletno (*e* || *i*) u jednoj riječi, ikavski je oblik zasigurno noviji, i mlađi većinom rabe samo njega. Iz potvrda s čitavog Dugog otoka koje navodimo u nastavku, razvidno je kako je u susjednim Salima mnogo više ikavizama negoli u Zaglavu.⁸⁹ Dubletnih potvrda najviše ima Zaglav, što je vjerojatno rezultat veće izloženosti saljskom govoru, osobito u novije vrijeme.

- a) *mīra* (S, L), *mēra* || *mēra* (|| (rij.) *mīra*) (Z), *mēra* || *mīra* (Ž), *mēra* || *mīra* (SZ skupina).⁹⁰ Ostali oblici: *mīriti*, *zmīriti*, itd; *mīreñe*, *namīriti se* (*na kōga*), *obamīriti* (npr. *rūkūn*), novija imenica *mirāč* 'geodet', pridjev *mērni* 'na broj, samo' (*T'apā san dvī mērne ulfñice*) koji

⁸⁹ Saljski je govor i po drugim pitanjima bliži južnočakavskom nego ostali dugootočki govori. U prvom redu na to upućuje *-niti* (npr. *vřnīti*, *maknīti*, *přnīti*), zatim, donedavno, leksem *grēb* 'grob', pa i adrijatizam *! > j*, prisutniji u prošlosti (usp. npr. *jubāv*, *jubīti* Piasevoli 1993: 120), a i neke druge značajke.

⁹⁰ Razumljivo je da je u starijih svagdje frekventniji ekavski oblik. Dakako, najpouzdanije podatke o frekventnosti uporabe imamo za Zaglav.

preteže diftonškom izgovoru pa (danas) dolazi i do izjednačavanja s *mjĕrni*, zabilježen je u Z, ali i u S (usp. Grandov 1959: 229). Kod manje konzervativnih uporaba ekavskog oblika »rezervirana« je za specifičnija značenja (ob. zadane građevinske mjere, mjerne jedinice, doze), dok općenito ikavski oblik prevladava u značenju 'granica'.⁹¹

- b) *mĭsto* (S), *mĕsto* 'mjesto' || *mĭsto* 'naselje' (Z), *mĕsto* (|| *mĭsto*, samo mlađi, vrlo rij.) (Ž), *mĕsto* || *mĭsto* (L), *mĕsto* (|| *mĭsto*) (SZ skupina). Ostali oblici: *mĕštĭti*, *prĕmĕštĭti* (mlađi: *prĕmĭstĭti*; S: *prĕmĕstĭti*) || *primĕštĭti* (od Bo do VR), *namĕštĭti* (S i svi mlađi: *namĭstĭti*) (ovo je vjerojatno novije), *mĭšt'ani* (pl. *mĭšt'ane*), i dr. U Ž i selima SZ skupine *mĕsto* se koristi i u značenju 'naselje', dok se u S, Z i L u tom značenju govori *mĭsto*. U značenju 'umjesto' na JI se govori *nĕmĭsto* || *mĭsto*, dok smo na SZ (D) zabilježili *mĕsto*, a u Br (Rančić 2013: 95, 104) ima i *mĕsto* i *nĕmĭsto*.⁹²
- c) *tĭlo* (S), *tĕlo* || *tĭlo* (Z), *tĕlo* (sva ostala sela). U spontanom je govoru ovjeren i augm. *telĕsino* || *tilĕsino* (Z). Deminutiv je, pak, *životĭt'* (<*život*) (Z).
- d) Vjerojatno se nekada u SZ skupini sela govorilo *vĕk*, no to ni naši najstariji informanti nisu potvrdili. U spontanom govoru danas je posvuda samo *vĭk* 'životni vijek; stoljeće'. *Vĭšĭni* (Z) || *vĭšĭni* (S, Piasevoli 1993: 259) se pojavljuje samo kao dio sintagme *pōkoj vĭšĭni* (*Bōg mu dā pōkoj vĭšĭni* || *pokoĭ vĭšĭni!*) i nekih molitava. Inače se rjeđe čuje i novoprimitljeno *vjĕčĭti*, *vjĕčĭto* || *vjĕčan*, *vjĕčno* (kod mlađih, i u molitvi, i *vjĕčnost*) (Z).

⁹¹ Navedimo nekoliko primjera iz Zaglava registriranih mahom u starih: *Nemōj bāš prko mĕre* || *mĕre!*; *Ōni te* || *t'ejū sāda mĕre uzĕsti* || *vazĕsti po nōmu* || *po nĭn ča je inkartā*; *Jā znān mĕre kako stojū*; *Nō mi je mĕrica za zmūrĭti*; *U šĭrōpu je nūtra mĕra*; *O tĭbeta oli o šĕtena se mōre za škrpĭne klāsti postāv*. *Žĭnska skrōji otu mĕru nāplate i pošĭje ju zājno s postāvun*; *Šā* || *pōša je (u) vā ne mĕre* 'otprilike u onom smjeru'; A: *Dĭ si to vĭdĭla?* B: (U) *vā ne mĕre*. 'otprilike onamo'; *Vĕli brōdi su zasiñāni do kĕ mĕre se mōre napūnĭti*; *U svĕmu vaļā imāi mĭre*; *Tō je dōbro do nĭke mĕre*, i sl.

⁹² Nekoliko primjera iz Zaglava (od starijih): *Šĕmpre prĕmĕšt'ĭvaš z mĕsta nā mesto pā'nda ne mōreš nāĭti ka ti zatrĭbuje čā*; *Klādi* || *vĭzi nā mesto* || *na mĕsto* || (znatno rjeđe) *na mĭsto!*; *Zadūrva se čeļāde nā mestu* || *na mĕstu ka nĭšta ne čĭni* || *čĭni*; *Jakĕtu ponĕsi dĭ je je mĕsto!*; *Tōte ti nĭ mĕsto*; *Nĭman mĕsta*; *Pāmetan je, ča jĕ – jĕ, svāka besĕda mu ĭma mĕsta*; *Na mestā* 'mjestimično' *su vĭti rōdne*; *na vĭše mestĭ* || *mĕstov* (|| (mladi) *mĭstov*), itd.

- e) Napisano u prethodnoj natuknici vrijedi i za *věra*. Mi smo u spontanom govoru u svim selima zabilježili *vīra*. Pri upitu o prijašnjem stanju (*Jē li se nikodōba govorilo ‘věra’?*), odgovor mnogih ispitanika na SZ je *vjěra* (to dovoljno govori o nedostacima ovakve metode). Ostali oblici: *vīrovati* || *věrovati* (S), *věrovati* || *věrovati* (Z, Ž, L), *věrovati* (ostala sela), *zavěriti se* || *zavěriti se* ‘zareći se’ (sva sela), *Vīrovań* (Z, S) ‘Vjerovanje, *Credo*’, *bězvirac* ‘nevjernik, ateist’ (Z) (usp. *věra* ‘zaručnički prsten’ (tal. *vera*)).
- f) *vītar* (S, Z), *větar* (ostala sela; G *větra*). U Z, međutim, postoji leksem *větri* (pl. tantum) ‘iznenadan zračni vrtlog’, a u SZ skupini uglavnom *bōžji větri*, ali i *štrigarěne* (So). Ostali oblici: *vitrit’* (Z, SS) || *vitrit’* (SP) || *vetrit’* (Ž, L) || *vetrit’* (SZ skupina), augm. *vitrišina* (m./ž.r.) (JI) || *vetrišina* (SZ), *vitroviito* (novije, konzervativni ugl. ne koriste; samo Z, za ostala sela još nemamo potvrde); (*pro*)*větriti* (samo S: (*pro*)*vitriti*) ‘prozračiti’, *zvētriti* (samo S: *zvitriti*) ‘izvjetriti, ishlapiti’ (ali ovo je novije; izvorni dijalekatski leksem je *zlampiti* (većinom; npr. Z) || *žvampiti* (npr. Piasevoli 1993: 440) || *zvampiti* (npr. Rančić 2013: 218); *vītreni* (*vītreno čelāde*) (<**větrънь / větrънь*) ‘živahan; neozbiljan’ (Z).
- g) *zdīla* (S), *zděla* (ostala sela). Ostali oblici (potvrde iz Z): *zdělīca*, *zdělīna* || *zdeletīna*. Ikavizam, uvjetovan rimom, u Zaglavu dolazi jedino u izreci: *Špār – mālā stvār, a kad ih je sīla, pūna ih je zdīla!*
- h) *zvīzdā* (|| *zvīzda*) (S), *zvězda* (Z, Ž), *zvězdā* (L(nekoć) i ostala sela, uz novije *zvězda*). Ostali oblici (Z): *zvezdīca* i, moguće, **zvezdetīna* || **zvezdūrīna*, ili sl. U zaglavskom imamo i *zvīzda*, rjeđe *zvīzda*, i to samo u \diamond *žvēlat* ‘brz’ *kako (i)* || *kao zvīzda*; \diamond *grē / kūrī / letī kako (i)* || *zvīzda*. Saljani imaju leksem *zvīzdan* ‘omara, velika sparina’ (Piasevoli 1993: 434), dok je u selima na SZ *črīzdan* || (Bo) *črīždan* [*kruz* || *kroz črīzdan ga nēt’u (u) pōļe*] (<**črěзь дьнь*) ‘o podnevu, u doba najveće vrućine (ob. ljeti)’, a u Zaglavu se kaže *kros pōdne*, čak i poimeničeno: *Cēlo kros pōdne*, ili pak, ekspresivnije (o vrućini): *kroz* || *krož lūto pōdne, po žēgi*.

Dakle, od svih (8) ekavizama koje Finka navodi, posebnost SZ skupine dugootočkih govora bili bi jedino *dělo**, *věk** i *věra** koji pripadaju pasivnom leksiku, a poprilično su diskutabilni i kad govorimo o negdašnjoj upotrebi, s tim da je *věra* potvrđeno u Br (usp. Rančić 2013: 200). Njima pouz-

dano možemo pribrojiti i *dēliti* || *deliti* (već kod nešto mlađih i *diliti*), *kadē* || *kāde(ka)* ‘gdje’ te (ne u svim selima SZ) još i *gūsēnica*, *pōtlen* ‘poslije’ (So i VR (pasivni leksik), danas je *pōsli*) te npr. ikavizam *ōsika* || *sika* ‘oseka’. Bilo kako bilo, po našem sudu, tih nekoliko primjera (iznimaka) nije dovoljno da bi se moglo ustvrditi da je JI skupina (preciznije: Z, Ž i L) znatno više ikavska nego SZ. Štoviše, takve iznimke zatječemo i drugdje (npr. ekavizmi *spovednica* ‘ispovjedaonica’, *prēstoļe* || *prestōļe*, *krēsī* ‘»krijesovi«, ljetna žega’, (o)cēnuti (frekventniji nsv. oblik, pored ikavske dublete (u)stīnuti) koji su se, prema našim podacima, održali samo u Zaglavu).

2.7.2. Ikavsko-ekavski refleksi jata

Kako bismo dali što vjerodostojniji prikaz zaglavskog stanja jata, na kraju rada prilažemo abecedni popis osnova i svih primjera koje smo uspjeli ekscerpirati iz dosad obrađene građe (vidi *Prilog 2.*, *Prilog 3.*). Navodimo (kao i inače) i važnije značenjske ekvivalente, bez obzira na to je li u njima ě. Na temelju tih priloga zaključujemo sljedeće:

U zaglavskom govoru prevladavaju ikavizmi. Među njima je znatno manji broj primjera koji odstupaju od pravila J-M: *bisnōt’a*, *cīna*, *Cvīta*, *dīd*, *dīdov*, *dīlo*, *dītud*, *dvīstō* || *dvīsto*, *īd*, *īdan*, *īdro*, *īlo*, *līn*, *mīra*, *mīsto*, *naīdost*, *napovīdāti*, *neumītan*, *nāpri* || (pojed., rij.) *nāpri*, *nāpriđak*, *naslīdovati*, *pīna*, *pīsma*, *pīsmarica*, *plīn*, *plisnōt’a*, *povīdāti*, *prōmina*, *rīzati* (i izvedenice), *sīdati* (i izvedenice), *slīz*, *smīsta*, *spovīdāti (se)*, *sprīda*, *sridīni*, (ne) *srītan*, *stenīca*, *strīla*, *svidōci*, *svidōčiti*, *svidōžba*, *svidōk* || *svidōk*, *svīstan*, *svīt*, *svītovati (se)*, *tīlo*, *tīrati* (i izvedenice), *ūidan*, *uīdāti*, (u)stīnuti, *vīra*, *vīran*, *vītar*, *vrīd*, *vrīdān*, *zapovīdāti*, *zvīrad*, *zāvīt* || (novije) *zavīt* || (rij.) *zavīt*.

Valja istaknuti da je u deklinaciji imenica L sg. ž. r. redovit nastavak *i* (*na stēni*). U konstrukciji *va+dne*, L sg. m.r. *vādne* (prilog ‘danju’) refleksi jata je *e* i to je jedini prežítak stare deklinacije kakvu danas možemo čuti na sjevernočakavskom terenu (npr. *va grade*) (usp. Lisac 2009: 81). Nastavak *i* dolazi i u zamjeničkoj deklinaciji (GD pl. (o)tīh, (o)tīma ≠ GD sg. (o)tōga, (o)tōmu || *tēsa* (samo u *čēsa-tēsa* ‘bilo čega’), *tēmu* (samo u *čēmu-tēmu* ‘bilo čemu’); (o)nōga, (o)nōmu || (pojed.) *ōnega* – samo kao poštapalica!), nastavcima u D sg. osobnih zamjenica (*mēni*, *tēbi*, *sēbi*) te u komparativima i u na-

stavcima glagola III. vrste (usp. Finka 1977: 90). U zamjeničkih i priložnih osnova *něk-*, *něč-*, i dr., jat se reflektirao kao *i*.⁹³

Jat se odrazio sukladno pravilu J-M u ≈ 35 % ekavizama (N (ukupno ekavizama) = 212): *besěda*, *bledõt'a*, *bledišasti*, *blědo*, *celokùpni*, *celoviti*, *celâstiv(i)*, *cěsta*, *cvět*, *cělo*, *cěna*, *dělati* (i ostali oblici), *dlěto* || *dlěto*, *dě* (G *děla*), *göder(ce)* || *köder(ce)*, *göleno*, *kolěno*, *körena* (G sg.), *krěsati* (i ostali oblici), *lěso* || *lěsa*, *lěto* (G sg. *lěta*), *lětovañe*, *lětovati*, *lěs*, *měna*, *měra* || *měra*, *město*, *nevěsta*, *o-/ras-trěznüti (se)*, *obrezoväti* (i ostali oblici), *oběd*, *ocěnuti*, *prěstoļe* || *prestöļe*, *prěsân*, *rěđak*, *sedüt'i*, *slědovañe*, *směna*, *srěda* (A sg. *srědu*), *strěla*, *stěna*, *tělo*, *těratu* (i ostali oblici), *těsân*, *tesnõt'a*, *těsto*, *trězân*, *ùpresno*, *vrěs*, *větovati* || *věrovati*, *zanovětäti*, *zrělo*, *zvězda*.

U ovim je osnovama u svim primjerima refleks jata ekavski (zanemarivši neke realizacije u figurativnim izričajima, frazemima i izrekama): *besěd-*, *blěd-*, *brěst-*, *cěl-*, *cěñ-*, *cěs-*, *cvět-*, *dětel-*, *dlět-*, *drět-*, *-godě*, *golěñ-*, *kolěñ-*, *korěñ-*, *krěs-*, *lěs-*, *lět-*, *něst-*, *nevěst-*, *obě*, *pětel-*, *polěñ-*, *prěsn-*, *prěstol-*, *rěđak-*, *sěd-*, *-selě*, *těs(ь)n-*, *trězn-*, *vrěs-*, *zlěd-*, *zvězd-*.

Miješani refleks jata ovjeren je u sljedećim osnovama: *běl-*, *běđe-*, *děl(ь)-*, *děl(o)*, *dvě*, *-(j)ěd(-)*, *-(k)ěđe*, *měñ-*, *měr-*, *měst-*, *rěz-*, *sěd-* / *sěd-*, *slěd-*, *srěd-*, *sbrěst-*, *stěñ-*, *(sь)trěl-*, *těl-*, *těr-*, *věđ*, *věk-*, *věr-*, *vět-* / *věč-*, *větr-*, *vrěd-*, *vrěm-*, *zrě-*. U osnovi *vrěm-* ekavizam (dubleta) je novijeg

⁹³ Tu vrstavam sljedeće primjere: *niki* (i novije: *niko*) 'netko' (<**někyto*), *niki*, *nika*, *niko* 'neki, neka, neko' (<**něky-ьb*, itd.), *ništo* 'nešto' (<**něčyto*). Vrlo rijetko se pojedinačno ostvaruje i arhaična varijanta *nič* 'nešto.' To valja razlikovati od *nīšt'e* || *niš* || *ništa* (**ni + čyto*; strsl. *ničytože*). *Niš* nam je priorćeno samo po sjećanju, dok se u SZ skupini i danas svakodnevno govori. Zatim: *nikakor(ce)* || *kakogöli* / *köli* / *göder(ce)* / *köder(ce)* 'nekako' (<**někako*), *ničesar* || *ničesa* || *čěsa göli* / *köli* / *göder(ce)* / *köder(ce)* 'nečega', *ničeremu* || *čěmu göli* / *köli* / *göder(ce)* / *köder(ce)* 'nečemu (D)', *ničeremu* || *ničerin* || *čěmu* / *čīn göli* / *köli* / *göder(ce)* / *köder(ce)* 'nečemu (L)', (s) *ničerin* || *so čīn göli* / *köli* / *göder(ce)* / *köder(ce)* '(s) nečim', *nikakov* 'nekakav' (<**někakъ*), *nider(ce)* || (pojed., rij.) *nīnder* (novo, u muškaraca: *nīgdi*) 'negdje', *nikamor* (vrlo rij.) 'nekamo', *ničigov* 'nečiji', *nikoliko* || *nikoliko* 'nekoliko.' Neki od njih su izjednačeni s oblicima: *niko* 'nitko' (<**nikyto*), *nika* || *nika vika* || *nikada* 'nikada' (<**nikygda(že)*), *nikakor(ce)* 'nikako' (<**nikakože* / *nikakъže*), *ničesara* || *ničesa* 'ničega' (premda pojedini govornici razlikuju *ničesar* 'nečega' i *ničesara* 'ničega'), *ničeremu* 'ničemu (D)', *ničeremu* || *ničerin* 'ničemu (L)', (s) *ničerin* '(s) ničim', *nikakov* 'nikakav' (<**nikyže*), *nider(ce)* (novo, u muškaraca: *nīgdi*) 'nigdje' (<**nikydeže*), *nikamor* 'nikamo' (<**nikamože*), *ničigov* 'ničiji'. Govori se *odnikle* || *od nider(ce)* (novo, u muškaraca, *od nīgdi*) 'niotkud; odnekud' i *donikle* 'donekle; (|| *do nider(ce)*) donekud.' Prema sjećanju pojedinih informanata, u prošlosti se umjesto *nika(da)* || *nika vika* moglo čuti *nīgdar* (vjerojatno i u značenju 'nekad'), no to nije posve sigurno.

datuma, a od ekavsko-ikavskih dubleta u *měr-*, *měšt-*, *sěd-*, *těl-*, *těr-*, *vět-* / *věč*, *vrěd-* svakako su stariji ekavizmi, dok u mlađih govornika prevladavaju ikavizmi. K tome se u najnovije vrijeme od pojedinaca mogu čuti i ikavizmi *besīda*, *vīrovati*, a u stilski obilježenom govoru i *cīli* (samo: *po cīli dān*; *cīli živōt*). Suprotno tomu, ponajviše s obzirom na činjenicu da se za razliku od ikavizma u značenju ‘munja’, ekavizam u doslovnom značenju ‘strijela’ od starijih može rijetko čuti (osim npr. pod utjecajem filma), može se pretpostaviti da je novija pojava i kako je poslužio za semantičku diferencijaciju.

Dubletni, pak, ostvaraju *gōli* || *kōli* (<**kolē*), odnosno *gōder(ce)* || *kōder(ce)* (<**godē*), zatim (*u*)*stīnuti* || (*o*)*cēnuti* ‘(o)hladiti se; (s)mrznuti (se)’⁹⁴ (<**stēn-*) nemaju nikakve razlikovne funkcije, kao ni *sedīti* || *sidīti* te *sedūt’i* || *sidūt’i* / *sidēt’i* (vrlo rijetko: *sedēt’i*). Ipak, kod oblika imp. 2. l. sg. uloga različitog refleksa jata (dodatno i prozodijskih sredstava) nije zanemarljiva, jer ekavski lik *sēdi* ‘sjedni’ označava svršenost (<*sēsti*) (*Sēdi za stō*), a ekavski *sīdi* ‘sjedi’ nesvršenost (imperativ <*sidīti* || *sedīti*) (*Sīdi za stolūn*)⁹⁵. Često se čuje: *Sēdi pa sīdi!*

U novije vrijeme i dalje se govori *srīdñi*, a novoprimitljeni ekavizam dolazi samo u primjeru *srēdñia škōla*. Jamačno su noviji ekavizmi, primjerice: *pacēnt* ‘pacijent’⁹⁶, *tlākomer*, a u relativno novije (vjerojatno ne starije od sredine 20. st.) može se ubrojiti: *cēsta*, *prīmer* (*na prīmer*), *smēna*, *smēsa*, *Srēm* (samo u \diamond *bīti rāvno svē do Srēma* (*kōmu*) ‘biti ravnodušan (tko)’), *stēnica* (starije i češće: *tārma* || *īlica*) ‘dosadnjaković’, *ukorēñiti se* (izvorno: *prīmīti se* || *petāti se*, ili sl.), i dr., a zacijelo i *dējstvo*⁹⁷ ‘djelovanje’ (<**dēistvo*). Mnogi od navedenih primjera samo idu u prilog tezi o načelnoj prevlasti ekavizama u tim osnovama u prošlosti i dokaz su nesputane jezične energije proučavanog idioma.

⁹⁴ Međutim, ipak je češći sv. lik *ocēnuti*, i to pretežno u vezi s ljudima (kad im je jako hladno). (*U*)*stīnuti* (i izvedenice) rabi se u tom kontekstu, ali i u svim ostalima (npr. *Ustīnu si kākō gujīna*; *Svā san zastīnula*. ; *Sā u čas* || *hīp Bōga ustīne*. ; *Pojf dokle ne ustīne!* ; *Neka siñā prostīne*. ; *Ne vaļā ustīñeno*.)

⁹⁵ Usp. gl. p. r. m. r.: *sidī* / *sedī*.

⁹⁶ Napomena: Nije od jata, već < germ. *Pazient* < lat. *patiens*: strpljiv. Od iste je osnove i domaća riječ *pacēnat* (*pacīnti*) koja inače znači isto što i *ustrplīvi* (*ustrplīv*) ‘strpljiv’; *pacīncija* = *ustrpljēñe*.

⁹⁷ Pojedinačno se čuje, ob. u vezi s djelovanjem lijeka. Inače je u značenju ‘djelovati’ najčešće *pomāgāti*.

Potonje potvrđuju i noviji ikavizmi: *cīpīti se* (ali: *cjēpļeēne*), *osītiti*, *osīt'ati se* (vidi *Prilog 3.*: *sēt-*; kod manje konzervativnih se čuje i: *osjēt'ati se*), *rīšīti*, *rīšēne*, *svit'ňāk*. Moguće je da je relativno novije i *sītiti se* (nsv. *sīt'ati se*), s obzirom na frekventnu uporabu glagola *spomīnāti se* (sv. *spomēnūti se*, *pospomīnāti se*) (<**pominati*) u tom značenju (*Kī ti je bī dōbar*, *spomīneš ga se za dōbro*, *kī ti je bī slābi – za zlō.*), ali i u značenju 'razgovarati' (|| *divānīti* (tur.) || *predikāti* (rom.), i dr.), a nerijetko je značenje spoj jednoga i drugoga 'prisjećati se razgovarajući' (*spōmenak* || *spōminak*, G *-īnka* 'razgovor' (*Sa nī bī spōmenak od otōga* 'sad nije bio razgovor o tomu'); || (više fig.) = *spōmen* 'uspomena; spomen' (*Mītvi ne grēdu*. *Spomīnka nīma da grēdu.*)). Također i *pāmetiti* (npr. *Jā mōga ōca*, *Bōg ga pomīlova*, *ne pāmetin*; *Ne pāmetin da san ī kobōtnicu*), kao i *pāmet* 'sjećanje; pamet' (<**pamēt*) (*Za mojē pāmeti se više nī pudārīlo*; *Ostālo mi je u pāmeti(...)*), ali i *nā misli* (*Dōšlo mi je nā misli* 'prisjetio sam se'; *Nī mi bīlo nā misli*; *Vāik vīka si mi*, *sīnko*, *nā misli!* 'brinem se za te', itd.), dok *sīt'aīne* konzervativni govornici vrlo rijetko koriste.

Svojom zanimljivošću izdvaja se rijetki ikavizam *mīti se* 'imati misao na koga ili brinuti o kome' (moguće od **mñēti se*) s participom *mēje (mi) se* (moguće analogija prema **mlēti*), a neobičan je i u govoru ženā frekventan *splīt* (pl. *splīti*) 'splet kose' – (<**splē-*) (*Ka bi mi kī dvā splīta učinī, ūnda bih se lāfko ščešļala*). Naši informanti tvrde kako se nekad govorilo *zadrēmāti* 'zadrijemati' i kako je to stara riječ. Ekavizam (*urēdīti se*) (isto i u značenju 'urediti (se)') (<**vrēditi* 'ozlijediti') specifičan je i po redukciji /v/ ('*Ko mi tīmeš nōhti sīt'i*, *glēdaj da mi ne urēdiš pīst škārami!* ; *Ka ti je posīčen [nōhat]*, *māne se rēdiš jērbo se ne tīče i ne zadīva*). Izvanredan je i slučaj najnovije jotacije u primjeru *přt'ērati se* || *pret'ērati se* 'pretjerati; prevršiti mjeru; premoriti se', rjeđe i (fig.) *dot'ērati*⁹⁸.

2.7.3. Ostali stari refleksi *ě* (a / ja / je / Ø) te pojava jekavizama

U nastavku navodimo izabrane primjere u kojima na mjestu jata dolazi *a*:

cvaītīti, *rascvaītāti se*) (<**cvēt-*), *dāti se*) 'pomaknuti (se)' (*Dāj otā stō jedān sīnā najužnīje!* ; *Tāmo se dāj!*) (<**dēti se*) (usp. D: *dīti*, npr. *Odē su prīn bīli (ot'ālī)*, *ne znūn kāmo ih je dī*), *gnāzdo* (<**gnēzdo*), *jāsle* (samo u

⁹⁸ Inače se u značenju 'dotjerati' rabi *dognāti*.

◇ *lîpo kâ(ko) u jâslah/-ami* ‘ugodno za ležanje’, *Kušîn san mu klâ i zagrnû ga, kâ u jâslah mu je (lîpo).* (<*(j)ěsli), *Jâdro* (top.) (<*ědro), *nâđijati se* || (novije) *nadijati se* ‘nadati se’ (<*naděeti se), *Nazaràni* (ž. r. *Nazarânpka*) ‘Nazarećanin’ (<*nazarěninъ), *nûtra* (|| (arh.) *unûtrih*) (<*vъ nōtrě)⁹⁹, *nâdra* (<*nědra), *prâska* || *prâska* (|| (češće) *pêšiga*) ‘breskva’ (usp. Lisac 2008: 106), *râdati* (sl. *hâjati*) ‘željeti, voljeti činiti’ (npr. A: *Ně bin râda(la) da mu se čâ dogodi.* B: *A čâ jâ râdan?!*) (<*raděti), *ûsâně* ‘štavljena koža’ (usp. strsl. *usma* ‘koža’, *usměňъ / usniěňъ* ‘kožni’), *zijiati* ‘zijeovati’ (<*ziěti) (identičan oblik i za ‘zidati’), i mnogi drugi primjeri.

U jednomu primjeru (*îrnôst / irnôst* || *jernôst* || *jarnôst*) (usp. strsl. *ěrostъ* ‘gnjev; jaka bol’, *ěriti se* ‘ljutiti se, bjesnjeti’) ostvariv je trojaki refleks jata (*ě > i* || *je* || *ja*). Navedena imenica, kao i pridjev (samo *ě > i*: *îrân*, ž.r. *îrna*) (usp. strsl. *ěrъ* ‘strog’), zabilježeni su u trima značenjima: ‘strast(ven); mladenačka živahnost, elan (energičan, *hiperaktivan*); jarost, stanje raspaljenosti (ljutit, gnjevan).’ Primjeri: *Kî îma îrnôsti za žînskami je îrân, drûgima besědami – žěstok.*; A: *Îme Isûsovo ča je vâ kozlâk postîļu zvŕtî!* B: *Ûn je mlâd, sěstro, razûmi i tî, ûn je pûn jernôsti – mlâdenačke jâkosti.*; A: *Kî djâva mi vo shâja po obrâzu?! B: Shâja ti... jerbo si pûn jarnôsti. A: Čěsa?? B: Jarnôsti. Jarnôst... - ka si krûto lûti.*

U poglavlju o slogotvornom *r* dajemo podrobne podatke o tomu kako se ponaša jat u sljedećim osnovama: *crěkvъ-*, *prě-* (*prěd-* / *s(ъ)prěd-*, *prěk*, *prěm-*), *grěhъ*, (*ne*)*sŕrěç-*, *sřed-*, *drěv* / *drъv*. Naime, u tim osnovama često dolazi do redukcije jata, a slogotvornu funkciju preuzima glas *r* (usp. Finka 1977: 90).

Jekavizmi su novija pojava, zasigurno ne starija od sredine proteklog stoljeća. Svakako, njihovo prodiranje u govor nezaustavljiv je proces. Ovdje navodimo frekventnije jekavizme u govoru starih, ujedno najkonzervativnijih govornika: *bjěda* ‘uboštvo; jad’, *bjědan* ‘ubog; rjeđe: jadan (= *brîžan* || *brîžan, jâdan*)’, *cjěpiti (se)* || (mlađi, rjeđe stariji) *cjěpiti (se)* (rij.: *cîpiti (se)*), *cjěpļeņe* (nikada *cîpļeņe*), *cjěv*¹⁰⁰ (usp. *civē* ‘kost cjevanica’), *dvôsĵek măč* ‘osoba oštre ćudi’, *Němac* (<*němъсь), *Němaška*, *němaški* (<*němъčъсь), *počěņivâti* ‘omalovažavati’ (slično: *potapārâti*, i dr.), *pŕvjest* (i *histŕija*)

⁹⁹ Usp. u SZ skupini, osim *nûtra*, još se uvijek dosta koristi *unûtrih*, a osim *vânka*, u So se od konzervativnijih čuje i *vânkih* (<*vъně).

¹⁰⁰ Usp. u D kod najstarije informantice (rođ. 1913. g.): *čěv*.

|| (mlađi) *põvjest* (<**pověstь*), *sävjest*, *sävjet* (ali: *svitovati*), *sjëmenište*, *sjëmenski kumpîri*, *sjëna* (sve češće samo u: \diamond *bojî se i svojê sjëne*; inače: *ciña* || (samo u \diamond) *tîña*), *sjëno* (<**sěno*) ‘kupovno sijeno’¹⁰¹, *snëško*, *Snëgulica* || (mlađi) *Snëgulica*, *stjëna* || (češće mlađi) *stjëna* (samo u *zîdna stjëna!*), *svjëski* (samo u: *přvi / drûgi svjëski rät*), *ubjëditi* (nsv. *ubjed’iväti*, gl. p. t. *ubjêd’en*) ‘uvjeriti i ujedno obmanuti’ (<**ubëditi* / *uobidëti*) (usp. *obîditi* ‘obaviti’), *ümjetni* (ob. *gnôj* || *gnôj*; nekoć (pasivni leksik): *këmični* || *këmični*), *vjëverica*.

Novije postanje nekoliko navedenih primjera odaje i prozodijske značajke, osobito izostanak duljenja u konzervativnih (*bjëda(n)*, *cjëpiti(se)*, *põvjest*, *sjëno*, *sävjest*, itd.) te nečakavsko akcenatsko mjesto (*cjëpiti (se)*, *Snëgulica*, *ubjëditi*). Od mladih čujemo jekavizam u N pl. *djëlvi* (*od motõra*), dok je izvorno, naravno, *dëli* (*od mutõra*). O gubljenju izvornog refleksa *ë* u mladih koji su pod većim utjecajem hrv. stand. dovoljno govori primjer *prëdni dijõ* (u starijih beziznimno: (*s*)*prîdnî dë*).

2.7.4. Neka specifična jatovska i srodna pitanja

Neupućenog proučavatelja neki primjeri mogu navesti na krivi trag, budući da svojom glasovnom strukturom podsjećaju na jat. Tako npr. *e* i *i* u *sëja* i *vija* jesu kontinuantе jata, dok je *e* u *mëja* (<**medja*) etimološko, a u *prëja* (<**presti*) od prednjeg nazala. U riječi *črîšña* ‘trešnja’ (<**črëšnja* < lat. *cerasia*) jat se reflektirao kao *i*, za razliku od standardnojezičnoga i dominantnoga sjevernočakavskog refleksa *e*. *Bičva* ‘čarapa’ (<lat. *vitta* ‘vrpca’) se također smatra ikavizmom (usp. Lisac 2008: 6), što je jasno s obzirom na jekavizam (*bječva*) u dubrovačkom kraju. Također, *ždrîlo* ‘otvor jame u kršu (*pon(j)ikve*) koji *sřče* vodu; (|| (češće) *gršt’ävak*) organ u kojem se sastaju probavni i dišni put’, potvrda koja se vrlo rijetko čuje, nastalo je metatezom prema prsl. **žerdlo*. Pozornost zaslužuju leksemi *krëlo*, *krîlo* i *krîla* (<prsl. **kridlo*, strsl. *krilo*). *Krëlo* (pl. *krëla*, dem. *krëlce* || *krëlit’o*), veoma često na južnočakavskom terenu (usp. Lisac 2009: 141), označava ‘kriilo (ptice, kukca, aviona)’, dok je *krîlo* ‘skut; majčino okrilje; *krîlo* || (rij.) *lapàska* vrata ili prozora; (nekoć) jedan dio gaćica šivanih u dva dijela (*sprîdñe* i *zâdnë krîlo*

¹⁰¹ Izvorna je riječ za domaće sijeno na svem otoku *släma*; *kõpa* (JI skupina) || *slämnica* (SZ skupina) ‘stog slame’.

od mudānat), a *krīla* || (pojed.) *krīlā* (pl. tantum) su nekoć bila 'vrsta podsuknje'. Kod mladih je, dakako, u oba leksema *i*, dok zadnjeg uopće ne poznaju. Spomenimo i *smītati*, iterativni glagol prema *mēsti* 'mēsti' i nesvršeni glagol *smīt'ati* 'ometati' prema *smēsti* (<**mesti*, *metati* 'bacati'). Od jata nije ni *i* u *vičēra(ti)* 'večera(ti)' (<**večerъ*), *vičērni* 'večernji', *vičērna* 'večernja molitva časoslova' (usp. *vēčer* 'večer; navečer'), kao ni u *udrīti* (nsv. *udīrati*) 'udariti' (<**udbriti* / *udariti*). Glagol **nīmāti* (<*ne+imati*) u prez. 3. l. sg. glasi *nīma*, pored novijeg *nēma* (u nekonzervativnih se čuje i *nēma*), a radi se o samoglasničkoj kontrakciji. Isto je i s *nī* || *nīn* (3. l. sg. odričnog oblika prez. gl. *bīti*). Zanimljiv je romanizam *cēditi* 'popustiti' (*Cēdilo mi je* (bol); *Sūtra t'e cēditi* (bura)).

Sljedeći izabrani primjeri (mogli bismo još navesti mnoštvo drugih), mahom romanizmi, nemaju veze s *ě*, ali je u mnogima *e* na mjestu etimološkog *i* ili obrnuto¹⁰²: *binēstra* 'brnistra (lat. *Genista juncea*)', *bivānda* 'razvodnjeno vino', *butīga* 'dućan', *cikīn* 'zlatnik' (samo u \diamond *žūti (je) / žūtī se kā(ko) cikīn*), *cinprēs* 'čempres' (tal. *cipresso*), *dešēn* 'nacrť' (mlet. *dessegno*, tal. *disegno*), *dešēnāti* 'izradiť nacrť', *dešperāti se* 'ožalostiti se, snužditi se' (mlet. *desperar*, tal. *disperarsi*), *dešperān* 'ožalošćen, snužden', *deštūrbo* 'gnjavaža' (mlet. *desturbo*, tal. *disturbo*), *dešturbīvāti* 'ometati, gnjaviti', *dežgrācija* 'nesreća' (mlet. *desgrazia* / *disgrazia*), *dežgracjān* 'unesrećen; očajan', *d'īlōž* 'ljubomorān', *fēbar* (G *fēbra*) 'vrućica', *krijānca* 'pristojnost', *lemūn* 'limun', *letānīje* 'litānīje', *melūn* || (rjeđe) *milūn* 'dinja', *menūt* 'minuta', *mīrlit* 'čipka, ukrasni obrub', *perūn* 'vilica' (mlet. *piròn*), *pletār* 'lonac za cvijeće', *pomedōr* 'rajčica', *recēta* 'recept' (mlet. *recēta* / *ricēta*), *regvārd* 'poštovanje', *rešpēt* (G *rešpēta*) 'poštovanje' (mlet. *rispēto* / *respēto*), *retāj* (sl. *kusāňak*) 'komadić, isječak, ostatak (korištenog materijala)' (mlet. *retāgio*, tal. *ritaglio*), *šetemān* || *sēdmica* 'tjedan' (mlet. *setemāna*, tal. *settimana*), *štrīga* (|| *vīška*) 'vješťica' (mlet. *striga*, tal. *strega*), *tilēr* 'prozorski ili vratni okvir' (mlet. *telēr*), *tīnpla* 'sljepoočnica' (mlet., tal. *tempia*), *trijātar* || (rij.) *trejātar* 'fig.) nered, svađa' (mlet., tal. *teatro*).

Usporedbe radi, uzmimo jedan primjer. U govorima SZ skupine je *drēto* 'ravno; uspravno; izravno' (mlet. *dreto* / *drito*) i *drecāti* (mlet. *drezzar* / *drizzar*) 'izravnati', dok je u zaglavskom *drīto* (tal. *diritto*), ali također

¹⁰² Ponekad je i u mletačkom (venecijanskom) dijalektu bilo dubletno, a ponekad je u mletačkom *e*, a u talijanskom *i*. Takve potvrde navedene su u zagradama.

drecãti ili *nadretãti* (u mladih *dricãti*), zatim \diamond *nîma ni šësta ni drëta*, ili sl. 'nezgrapan je, ništa mu ne pristoji, i sl.', \diamond *rët'i* || *opãliti drëto-št'ëto (kômu)* (= *drìto (u ôči* || *ù oči)*) 'odbrusiti (što komu) bez okolišanja'. Također, govori se *derëkt* 'direktno' i *derëktor(ica)*. Nekoliko primjera s *e* (koje je nepromijenjeno u odnosu na romanski lik) znakovito je s obzirom da je u njima na južnočakavskom terenu većinom *i*: *dešpët* || (rij.) *dešpê* (G *dešpèta*) 'inat; psina, podvala' (mlet. *despèto*, tal. *dispetto*), *funëstra* 'prozor', *manëstra* || *manestrûn* (nekoć) 'juha od tjestenine i povrća', *prëša* 'žurba', *prëšiti (se)* 'žuriti.' Lik *kapitân* 'kapetan' čest je i u južnočakavskim govorima (usp. npr. Bibinje (Šimunić 2013), Brač (Šimunović 2009)).

Neki leksemi s *ë* jednostavno ne postoje. Tako je u govoru konzervativnih: *begeñãti* || (danas rij.) *štimãti* (rom.) 'cijeniti, uvažavati', *bìti u pãrtu* 'sudjelovati', *dobìti* (sl. *přsagnãti*) 'pobijediti', *dvorãni* (ž. r. *dvorãnka*, pl. *dvorãne*) 'susjed (u istomu *dvôru*)' || *kômšija* (tur.) 'susjed (ob. s kojim ne dijelimo *dvôr*)'¹⁰³, *glãs* 'vijest' (samo na televiziji: *vjësti*), *inkaštrãti se* || *inkrožãti se* (rom.) 'ukliještititi se; zaglaviti', *katrîda* 'sjedalica, stolica'¹⁰⁴ (rom.), *krûna* 'vijenac', *lampãti* (rom.) || (iznimno, fig.) *sivãti* 'sijevati', *mütav(i)* 'nijem' (rom.), *nã noge* || *krãjin* (malo uže značenje: po kraju) || (rjeđe, ob. fig.) *çipelcük* 'pješice', *omütaviti* 'zanimjeti' (postoji jedino *omîñuti* || *zamîñuti* 'ostati bez daha; zamrijeti, pasti u agoniju', ukoliko je od **onëmëti*; usp. Iž (Martinović 2005: 245): *onîmîti* 'onijemiti, onesvijestiti se'), *pohodîti* 'posjetiti', *prãtiti (kôga)* || *hodîti za kîn* 'slijediti', *sabûn* (rom.) 'pijesak', *štimãti* (rom.) 'procijeniti; cijeniti', *třmutãna* (rom.) 'sjever; sjeverni vjetar' (u *třmutãnu* 'na sjever; sjeverno', *zvēzda třmutãnska* 'sjevernjača'), *vãrak (vãrki)* || *delikãti* (rom.) || (samo u vezi zdravlja) *šotopôšt* (rom.) 'osjetljiv'.

Zanimljivo je kako naši informanti zdravorazumski zaključuju da je *nevëra* (zapravo <mlet. *nevëra*) 'olujno nevrijeme s grmljavinom i daždom' (usp. *nëvrime* (općenitije) 'loše klimatske prilike'; opr. *vrîme* 'lijepo vrijeme') povezana s *vërovãti*, odnosno s ćudljivošću vremena. Postoji i izreka: *Ne vëruj nevëri!*

¹⁰³ Sve donedavno nije postojalo, a konzervativni govornici ni danas ne govore *süşjed* (<**sôsëdz*). U Solinama, pak, uz *dvorãni*, čujemo ekavizam *süşëd* (ž. r. *süşëda*).

¹⁰⁴ U novije vrijeme se od starijih, prigodom primanja »učenih« gostiju, može čuti *sjëdalica*. Od ponekih mladih dosta se može čuti *sïdalica* 'stolica' ili *sïdalo* (u autu, pored *sïc*, ili u gledalištu).

Neprozirno nam je postanje fonema *e*, odnosno *i* u leksemima: *povīznūti* ‘prisloniti posudu (naopačke) da se ocijedi’ (<**povinōti*?), *prvrēdāti se* (sl. *odāļāti*) ‘oklijevati’ (<**vrēd-*?), *raskomēt’a* ‘sukob, svađa koja stvara podjele’ (usp. *komešanje*, *raskol?*). Sigurni smo da se u *zīrati se* ‘priželjkivati, očekivati, nadati se’, poput *pozrīti*, krije osnova *-*zbrē*¹⁰⁵.

Specifičnosti jata u nekim frazemima i izrekama već smo vidjeli. U sljedećima je refleks *ě* u jednom od primjera protivno govornoj praksi (*tīsna*, *cvītu*), a ostvarena je rima: *Di je čēlad bīsna, da nī kūt’a tīsna*. ; *Grē po svītu kǎ čēla po cvītu*. U potpunosti je sukladan govornom stanju u sljedećim primjerima: *Svāko lēšce pō svoje ditēšce*. ; *Nē stala se z mēsta kǎ ni zlā nevēsta* || *Nīder nīma(n) mēsta, kǎ ni zlā nevēsta*. ; *Pāšt’e ti / pǎlo ti je slīme na tīme!* ; *Kī umī, nēmu dvī!* ; *Dīla (dōjdu) na vidīla* || *Svāko dīlo na vidīlo*. ; *Bōļe da je cūra slīpa nūgo / nōgo līpa!* ; *Dī je smrdēla, da se dēla, a dī je mīta, da je vīta*. (o tipovima zemlje; dublja je i podatnija zemlja gdje raste smrd(j)ela, nego mirta).

2.8. SLOGOTVORNO /r/

Slogotvorno *r* /r/ uvijek je kratko (vidi 2.1.). Finka (1977: 90) prema izgovoru *r* dugootočke govore dijeli u tri skupine¹⁰⁶: *Skupinu blage sonorizacije* (sela S, Z, Ž, L) [*vj̄h*, *pr̄točiti*, *starj̄t* ‘stariji’], *skupinu jake sonorizacije* (sela Sav, Br, D) [*vj̄h*, *pr̄točiti*, *stj̄t* || *strij̄t*] i *skupinu s popratnim vokalom a uza sonantno r* (sela Bo, So, Ver, Po, VR) [*vār̄h* || *vār̄h*, *pr̄točiti*, *starj̄t*]. Takvo stanje registriamo i danas u konzervativnih govornika, s time da mlađi i manje konzervativni u *skupini s popratnim vokalom a uza sonantno r* danas nerijetko izgovaraju poluglas uz *r* (npr. *pǎrst*, *kǎrv*).

No, naravno, »nema potpunoga podudaranja ni u primjerima koje je [sonorizacija konsonanta *r*, op. a.] zahvatila (...) [te] može varirati i na relativno ograničenom prostoru, kao što pokazuje primjer Dugog otoka« (Finka 1977: 91). To je već razvidno iz navedenih zaglavske primjera s popratnim vokalom *a* uza slogotvorno /r/ (vidi 2.1.), što prema Finki (1977: 91) upućuje

¹⁰⁵ Usp. na Braču (Šimunović 2009: 627) *ozīrot se* (isto značenje).

¹⁰⁶ Pored svake skupine u uglatim zagradama navodimo izgovor po tri primjera u kojima je suština pravila.

na to da se *ar* umjesto *r* nekoć možda izgovaralo i na jugoistočnom kraju otoka.¹⁰⁷ Situacija s *r* je, uvjerit ćemo se, poprilično složena.

Pod dugim naglaskom načelno ne dolazi do redukcije vokala, pa se govori npr.: *hrīpāti* (prez. 3. l. sg. *hrīpļe*) ‘kašljati’, *srēda*, *srīdñi*, *prīdñi*, *drīvo*, *crīkva*, *brītvā*, *prīgnūti se* || *potūlīti se*, *prīmīti*, *prītīti se* (*zaprit’evāti* || *zaprit’ivāti*) ‘prijetiti’, *grīšni* (usp. Iž: *prītīti*, a nekoć i *grīšni* (Martinović 2005: 320, 98), *umrīti* (usp. gl.p.r. pl. *ūmrļi*), *pomrīti* (usp. gl. p. r. pl. *pōmrļi*), *hrūsta* ‘visoka stijena’, *Trēšt* ‘Trst’.

2.8.1. Sekundarno *r* u sljedovima *r* + vokal

2.8.1.1. Sekundarno *r* u *pri-, *prē-, *pro- i ostalim prefiksima

Najvažnija je činjenica da su prefiksi *prē- i *pri- izjednačeni u *pr-*.

pr- (<pri-): *pr* (*pr tldōhu* ‘pri tlu; u prizemlju’, *pr krāju*, *pr dnū*), *prborāviti* || *prburāviti* ‘nakratko zaboraviti’, *prčinīti se* (nsv. *prčīnāti se*) ‘prividjeti se; praviti se (važnim) pred nekim’, *prgovārāti* (*kōmu*) (sv. *prgovorīti*) (češće: *ńęrgati* || *kumināti* || *bruntulāti* || *pržbeļivāti*, i dr.), *prēmūčiti* ‘steći trudom i mukom’, *pršēsti* ‘prisjesti’, *pršūšnuti* ‘(fig., o provizornim radnjama): privezati; prostrijeti; pritoriti’, *pr(h)vātiti* (nsv. *pr(h)vāt’ati*), *prcuncūļiti se* || *petāti se* ‘(fig.) prilijepiti se (uz koga na teret)’, *prčvrstīti*, *prčēstīti (se)*, *prdobīti* ‘pridobiti’, *prđržāti*, *prfremāti* || *prfřmāti* ‘privremeno prestati’, *prlipak* (pl.

¹⁰⁷ U *Brašćini Gospe od Začeca na Zaglavi i u Žmanu* (17.-18. st.) pisanoj rukom zaglavskih fratara, odnosno u odlomcima koje je transliterirao Grbin (1998: 86–88), nalazimo sljedeće primjere (zapisane od 1690. do 1768.) koji bi mogli biti indikacija na drugačiji izgovor od današnjega, no već ima kolebanja: *pridani*, *mirtvin* (D pl.), *pirvi dan*, *pridati*, *čtvrti*, *mrtvih* (A pl.), *crlenoga*, *crikvi*, *cerniku*, *verha*, *prokaratura*, *cerkvenu*. Ipak, pretpostavljamo da popratni glas uz *r* zapravo tek označava *r* kakvo se i danas izgovara u zaglavskom (to jedino ne vrijedi za *pridani*). U transliteraciji *madrikule* (knjizi evidencije *skule*, tj. bratovštine) sv. Jakova na *Solinah* (1750. do 1826.) (Franov – Živković 2009) zatječemo oblike s popratnim vokalom beziznimno (tipa *potvarjujemo*, *martvi*), nema sekundarnog *r* (npr. *crikveni*, *primine*), no budući da dokument nisu pisali samo redovnici rodnom iz Solina, nije posve prikladno uspoređivati ga sa zaglavskim. Isto tako, Malić (1991: 83) na temelju grafije zaključuje da se »bez obzira na stanje u živom narodnom govoru koji je osnova književnog jezika teksta, u kojem se *r* može defonemizirati u *r* uz koji dolazi popratni samoglasnik (najvjerojatnije *a*), a *l* je već očito prešao u *u* – u jeziku spomenika ogleđa nastojanje da se zabilježi književnojezični izgovor tih fonema uobičajen u glagoljaškoj sredini, a to su *r* i *l* uz prisutnost određenog pazvuka (šwa – ə).«.

pr̥l̥p̥ci ‘morski puž (*Patella caerulea*); priljepak na traku (u glavonožaca); dio pumpe’, *pr̥lub̥iti se* (nsv. *pr̥lub̥l̥iv̥ati se* | (češće) *zaľub̥l̥iv̥ati*) ‘priljubiti se (uz)’, *pr̥m̥m̥iti*, *pr̥moc̥irka* ‘površina između *dv̥ih moc̥ir* (dva ju suhozi-da)’, *pr̥p̥adati* | *gib̥ir̥ati (k̥oga)* ‘pripadati (komu)’, *pr̥pas̥ati* ‘relativno proći (bolest)’, *pr̥pom̥ot̥i*, *pr̥pov̥id̥ati*, *pr̥pr̥av̥iti* | *parit̥’ati* ‘pripremiti’, *pr̥pr̥av̥no* | *pr̥ũto* | *parit̥’ano* ‘spremno’, *pr̥sp̥iti* (nsv. *pr̥sp̥iv̥ati*) ‘prisjeti, stići; pristići’, *pr̥sum̥iti* (gl.p.t. *pr̥sum̥it̥’en*) ‘spojiti; preklopiti, priljubiti’, *pr̥s̥ũnit̥i* ‘fatamorgana pred suton (*dva sunca*)’, *pr̥sv̥ir̥iti* ‘(*k̥omu*) (fig.) pljusnuti’, *pr̥svoj̥iti* | (češće) *p̥osvoj̥ati* ‘(fig.) ugrabiti za sebe, ukrasti’, *pr̥šiti* ‘prišiti’, *pr̥t̥is̥nuti* | (pojed., novije) *pr̥t̥is̥nuti*, *pr̥tvor̥iti*, *pr̥v̥ez̥ati* ‘privezati’...

pr̥- (<pr̥e-, s(ь)pr̥ed): *pr̥(d)* ‘pred’ (npr. *pr̥d manun* | (rij., ob. mladi) *pr̥d m̥anun*, *pr̥(d) k̥uhi̥nu(n)*, *pr̥d olt̥ar*, *pr̥d nev̥eru*, *pr̥ Boz̥it̥*, *pr̥ p̥odne*, *pr̥d̥a n̥* | *sp̥r̥d̥a n̥*, itd.), *pr̥p̥odne* (doba dana), *sp̥r̥(d)* ‘ispred; pred’, *pr̥ko* (*n̥amo pr̥ko z̥ida*; pod naglaskom i *pr̥eko* | (vrlo rij., pojed.) *pr̥iko*: *T̥o je pr̥eko* | *pr̥ko d̥ese k̥ili*, osobito kad je samostalno: *Gl̥edaj da ne ide pr̥eko* (češće) | *pr̥ko!*), *pr̥ma* (vrlo rij., ob. u sporijem govoru može se čuti *prema* | *prima*) | *kuntra*, *pr̥l̥ani* | *pr̥kol̥ani*¹⁰⁸, *pr̥koč̥era* | (rij.) *pr̥kov̥č̥era* (mladi: *prekjuč̥er*), *pr̥kos̥inot̥(a)* | *pr̥kos̥inot̥(a)*, *pr̥kos̥utra*, *pr̥balanc̥ati* ‘prevagnuti’, *pr̥ma* | *kuntra*, *pr̥bark̥ati* | (češće) *pr̥m̥est̥iti* ‘premjestiti’, *pr̥bog̥at̥ (pr̥bog̥ati)*, *pr̥cip̥iti*, *pr̥čin̥iti* (nsv. *pr̥čin̥ev̥ati* | *pr̥čin̥iv̥ati*) ‘preinačiti, preoblikovati’, *pr̥d̥obar*, *pr̥dob̥iti* ‘prevladati’, *pr̥gl̥ad̥n̥iti*, *pr̥god̥išt̥’iti* ‘istrajati do iduće godine (ob. o biljkama, namirnicama)’, *pr̥govor̥iti (so k̥in)* ‘porazgovarati’, *pr̥grad̥iti*, *pr̥gr̥isti*, *pr̥’isti se* ‘prejesti se’, *pr̥k̥in̥uti (se)*, *pr̥k̥is̥ati* ‘prekisnuti (tijesto, zbog previše kvasca)’, *pr̥kr̥iti*, *pr̥kr̥en̥uti* ‘preokrenuti’, *pr̥kr̥c̥ati (se)*, *pr̥let̥iti*, *pr̥l̥ipi* ‘prelijep’, *pr̥mak̥nuti*, *pr̥m̥l̥ati* ‘preživati’, *pr̥m̥n̥uti* (samo dijete), *pr̥m̥iriti* ‘nanovo izmjeriti’, *pr̥m̥is̥iti* ‘iznova umijesiti (od istog tijesta)’, *pr̥mor̥iti se* | *pr̥struš̥ij̥ati se*, *pr̥mr̥iti*, *pr̥muč̥ati* ‘prešutjeti; ne uzvratiti uvredu’, *pr̥m̥udar*, *pr̥n̥esti* (nsv. *pr̥n̥aš̥ati*) ‘prenijeti’, *pr̥’obr̥az̥iti se*, *pr̥’od̥ati se* ‘preudati se’, *pr̥’oš̥it̥iti* ‘pregraditi’, *pr̥p̥amet̥an*, *pr̥pas̥ani* | *pr̥pr̥oš̥li*, *pr̥p̥is̥ati*, *pr̥plat̥iti*, *pr̥polov̥iti* | *pr̥k̥us̥iti*, *pr̥por̥uči̥ti (se)*, *pr̥pr̥az̥nuti* ‘isprazniti iz jednog suda u drugi’, *pr̥pust̥iti* ‘pre-pustiti (slučaju); zapustiti’ (npr. *Č̥a t̥’u ti j̥a... N̥in b̥ilo č̥a met̥’ati o̥vu z̥imu [m̥iš̥je o̥trovi]*, *pa si pr̥pust̥i*, *pa su po̥ili [m̥iš̥i kr̥uh]*. ; *Pozl̥edi se r̥ana ka si ju pr̥pust̥i*, *ka ju n̥isi s n̥ičerin m̥aza*), *pr̥’ravn̥ati*, *pr̥’rod̥iti* ‘vrlo obilno uro-

¹⁰⁸ Kada je to u govoru potrebno, naglašava se i prefiks, i tada je tom slogu težišni akcent: *pr̥kol̥ani*, *pr̥pas̥ani* | *pr̥pr̥oš̥li*, *pr̥v̥eli(ki)*, *pr̥kov̥iše*, *pr̥koč̥era*, itd.

diti', *pṛ'rōdān* (*pṛ'rōdni*), *pṛsagnāti* (nsv. *pṛsagñāti*) 'prestići; pobijediti', *pṛsoliti* 'previše posoliti', *pṛspāti* 'prespavati', *pṛstīnuti* 'previše se ohladiti', *pṛstrāšiti* (*se*), *pṛsvēti* 'presvet(i)', *pṛšiti* 'prekrojiti', *pṛštivāti* 'presložiti', *pṛtaknūti* || *utaknūti* (nsv. *pṛtikati* || *utikati*) 'spočitnuti', *pṛtēt'i* 'prestići', *pṛtopiti* 'postaviti (*utopiti*) mrežu na drugo mjesto', *pṛvancāti* 'ostati višak', *pṛvāriti* (*se*) || (starije) *pṛšvāziti* (*se*), *pṛvāgāti* 'prevoziti', *pṛvēzāti* 'nanovo ili dodatno vezati', *pṛvīt'i se* || *pṛvīgnuti se* '(*sīme*) križati se, izgubiti čista sortna svojstva', *pṛvrnūti* (nsv. *pṛvrāt'ati*), *pṛvr̥tl̥iv* (češće: *ūn je vr̥tikāpa* || *šēmpre / čāsto mu se svṛti*), *pṛždrīti se* (nsv. *pṛždirati se*) 'prežderati se', *pṛživīti*, *i pṛmūš* 'i previše; itekako'...

Valja pripomenuti da u *probūt'i se* 'preobuci se', *prōbučaļ* || *prōblaka* 'preobuka, presvlak' te *probūti se* 'preobuti se' dolazi do kontrakcije; dakle za razliku od očekivanog **pṛ'obūt'i*, **pṛ'ōbučaļ* || **pṛ'ōblaka*, **pṛ'obūti*, izgovara se nesonorizirano *r* poput *prodāti se* 'prodati se', a ne kao *pṛ'odāti se* 'preudati se'.

Iznimke: a) *pri-*: *na pṛiskok* (ali: *pṛskōknuti* || *pṛskočiti*), *pṛičest* (ali: *pṛčēštiti* (*se*)), *pṛihōdište* 'mjesto gdje se mreža *šumīva*, steže', *Priko* (top.), *pṛikos* 'prkos' (ali: *pṛkāšāti* 'prkositi'), *pṛipas* 'ispaša, uzgoj (*jānci* || *kōkoše za pṛipas*)', *pṛipeka* (=žēga, ūpeka) (ali: *pṛpečeno*), *pṛipreka* 'prepreka' (ali: *pṛpṛičiti* (rij.)), *Pṛisika* (top.) (ali: *pṛsīt'i* (*se*)), *pṛistōjati* || *pristōjati* || (rij.) *pṛstōjati* (*se*, pojed.), *pṛistup* 'uvodna molitva na misi (nekoć)', *pṛistupno godiš't'e* 'prijestupna godina' (ali: *pṛstūpiti*), *pṛisād* 'sadnice kupusa' (ali: *pṛsadići*), *pṛihlada* (novije i rij.) || *nāhlada* (ali: *pṛhlājen* || *nahlājen*), *pṛiznati* || *dāti zadobiti*, *pṛizraka* (<*pṛizrako*) 'utvara, sablast' (ali: *pṛ(d) zṛaku* 'vrijeme pred zalazak sunca'), *pṛizōrje* 'praskozorje, vrijeme pred zoru' (ali: *pṛ(d) zōru*), *pṛítvor* 'predgrada' (ali: *pṛtvōreno*); b) *pre-*: *prēvet'* (rij., arh.) 'previše', *prēstole* || (rij., starije) *prestōle* 'prijestolje; vlast', te novije riječi *prēstava* 'predstava' (ali: *pṛstāviti*), *prēfrigan* '(fig., novije) prepreden, lukav' (ali: *pṛfrīgan* 'prepržen') i top. *Prēdraga* 'Pridraga (selo)' (ali: *pṛdrāgi* || *pṛdrāgi* 'predragi; (arh.) preskup').

Dubletni ostvaraji: *pṛíd večer* || (ob. mlađi) *pṛ(e)d večer*, *pṛíd not'* || (ob. mlađi) *pṛ(e)d nōt'*, *pṛisuhō* || *pṛsuhō*, *pṛimokro* || *pṛimokro*, *pṛizrelo* || *pṛzrelo*, *pṛislatko* || *pṛslatko*¹⁰⁹, *pṛībodice* || *pṛībodice* || *pōdbodice* 'zajedljive, bockave

¹⁰⁹ Kolebanje zabilježeno i u jednoj rečenici: *Tō je pṛislatko, pṛslatko, za Mājku Bōžju! Tō je kākō i mediķa.*; A: *Pṛslatka je, pṛzrela*. B: *Čā dā?* A: *Pṛslatka je, pṛislatka*.

riječi', *pristāti* || *prštāti* '(nâč) složiti se (= *podnġāti se*); prestati, zaustaviti se (= *fr(e)māti (se)*'); pristati (brod) (= *kuštāti (se)*), *prġlika* || *prilika*, *opġlike* || *oprilike* || *po pr(i)liki* || (starije) *pršapōko* / *alōt'o* 'otprilike; odoka', *prđāti (se)* || *pridāti (se)* || (najnovije) *predāti (se)* / *prġdati (se)*, *prġviše* || *previše* || *prġviše* || (starije) *prġkoviše* || *prekoviše* (nekoć: *prġkovišje*). Nekoliko glagola u infinitivu (i gl.p.t.) ima sekundarno *r* (*prġspāti* 'prespavati', *prġbrāti* 'prebrati, presložiti (mrežu); probrati', *prġprāti*), dok je u gl.p.r. većinom drugačije (*prġspa*, *prġbra*, *prġpra*), premda se znatno rjeđe može čuti i *r* (*prġspā*, *prġbrā*, *prġprā*).¹¹⁰

Za razliku od govora SZ skupine dugootočkih sela u kojima je znatan broj primjera s *pr-* ili *pr-* umjesto *pro-* (npr. So u kojima se govori *priminīti (se)* 'promijeniti; presvući', *pricidīti* 'procijediti', *prġčitati* || **prīštīti* 'pročitati', *prizvāti* 'dati nadimak', *prġbūt'i se* 'preobući se', *prġkaratūr*, D u kojima je npr. *prġminīti (se)*, *prġcidīti*, *prġčitati* || **prġštīti*, *prġzvāti*, *prġbūt'i se*, Br u kojem, uz dragovske primjere, kadšto čujemo i *prđiti* 'prodjenuti'), odnosno Iža na kojem je značajan udio prefiksa *pre-* (npr. *precidīti*, *prečitati*, *predīti*, *prebūt'i se* (Martinović 2005: 303, 302), ali *prġkaratūr* (Martinović 2005: 314), u zaglavskom je govoru sekundarno *r* (<*pro-*) fakultativno i ograničeno na nekoliko primjera (*prġgovorīti* (nsv. *prġgovārāti*) || *progovorīti* (npr. *Da nīsi prġgovorīla!*), *prġkaratūr* 'crkovinar; doživotni skrbnik; zago-vornik', *prġpārāti* || *prġporīti* (npr. *Omŭkni, vizġero! s ovġn nožŭn t'u ti ċrġva prġpārāti, sāmo te rġċ ċŭjin!*), *prġpōra* (pojed., rij.) || *propōra* 'prorez na suknji ili fuštānu', *prġpustīti* (nsv. *prġpŭšt'āti*) (npr. *Sġnot'a san bġla zaborāvila popīti medicġnu; ġ, bġla san prġpustġla, ma vġše ne prġpŭšt'an*), *prġstrīti* || *prostrīti* 'prostrijeti (npr. *postġlu*)', *prġstreno* || *prōstreno* 'prostrto'.

Ovjerene su opreke: *prġlīti* 'preliti' ≠ *prolīti* 'proliti', *prġletīti* (nsv. *prġlīt'āti*) 'preletjeti' ≠ *proletīti* (nsv. *prolīt'āti*) 'proletjeti', *prġžġvīti* ≠ *prožġvīti*, *prġgucāti* 'ne uzvratiti uvredu' ≠ *progucāti* (*ċā vāse*) '(fig.) pojesti (štogod) ('progutati' = *pogucāti*).' Dok je na Ižu *prġšġsti (se)* 'prosjesti se' i prisjesti' (Martinović 2005: 319.), u zaglavskom je *prġšġsti* 'prisjesti', a *prosġsti se* 'prosjesti se'. Dominantan je, dakle, ostvaraj *pro-*: *p(r)okġlġčiti* || *nġknuti* 'prokljati', *prōbīti*, *prōbužāti* 'probušiti, napraviti rupu', *prōbōsti*, *procidīti*, *procġp* || *prōcip*, *procvġrāti* (sl. *hŭlīti*) 'propuhivati', *prōčitati* || (nekoć) *proštīti*, *prodīti* 'prodjenuti', *produmboċīti* 'produbiti', *profundāti* 'probu-

¹¹⁰ Jednom smo zabilježili: *Bġla bin prġprala te vrāzje gāt'e*, a nakon pola minute *prġprala*.

šiti', *profūrbovati se* 'postati lukav', *prohļemūt'āti* || *prohļevet'āti* 'promućkati', *prokļāti*, *prominīti (se)* 'promijeniti; presvući', *promočīti*, *promōviti* 'pokrenuti; promicati ideju, izum', *promōviti se* || *razmōviti se* 'razgibati se, protegnuti noge', *pronērgati* 'pronjurgati', *pronēsti* 'početi nesti', *propāsti*, *prorōk* || (rij.) *prorōk* (G *prorōka*), *prosjāti*, *proslōviti* || *proslāviti* '(slōvo || *besēdu*) prozboriti', *prostīkati* 'početi propuštati (vodu)', *protrapanāti* 'prokapati', *prohodīti* 'prohodati; prolaziti (rij.)', *prohājāti* 'prolaziti (u školi)', *proūšiti se* 'puknuti ušice od igle; prekinuti se', *provētriti*, *prozdrāviti* 'prizdraviti', *prozvāti* 'dati nadimak', *prožgāti se* (sl. *provēnuti se*) 'malo se prosušiti (ob. odjeća kraj ognja ili na suncu)', itd. Semantičku razlikovnu ulogu prefikasa već smo mogli vidjeti na mnoštvu primjera, ali navedimo i opreku *prōsuhō* 'poprilično suho' : *prīsuhō* || *přsuhō* 'previše suho.'

Naveli smo primjere sekundarnog *r* u prefiksima *prē(d)-*, *prēk-*, *prēm-*. Slijede primjeri u ostalim važnim prefiksima: **crēkvъ-**: *črkōvni* || *črkvēni* (ali: *crīkva*); **drēv-** / **drъv-**: *dřvēni* (*dřvīn*) || *o drīva*, *dřvarīca* 'žena koja donosi drva', pl. *dřva* (G *dřv*) '(zb.im.) posječena drva za ogrjev' ≠ ¹¹¹ *drīva* (G pl. *drīvov*) 'nekoliko komada ogrjevnog drva; komadi drva kao građa ili već obrađeni' (ali: sg. *drīvo*; G sg. *drīva*); **grēhъ-**: *grhōta* (G *grhotē*) 'grehota, šteta' (ali: *grīh*); **(ne)sъrēt-**: *nēsřt'a* || (rij.) *nesřt'a* 'nesreća', *nēsřtan* (*nēsřtni*) || (rij.) *nesřtīni*, *nēsřtna* || (rij.) *nesřtīna*, *nēsřtīnak* || (rij.) *nesřtīnak* (ž.r. *nēsřtnica* || (rij.) *nesřtīnica*) 'nesretnik' (ali: *sřt'a*, *sřtītan*); **sřēd-**: *sř* || *sřj* 'sred' (*ū sř* || *u sřj* 'usred', *nā sř* || *na sřj* 'nasred', *na sřj* || *nā sř sřēdē* 'nasred sredine', itd.) (ali: *sřīdīni*).

2.8.1.2. Sekundarno *r* u ostalim sljedovima *r + vokal*

Zanimljiva je situacija sa sekundarnim *r* u ostalim sljedovima *konsonant r + vokal*:

ra > r: *břžōla* 'pržolica', *křbuncēla* (pojed.) || *kranbučēla* 'sorta masline', *třmezā* (G *třmezāla*) 'podzid na strmini' (ALI: *travēsa* 'pregača' (usp. Sav, Br, D: *třvēsa*), *ūkraj* 'pokraj' (usp. D: *kř*));

¹¹¹ Malić (1991: 83–84) se referira na vlastiti rad u kojem ukazuje na mogućnost značenjskoga razlikovanja likova *dřvo* i *drivo* u *Žićima svetih otaca*. Opreka je, kao što vidimo, u zaglavskom (u pl.) sačuvana do danas. Usp. i bilješku 114.

re > r̥: *gr̥bantîn* (rij.) ‘ogrebotina’, *gr̥n* | *gr̥n* | *gr̥n* (| (nekonzervativni) *gr̥n*) ‘idem (prez., 1. l. sg. < *hoditi*)’, *k̥rmenâdla* || *k̥rmenâdla* (novo), *ogr̥bañati* (*se*) || *zag̥bañati* (*se*) (sl. *zag̥dašati* (*se*); opr. *zag̥ranc̥ati* (samo mačka)) ‘ogrepsti, zagrepsti’, *pr̥c̥izni* || *pr̥ic̥izni* (*pr̥(i)c̥izan*) ‘precizan’, *Pr̥mûda* (otok), *pr̥šed̥ent(o)* || *pr̥šid̥ent(o)* ‘predsjednik (ob. fig. – osoba koja se pravi važnom)’, *pr̥z* | *prez* (pasivni leksik; danas *bez*), *pr̥zobr̥azan* (rij.) || *bezobr̥azan*, *pr̥zobr̥ažñak* (ž. r. *pr̥zobr̥ažnica*) (pasivni leksik; danas *b̥ezobr̥ažñak* (ž. r. *b̥ezobr̥ažnica*)¹¹², *tr̥pije* ‘tronožac za kuhanje’ (ALI: *brevijâr* ‘časoslov’, *vret̥eno* (usp. Sav, Br, D: *v̥rten̥o* (Finka 1977: 92); *kroz* (usp. S: *krez* (stariji); D: *k̥rz*);

ri > r̥: *br̥tvul̥n* ‘džepni nožić’, *dop̥rn̥esti* ‘doprinjieti’, *hr̥ip̥ê* (pl. *hr̥ip̥êli*) ‘nosna šupljina’, *kop̥r̥va* ‘kopriava’, *Kop̥r̥vnica* (grad), *K̥rst̥ina* (ž. ime), *p̥ok̥r̥valo* || (rij.) *pok̥r̥valo* (dem. *p̥ok̥r̥valce* || *p̥ok̥r̥valit̥'o*) ‘poklopac’ (*p̥iz̥dino* *pok̥r̥valo* ‘list (riba)’) (usp. Piasevoli 1993: 260 *p̥ok̥r̥valo*), *pr̥žûn* ‘zatvor (općenito)’, *sak̥rst̥ija* (usp. Piasevoli 1993: 316 *sak̥rešt̥ija*), *sak̥rst̥an* (usp. Piasevoli 1993: 315 *sak̥rešt̥an*), *tr̥bun̥a* ‘zadarski zatvor’ (usp. Piasevoli 1993: 387 *tribun̥al*), *Tr̥bohûñac* ‘mještanin *Tr̥bûña*’, *tr̥bohûñski* ‘tribunjski’ (često u ◊), *Tr̥bûñ* (mjesto) (ALI: *br̥me* (usp. Sav, Br i D (nekoć): *b̥r̥me*¹¹³), *kr̥iv̥ê* (N pl. *kr̥iv̥êli*) ‘petrovo uho’ (usp. Piasevoli 1993: 149 *kr̥v̥êl*), *l̥êtr̥ično*, *l̥êtr̥ika* ‘električna struja’ (usp. S *l̥êtr̥ika* || *l̥êtr̥ka*), *mriža*, *P̥êtr̥ičane* || *P̥êtr̥ičane*, *pok̥riv̥ača* ‘(fig., šaljivo) osoba koja se *pok̥r̥iva* (lažno brani)’, *pot̥r̥iba*, *str̥it̥'i*,

¹¹² Jedna od naših ponajboljih informantica pred kraj života je nekoliko puta izrekla *pr̥z* (npr. prov. *K̥i se k̥asno st̥aje*, *pr̥z op̥ankov ost̥aje*.) i *pr̥zobr̥azan*. Nekoliko se lucidnih informanata (ne samo starih) spontano prisjetilo kako se govorilo *pr̥z š̥ôldov*, *pr̥z p̥ameti*, *pr̥z dic̥ê*, *pr̥z (o)t̥ôga*, itd. Pri upitu, mnogi će reći da je bilo *prez* ili *pr̥z*, ili pak i jedno i drugo. Neki se čak dvoume između *pr̥z* i *br̥z*, no ipak im se čini da drugi oblik možda nije ni postojao. Pisanu potvrdu *prez* (4 puta) nahodimo u pjesmi »Od kada su Mleti sagrajeni« koju je Matija Šešelja ispjevala Jakovu (Jakši Čedomilu) Čuki 1886. g. (*Tretu igru ku su zaigrali / Dobi Ive curu i galiju / Prez pazara i prez trgovine*) (usp. Milanja 1998: 170). Zanimljiv je leksem *pr̥it̥ravica* ‘posvemašnja oskudica trave (kad *bl̥ago s̥atre* svu travu na određenom pašnjaku)’, jer je možda nastao od **pr̥(i)ztr̥avica*. Samo jednom čuli smo varijantu *p̥r̥it̥ravica* (vjerojatno zabunom govornika).

¹¹³ Ovaj podatak donosi Finka (1977: 92). Mi tu pojavu ni u spontanom govoru najstarijih (rođ. 1913. g.) nismo registrirali. Poznato nam je da je u svim selima u govoru starijih (osobito ubrzanom) artikulacija *i* u takvim primjerima nerijetko znatno oslabljena (vidi 2.5.): *br̥me*, *m̥r̥ža*, *hr̥pa*, *vr̥t̥'a*, *sr̥t̥'a*, itd. Slušni dojam često zna prevariti, odnosno navesti nas na zaključak da se radi o *r̥*. Smatramo da primjeri poput ovog izoliranog koji bilježi Finka ni 1955. g. nisu bili pravilo u mjeri u kojoj je to sve do danas primjerice u Milni na Braču (usp. Galović 2012: 89).

Škãbrĩna, *štripãnci* || (ob. mlađi, rij.) *štrpãnci* (rij. sg. *štripãnak*) ‘ogoljeno, nevaľivo, suhõrľivo stablo’ (usp. Piasevoli 1993: 368 *štrpãnci*), *Trĩluke* (top.) (usp. S: *Třľuke*), *vřit’a*; posebno: *jutrẽni* ‘jutarnji’¹¹⁴;

ru > ř: *břnã* || *brunã* (G *br(u)nãla*) ‘kanal za protok vode’, *õbřč* || (rjeđe) *õbřč* ‘obruč’, *Obřčãn* (kornatski otok), *ostřžen(i)* ‘ostrugan’, *střgãča* || *raškëta* ‘veliko strugalo’, *střgãti* ‘strugati; čistiti ribe’, *střgõtina*, *střgãč* ‘strugalica za motiku’ (ALI: *brudët*, *brutvëla* (<tal. *bertovello*) ‘prozorska ili vratna šarka’, *fruzãta* ‘vrsta ribolova plašenjem’ (usp. S, Br, D: *fřžãta* (Finka 1977: 92)).

2.8.3. Sekundarno ř u sljedovima vokal + r

Također, valja vidjeti kako se ř ponaša u sljedovima *vokal + konsonant r*:

ar > ř: *hřpũn* (novo), *křbõt* ‘vrsta gnojiva’, *křbuõer* ‘ložač na vãpõru ili parnoj lokomotivi’, *křbũn* (opr. *ũgaľ*) ‘industrijski ugljen’, *křbũr* (|| *křbõt*) ‘karbid, sredstvo za rasvjetu’, *křburãča* || *křburãš* ‘svijeća na karbid’, *křdinãl* (rij.) || *kardinãl*, *Křlobãg*, *Křlobãžãni* (pl. *Křlobãžãne*) (etnik), *křmĩne* (relativno novije, vrlo rij.) ‘gozba, ob. nakon sprovoda’, *křnevã* (G *křnevãla*), *mřmelãda* || *marmolãda*, *přľãti* (fig.) brbljati’, *sřdĩna* ‘konzervirana srdela’, *Škřda* (otok), *škřlet* ‘grimiz’ (*čřľĩn kãko (i / da) škřlet*), *škřletĩna* ‘šarlah’, *škřpĩna* || (rij., većinom mlađi) *škarpĩna* ‘ženska cipela’, *třũf* (novo); specifičan primjer (*ar > ro*): *Tromërka* (otočić kod Oliba) (usp. od Bo do VR: *Tarmërka*) (ALI: *bãrjak* (|| (češće) *bandĩra*) (usp. D: *břjãk*), *jargõla* ‘ručka kormila’, *Sãvarka* (etnik) (usp. Sav: *Sãvřka*), *starjĩ* (usp. D: *střjĩ*), *škarpël* (|| *sikãč*) ‘dlijeto-sjekač’, *tarmãti* ‘izjedati odjeću, i sl.; (fig.) dosađivati’ (*tãrma* ‘sitni nametnici; odjeća (ili dr.) *starmãna* od nametnika, i sl.; (fig.) onaj koji gnjavi ili dosađuje’);

¹¹⁴ Malić (1991: 83) zapaža kako »kod dvojnih osnova, onih s ř i *rê > ri*, ne može se znati o kojoj se osnovi upravo radi. Takvi su glagoli *břci/břci*, *čřpsti/čřipsti*, *dřci/dřci*, *střci/střci* i njihove tvorenice, te imenice *drvo/drivo*, *jutrĩna/jutrĩna*, koji se u srednjodalmatinskom čakavskom javljaju u oba lika« [posljednje autorica zaključuje prema Akademijinom rječniku, op. a.]. U današnje vrijeme na zadarskim otocima prevladava *jutrẽni* (prema saznanjima autora ovih redaka). U zaglavskom je *vřgnuti* || *vřĩ* ‘(danas, doduše, vrlo rij.) ‘staviti’, a negdje smo na Dugom otoku (Ž ili L) bili zabilježili *vřit’i* (prema sjećanju informanata).

er > ɣ¹¹⁵: *Bɣlîn* (grad), *bɣlînski* (*zîd*), *Bɣnârdica* (ime vidjelice u Lurdu), *Bɣnârd* (m. ime), *fɣmâti* (*se*) (pojed.) || *fremâti* (|| (vrlo rij.) *fermâti*) ‘prestat; zaustaviti (*se*)’, *fɣmitûn* || (novije) *kûkuruz* ‘kukuruz’, *Hɣcegovîna*, *ôra pɣbrôko* || (pojed.) *brûko de ôra* ‘vrlo skupocjeno’, *Mɣlîn* (Merlin (iz filma)), *pɣfâl* ‘nenamjerno, slučajno’, *pɣfôrma* (= *pɣlafînta*), *pɣlafigûra* ‘za ukras (ali beskorisno)’, *pɣlafînta* || *za fîntu* ‘tobože, na prijearu’, *pɣlaskûža* ‘tek iz pristojnosti’, *pɣlîn* || *bɣlîn* ‘plavilo’, *pɣlinâti* || *bɣlinâti* ‘prati rublje u vodi s *pɣlînun*’, *pɣmûra* ‘hitnoća’, *pɣmûrno* ‘hitno’, *pɣšemulîna* ‘(fig.) *gôsvoja*, žena koja se pravi važna’, *pɣšôna* ‘najčešće u: *postîlja* || *lancûn o(d) pɣšône* (*î po / dvî*); ‘(fig.) osoba koja se pravi važnom; debela osoba’, *pɣzênte* ‘přisutan’, *pɣzintâti* (*se*) ‘pojavit se (ob. nepozvan); predočiti; predstaviti’, *tabɣnâkul* || (novije) *tabernâkul* ‘svetohranište’, *tɣ* (*Čã na bôlovanê ne îde, nõgo sãmo ništo odãla, tɣ odãla?! ; A: ãjde, düšo, pøj po ûle, poslûšaj me! B: Nêtu, tɣ nêtu! ; Ma mûci, sînko. Mûci, tɣ mûci! ; Gôspu Okrûnênicu, tɣ ti nû!* (psovka))¹¹⁶, *tɣcarô* (G *tɣcarôla*) ‘konopac na jedru; skraćeno jedro; mje-ra za jačinu vjetra’, *tɣnîta* ‘crijep od eternita’, *vɣdûra* || *zêlen* ‘povrće’, *vɣnîž* ‘emajl, glazura’, *vɣzêta* ‘verzot, kelj’ (ALI: *pêrla* ‘(fig.) osoba umišljena u svoju ljepotu’, *tãnto per ômo* ‘(fig.) svakako, ipak-bogme’ (*Tãnto per ômo, pônôt’e su pasãle, a zvãra si me da je jedanãst.*));

ir > ɣ: *cɣkulâcija* || *cerkulâcija*, *cɣkulâr*, *cɣkulîrâti* || *cerkulîrâti* (nove rije-či), *mɣta*, *zadɣkîvâti*, *zadɣkîlv*, *mɣlisâti* (arh.; danas *voñâti* || *dãvâti*) ‘mirisati’;

or/ur > ɣ: *bɣland’êra* ‘stara sorta ‘divlje’ loze (možda <Burgundija)’, *fɣkatêla* ‘ukosnica u obliku ‘U«, *fɣkâta* || *frokâta* ‘rašljasta motka u brodu na koju se odlažu vesla i osti’, *fɣtûna* ‘orkanski vjetar’, *pɣgatôrij* ‘čistilište’, *pɣpurêla* || *purpurêla* ‘lukobran’, *tɣpedni* (*brôd*), *tɣpêdo* || *tɣpêdo*, *tɣpêlarka* ‘torpiljarka’ (zadnja tri primjera pod utjecajem iz doba služenja vojnog roka), *žɣnâta* ‘nadnica’ (ALI: *burlâti* ‘govoriti bezveze, *bîuzgati*’, *gôrko* ||

¹¹⁵ Spomenimo pojavu ograničenu na govor pojedinaca, izgovaranje vrlo oslabljenog /e/ (e) uz /r/ (ipak ne čistog /r/) u sljedećim primjerima: *kôper*, *mãper* (A sg.), *sûper*, *Lûper* (vidi 2.5.).

¹¹⁶ Finka (1977: 91) govori o vrlo čestom izgovoru rječe *tɣ* u JI skupini sela te navodi primjere »tɣ_san_ti rêka, tɣ si zna, nê_bilo_te - tɣ te nê_bilo.«, od kojih u današnjem zaglavskom govoru možemo potvrditi samo zadnji. Danas se čuje vrlo rijetko, tj. registrirana je samo u nekoliko gore navedenih primjera (kao pojačavajuća čestica, u stilski obilježenom govoru), a uz primjer *tɣ ôvo*, *tɣ ôno* sve se češće čuje *te ôvo*, *te ôno*. Informanti su nam potvrdili da je nekoć *tɣ* bilo češće, čak i u značenju ‘pa’, tako da se moglo čuti primjere tipa: *Pøj, tɣ t’êš vîti!*

žũko (*ideńe*) || *gõrko* (*živļeńe*), *mornâr*, *špurtěla* ‘veća košara za prijenos hrane iz grada’, *tornãti* (*se*) || (češće) *vŕnũti se* (usp. Piasevoli 1993: 364 *šprtěla*; Iž (Martinović 2005: 429), Dragove: *tŕnãti* (*se*));

ur > ŕ: *fŕmilãnti* (|| *šĩbice* || (pojed.) *fũrmini* || (nekoć) *šuferrĩni* || (nekoć, rij.) *fijamĩferi*) ‘žigice’, *tŕlulũ* || *tŕflulũ* (<mlet. *turlulu*) ‘uzvik (pri ruganju); glupan’ (ALI: *prtěni* (pojed., rij.) || *prtěni* ‘prten (lanen, pamučan)’).

Među navedenim odabranim primjerima znatan je broj romanizama i prema pretpostavljenoj osnovi su i razvrstani. U govoru mladih u većini primjera (od onih koje uopće koriste) sonorizacija *r* se ne provodi. Sljedeći primjeri koje od nekih starijih možemo čuti nekoliko zadnjih godina (a i neki gore navedeni) svjedoče o vitalnosti ove važne stare čakavske promjene koja je u zadarskim spisima registrirana još u 15. st. (usp. Finka 1977: 91): *pŕblĩžĩti se* (izvorno: *dõjti blĩzu* / *blĩžje*, i dr.), *pŕbãcĩti* (nsv. *pŕbãcĩvãti*) (izvorno: *pŕhĩtiti*, *pŕhit’evãti* || *pŕhit’ĩvãti*), *pŕglědati* (izvorno: *vižĩtãti*), *pŕjãvĩti* (izvorno: *akužãti*), *pŕlagõditi se* || *pŕlagõđiti se* (nsv. *pŕlagõđ’ĩvãti se*) (izvorno npr. (u vezi klimatskih uvjeta): *temperãti se*), *pŕm(j)ětiti* (nsv. *pŕmet’ĩvãti*) (izvorno: *avěrtiti* || *zatĩnditi* || *oblĩčiti* || *opãziti* || *zapãziti*), *pŕstãvļãti* (izvorno: *pŕzĩntĩvãti*, i dr.), *pŕtvorĩti* (*se*) (izvorno: (o bićima) *stvorĩti* (*se*) (*u*) || (o stvarima) *krěŕnũti se* (*u*)), i dr.

3. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Dok konzervativni govornici odlično čuvaju važne odlike čakavskoga vokalizma, u govor nekonzervativnih, jače izloženih utjecaju prestižnijih govora, prodiru mnoge inovacije: slabija ili neznatna zatvorenost dugih vokala, slaba potvrđenost jake vokalnosti, sekundarnog *ŕ* te *a* kao refleksa *ę*, kao i neki novi ikavizmi (npr. *zvĩzda*, *vĩrovati*; *dĩjo*) (prema saljskom ili zadarskom; prema hrv. stand.), ekavizmi (npr. *pŕěđĩni*, *srěđĩni*, *srětan*, *něki*, *něšto*) (prema hrv. stand.) i jekavizmi (npr. *tjěka*) (prema hrv. stand.). Inovativnost se očituje i u znatno manjem broju vokalnih promjena. U nekima je očito povodjenje za urbanim govorom Zadra (npr. *mõ’š*, dok je u konzervativnih samo *mõreš* || *mõžeš*). Saljskom se utjecaju, primjerice, može pripisati nezatvaranje *e* u *i* ispred nazala (npr. *čũjen*, *zovẽn*), kao i nekontrahirane prijedložno-zamjeničke veze (npr. *u* (*o*)*nãj*, *u* *õvo*, *po kĩ*, *uz tãj*, *kroz* (*o*)*vãj*, mjesto izvornih (*u*) *vã n*, (*u*) *vã vo*, *põ k(i)*, *uzã t(i)*, *krozã v(i)*). U govoru

nekonzervativnih gube se mjesne posebnosti (npr. *vôšt'e* || *vôgodišt'e* 'ove godine', *lôfče* || *lûfče* || *lifče* || *fčē* 'ljepše', *nôgo* || *nûgo* || *nô'o*), odnosno sve češće ustupaju mjesto inovativnim oblicima (npr. *(o)vê gödine*, *lipše*, *nêgo*).

Danas, kad su organski idiomi više nego ikada izloženi raznim utjecajima te smo svjedoci ubrzanih promjena na svim jezičnim razinama, pred dijalektologijom stoje novi zahtjevni izazovi. Nipošto se ne smije zadovoljavati uzorkom informanata koji nije reprezentativan, kao ni površnim opisima, a osobito se, kao što vidjesmo, pri pisanju valja kloniti generaliziranja. Nadalje, valja umjeti razlučivati staro od novoga, fakultativno od sustavnoga te, u konačnici, otkrivati tendencije koje pokazuje proučavani govor. Ponekad te tendencije mogu biti znakovi za uzbunu, odnosno u skladu s njima valja i postupati prema pojedinom govornom idiomu.

PRILOG 1. TRANSKRIPCIIJA ISJEČKA SNIMKE

R¹¹⁷: Nî ti mätî prävila da je òna ništa vîdila? Nî ti ni otâc? **D**¹¹⁸: Nè, nè.
R: Nisû òni niĳo vîdili niĳodòba ništa? Kî je na Zâglavu prâvi da je ništo vîdi, bãš od žînskih? **D**: Nê znan jâ. Jâ (to) nisân niĳomu od otê vânka kût'e niĳa ni prävila. **R**: Sâmo si rêkla zâ nu da je nâmo na Ravâncu bîla niĳa. Dî je to bîlo? **D**: Jê òna ča je hodîla kroz kolovâju vîčut'i? **R**: E, čâ je vîkâla? **D**: Ništa... ne sît'an se jâ, ali môja sêstra je krîva da mî nîsmo vîdile kâ je. Ono nî bîla {niĳena} nogo niĳa Zâglafka ča je krâla nôt'u pa nas je tîla prstrâšiti, jer je misečina kako dân býla, a òna nas je i vîd'la; mî smo hodîle u.. u Frânice pokôjne dî je.. [dî] stojî, znâš, Ľubînica, i pokôjna têta Ľubîca s nâmi, da dôjde mäter na vâpôr zvâti jûtro da t'eju u Grâd pôjti. Òna je vâpôr prîmâla. I ka smo se vrnûle nâza, pokôjna têta Ľubîca je rêkla: »Uzê't'u u kûhiñi u sîglu vodê« i prĳo tarâce je šlâ, vâmo je lêžala va vôj strâni di Tonîna leži, znâš, kroz funêstru da t'e ponêsti dîci vodê mâlo u sîglu, ko bi nôt'u pîtâli. Ī, òna se je dîgla i zîšla, se okrêñûla da grêmo t'â, to jêna žînska u çñin facôlu grê zdôla, *Va-va-va-vâ!* - ništo govôret'i, a... a jâ stâla pa ju glêdala. **R**: Kâko je činîla, kâko je činîla? **D**: Parîlo je, parîlo je da govôri, ali nî se ništa razumîlo ča govôri. **R**: Ê. **D**: A jâ govôrin: »Čêkajmo, vîti čâ t'e nan rêt'i!« I t'apâla

¹¹⁷ R = Robert Špralja.

¹¹⁸ D = Danica Čuka.

san sēstru za fuštān, ōna mē je plēsła pŕko rūkē i pobŕgla, ūnda san i jā. A jā bī bīla čēkala, jā bi to... **R:** (Je) bīla strahļīva.. **D:** Ę. I ka smo dōšle na pōd, govōri mi sēstra, vīš sā: »Sēstro mōja, morāla je pasāti spo funēstre, nīkoga nī čūti, nīkoga nī čūti...« A to je bīla, jā... ūvik san govōrīla sāma sōbun pōsli, da t'ē to biti bŕla Tonīna, ōna t'ē biti u ōgradami {znāš tā[mo]..} brāla, da je užāla nōt'u pōjti – da su ju vīdili brōsku brāti, pa nas je tīla pŕstrāšiti da ju ne vīdimo. **R:** To je bīla Aferīka, mīslīš? **D:** Ā, posūmljala san jā nā nū, a... Ūnda smo, ka smo to mī govōrīle pŕ Frānicun, govōri pokōjna tēta Lūbica: »A jē li je sēstra?« (ona Ivānica je bīla šēmpijasta, znāš, ča je dōma) Govōri: »Ōna nīka ne grē s kūt'e nōt'u, nīti ona nīka grē.« Ūnda smo pōsli... su nas ubjēdili da je tō nika Lūška ča je nōt'u hodīla, ča je bŕla Milānima cēli jedān tŕmezā tŕsja porūbāla na Vēlomu Ārku. Nika šēmpijasta Lūška. Ali nī to bīla Lūška nīti je tō..., to je bīla Zāglafka kā je nās tīla pŕstrāšiti. Tō jā ūvik tvŕdīn tāko. A da je mōja sēstra kurāja kōga jā, bīle bimo mī vīdile nū. Ali ōna je tō nīšto kako da vā-va-vā! činīla, vīkāla za da mī pobŕgnemo, {jerbo} ōna je znāla da t'emo se pŕstrāšiti. A nē bi mēne bŕla pŕstrāšila, nē-nē. Jā san bŕla... Znāš ka san užāla pōjti nā Sale, ūnda.. ovāj... -Bōris je hodī, vīš, ča sā dōjde... onāj Cūkŕit'ov nā Sale, jer je bī strahļīv, i ūnda bi bī dōša pa bi se bī ūnde pod bōr hrānī zā da ĩdemo pŕdā n da sān ne grē, jer ga je strāh bŕlo. A jā govōrin Ānd'elki... Jā san vīdila ka je nīko čelāde u škūromu se pŕmāklo, jer nīn bīlo lētrike ūnda, i ūnde se hrānīlo. Jā govōrin Ānd'elki: »Hōmo t'ā!« 'Ma dōjdi nūtra, nējt'emo jōš!' Jā govōr'n: »Ōt'emo, ōt'emo«, jā govōrin, »t'ā t'emo sāda!« I ōna govōri: 'Zāč?' Jā govōr'in: »Sā t'eš vīti, ōde se je nīko hrānī.« Ōna govōri: 'Pa tāko, tāko si kurāja!?' To je bī Cūkŕit' otā gōri, vīš! A jā govōrin: »Kī jē - jē, čelāde je bīlo, sa – jē žīvo, jē mŕtvo, jā t'u ga vīti kī je.« Jā san bīla kurāja dobrōga, i gōtovo. 'A vrāg te', govōri, 'plāka, a jā bi bīla ūmŕla ō straha!' »A nē, nē, nējt'eš ō straha«, jā govōr'in, »da san šlā u kūt'u, ūnda bi se bī hrānī pa bīš bīla rēkla da lāž'n da je čelāde, a tāko si sa vīd'la da je čelāde bŕlo i da je ovāj bī kī je strahļīv pa je tī da ĩdemo pŕdā n nāpri. A nē... Nējt'e mēne nīko vārati, jā san jōš fala Bōgu pŕ svīsti dobrōj.

PRILOG 2. EKAVSKI REFLEKS JATA

**běl-*: *bēli*, komp. *belji*, *Bēli Brīg* (zadarski kvart), *bēliti* (*se*), sv. *obēliti*, *pobēliti* (nsv. *pobēlīvāti*), *zabēliti* (*se*) (nsv. *zabēlīvāti* (*se*), gl. im. *belīna*,

belikasti 'bjelkast', *belilo* 'bolest vinove loze; oznaka na dnu mora; danas i korektor', *beľafka* 'zapjenjeno olujno more', *belajka* || *biľuška* / *biľuška* (m.r. *belat*' i u značenju 'bijelo vino') 'plavuša', *Belica* (nadimak); **bdě-*: *bděne*; **besěd-*: *besěda* 'riječ; govor; izreka, i sl.'; **blěd-*: *blědi*, komp. *blediji*, *blěditi*, sv. (p) *oblěditi*, *bledikasti* || *bledušasti* || *na blědo*, gl. im. *bledina* || *bledot'a*; **brěst-*: *brěst*; **cěl-*: *cěli*, komp. *celiji*, ù *celo* 'u jednom komadu', *nà celo*, *zacěliti* (nsv. *zaceľivati*), *cělo celastivo* || (rjeđe) *celcato*, *celoviti*, *celokupni*; **cěn-*: *cěna* (G *cěņē*) 'cijena', *cěņē* (komp. *cenije*) 'jeftino'; **cēs-*: *cěsta* (novije); **cvět (květ)-*: *cvět* 'cvijet; vrsta brašna', *cvěti* (pl. tantum) 'prve smokve', *cveťit* (dem.), *cveťina* (augm.), *cvět'e*, *Cvětiko* (m. ime), ALI: *cvatati (se)* || *cvatiti (se)*, sv. *ocvatiti se*, *ra(s)cvatati se* 'rascvjetati se' || *ra(s)cvatiti se* 'rascvjetati se; raspucati'; **-(k)bdě(že)*: *òde* || *oděka* 'ovdje', (o) *tòte* || *tòteka* 'tu', *ùnde* || *unděka* || *nùnde* 'ondje', *nìder(ce)* 'nigdje; negdje', *odě(ka)* 'ovuda', *tudě(ka)* 'tuda', *undě(ka)* 'onuda', (o) *dòvle* || *zdòvle* 'odavde', (o) *dòtle* || *zdòtle* 'odatile', (o) *dùnvle* || *zdùnvle* 'odande'; **dělv-*: *dě* 'dio', *dvâ*, *trî... děla* (*čěsa*) 'polovica, trećina... (čega)', *trěti*, *četvřti... dě* (*čěsa*) 'trećina, četvrtina... (čega)', *delit* (dem.); **děl(o)-*: *dělati* 'djeljati (npr. drško) (sv. *udělati*, *zdělati*); guliti koru s jabuke, krumpira... (sv. *odělati*)', sv. i *zadělati*, *delòt'ine* || *delòtine* 'iverje', *zděla* 'zdjela'; **delto*: *dlěto* || *dlěto*, dem. *dletit'o*, augm. *dleťno* (nema oblika *gľětò*, ni sl., koji navodi Finka (1977: 89) vjerojatno u značenju 'dlijeto'); **dětel / dētel -*: *dětelina*; **drětv-*: *drětva* 'čvrst obučarski konac'; **dvě-*: *dvě* (samo u: *mî dvě*, *vî dvě*, *òne dvě*, po analogiji i *trě*, a u ostalim primjerima *dvî*, odnosno *trî*); **godě*: *gòder(ce)* || *kòder(ce)* (s *čâ*, *čěsa*, *kî / kâ / kô*, *dî*, *kâko*, i dr. priložnim i zamjeničkim oblicima); **golěny*: *gòlen* || *gòleno*; **-(j)ěd(-)*: *oběd* 'objed, samo o podnevu (opr. *marinda*, *užina*, *vičera*)', *obědvati*; **kolěn-*: *kolěno* 'koljeno; rod, naraštaj (npr. *Potěka je od istoga kolěna*; *do devětoga kolěna*)', dem. *kolince* (ob. na stablu); **korěn-*: *kòren*, *š kúnca i s kòrena* 'potpuno', zb.im. *korěne*, *korenice* || *koreničine* 'opuľeni (s izbojcima) stari *kòreni* (stabljike) *od bròske* (lisnatog zelenog kupusa)', *skorěnit* (*se*), gl. p. t. *skorěnen(i)*; **krěs-*: *krěsi* (pl. tantum) 'ljetna žega (samo u kontekstu vinogradarstva!)', *krěsati* (prez., 3. l. sg. *krěše*) 'paliti upaljač; fig. psovati', sv. *zakrěsati* 'ob. fig. opsovati', *krěsavica* || *fajjerica* 'upaljač', gl. p. t. *nakresan* || *nakrěsan* 'fig. pijan'; **lěs-*: *lěs* 'lišće na lozi' (<**lěsъ* 'šuma'), *lěso* || *lěsa* 'dio tijela pri završetku rebara' (*Bolî me pod lěso*) (usp. Rivanj (Radulić 2002: 154) *lesice* 'komadi rebara s kožom (svinje)'; Bibinje

(Šimunić 2013: 360) *liša* ‘okvir, rešetka od letava s gušće nanizanom trstikom za sušenje smokava na suncu’; Iž (Martinović 2005: 172) i neka sela na SZ Dugog otoka *lěsa*; Brač (Šimunović 2009: 439) *liša*; Murter (Juraga 2010: 152) *liša*: sve u sličnom značenju kao i u Bibinjama; usp. ‘lijes’ = *kâfca*; ***lět-**: *lěto* ‘ljetno; (rij., fig.) godina’, *u lěti* ‘ljeti’, *òvo / vò lěto* ‘ljetos’, *lěski* ‘ljetni’, *lětina* || *godīžbina* ‘ljetina’, *lěšce* (dem. fig., rij.), *prlětiti* (fig.; usp. *przīmīti*), *lětovañe* (novije, kao i *lětovati*; inače, *činīti lěto (dī)* ‘provoditi ljetno (gdje)’), *lětkati* (sv. *polětkati*) ‘paljetkovati’; ***měn-**: *měna* ‘mlađak’, *směna* ‘smjena’ (novije); ***měr-**: *měra* || *měra* || *mīra*, *měrni*; ***měst-**: *město*, *pr̄městīti* (mlađi *pr̄mēstīti*); ***mьně-**: *mьněne* || *mišlěne*; ***něst-**: *doněsti*, *dopr̄něsti*, *naněsti*, *poněsti*, *pr̄něsti* ‘prenijeti’, *podněsti (se)*, *sněsti*, *zaněsti* || *zanosīti* ‘zanijeti, ostati trudna’, *zaněsti se*, *uněsti* ‘unijeti; oti (momak curu)’, *razněsti*; ***nevěst-**: *nevěsta*; ***obě-**: *òbe (dvī || dvē)* (usp. *òbi* || *òba (dvā)*); ***pětyl-**: *pěteh* (dem. *petešīt*) ‘pijetao’, *petehāna* ‘oplođena kokošja jaja’, *petehāti* ‘oplođiti (pijetao kokoš)’, *divlī petešū* ‘vrsta ptice’, *petelīnske mīse* ‘zornice’; *petešīti se* (fig.) ‘snažno se buniti, prepirati; praviti se važan’; ***polěñ-**: *pòlen* ‘veći, deblji nerascijepani komad drva za ogrjev (još veći: *masīca*)’, dem. *polīnce*, zb.im. *polěñe*; ***prěsn-**: *prěsān (prěsni)*, *ùpresno* ‘s malo kvasca, tvrdo; sirovo’; ***prěstol-**: *prěstoje* || (rij., starije) *prestòle* ‘prijestolje; vlast’; ***rěđtk-**: *rětki (rěđāk)*, komp. *rěje*, *razrěđīti*, gl.p.t. *razrějen(i)* || *razrěđ’en(i)*; ***rěz-**: *obrezovāti* ‘sunetiti’, gl.p.t. *obrezovān*, gl.im. *obrezovāñe*; ***sěd-**: *sědi* ‘sijed’, komp. *sedīji*, *sěđīti*, sv. (*p*)*osěđīti*; ***sěsti, sěd-**: *sěsti* ‘sjesti’ (<*sěsti), *sědi* (sv. imp.), *sedīti* || *sidīti*, gl. p. s. *sedūt’i* || *sidēt’i* || *sidūt’i*, *sěja* ‘kamena sjeda’; *sěsti se* (<*sēsěsti sē) ‘skrutnuti se’, gl. p. t. *sějjen(i)* || (novije) *sěd’en(i)*, *nasěsti* (npr. *kļv*), gl. p. t. *nasějjen(i)* || (novije) *nasěđ’en(i)*; *zasěsti*, *prosěsti se*, *pr̄sěsti* ‘prisjesti (hrana)’; ***selě-**: *dosěle* ‘dosad’, *odsěle* ‘odsad’ (nekoć navodno pojed. i *saisěle* ‘sad’); ***serda** (strsl. *srěda*): *srěda* ‘dan u tjednu; sredina’ (*Lěži kod nās u srědu!*), *sredīna* || *sredīna* ‘sredina’ (novije od *srěda*), *Sredīnak* (top.); ***slěd-**: *slědovañe* ‘sljedovanje (za vrijeme 2. svj. rata)’; ***s̄r̄r̄esti**: (*su*)*sr̄esti (se)*, nsv. (*su*)*sr̄it’ati (se)* || (češće) *tr̄evīti / tr̄ēvīti* || *intr̄ati* || *namīriti se (na kōga)*, i sl.; ***stěn-**: *stěna*, dem. *stenīca*, *ocěnuti* (ob. samo o ljudima) || *ustīnuti* ‘ohladiti se, smrznuti se’; ***(s̄)str̄ěl-**: *str̄ēla* ‘strijela’, *str̄ēlāti* || *str̄ēlati* || *str̄īlāti*; ***těl-**: *tělo* || *tīlo*; ***těrj-**: *těrati* || *tīrati* || *gonīti* || *zrīñati* || *zagiñati* (sv. *potěrati / potīrati* || *stěrati / stīrati* || *p(r)ognāti* || *zagnāti*, *natěrati / natīrati* || *nagnāti* (nsv. *naterāvāti / natirāvāti* || *gōñati*), *utěrati / utīrati* || *vagnāti*, itd.), gl.p.t.

potëran || *potìran*, itd., gl. im. *tërañe* || *gòneñe* || *zriñnañe*, *přt'ëрати (se)* || (novije) *pret'ëрати (se)* 'pretjerati; premoriti se'; **terzvъnъ* (strsl. *trëzvъ*)-: *trëzni* (*trëžan*), komp. *trezniji*, *otrëžnùti*, *rastrëžnùti (se)*, gl. p. t. *o-/ras-trëžhen*; **tësn-*: *tëśni* (*tëšan*), komp. *tëšni* || (mladi) *tesniji*, gl. im. *tesnòt'a*, *Tëšno* 'Tisno'; **tësto*: *tësto*; **vëd-*: *spovednìca* (strsl. *ispovëdъnica*); **vëk-*: *starovët'asti* (prid.) 'ob. za staro granje, grmlje' (osim ako nije < *staro* + tal. *vecchia*) (usp. Piasevoli 1993: 338. *starovika*); **vër-*: *vërovati* || *vërovati*, *zavëriti se* || *zavëriti se*; **verđъ-* (strsl. *vrëđъ-*): (*u*)*rëđiti (se)* (<*(*u*)*vrëđiti (se)*) 'ozlijediti (se)'; **vertm-* (strsl. *vrëm-*): *vremeniti* || (starije) *vrimeniti* 'sredovječan, »u godinama«'; **versъ-*: *vrës*; **vët-*: *zavet'äti se* (nsv. *zavet'iväti se*) || (rjeđe) *zavit'äti se* 'zavjetovati se, učiniti *zävít'*, *obet'äti (se)* (nsv. *obet'iväti (se)*, *zanovëtäti* 'dosadivati; ometati; njurgati'; **vëtr-*: *vëtri* (pl. tantum) 'kratkotrajan vihor (danju)', *vëtriti (se)*; **zlëd-*: *pozlediti (se)* || (rjeđe) *defetäti (se)* (rom.) 'inficirati (se)', gl.p.t. *pozlëd'en(i)* || *defetän(i)* (usp. 'ozlijediti' = *rujnäti* ili (*u*)*rëđiti (se)*; usp. *postumäti se* 'jače se inficirati, 'pognojiti se'; *dezdeñäti se* 'povrijediti se (rana)', *nazlëđiti se*¹¹⁹ 'maliko se nasmiješiti'¹²⁰; **zbrë-*: *zrëli* (vjerojatno postoji i *zrë*) 'zreo'; **zvëzd-* (*gvëzd-*): *zvëzda*, dem. *zvezdica*.

PRILOG 3. IKAVSKI REFLEKS JATA

**bъdë-*: *bditi*; **bëd-*: *obīđiti* || (rjeđe) *zbäviti (posä)* 'obaviti', *obīđ'en(i)* 'obavljen'; **bëg-*: *pobīgnùti* (|| mladi: *pobīgnuti*); nsv. *bižäti*, gl. im. *bižäñe*; **bël-*: *bīvno* 'bjelanjak', *biñica* 'vrsta smokve; vrsta pšenice', *biñùška* || *biñùška* 'ime za ovcu; plavuša (= *beläjka*)', *Bīle* 'magarac svjetlije dlake (*Sivko*)'; **bergъ-* (strsl. *brëgъ-*): *brīg* (pl. *brīzi*); **berme* (strsl. *brëme*): *brīme* (pl. *brimenä*), dem. *brīmce*; **bës-*: *bīs*, *bīsan*, *bisnòt'a*, *pobīsñiti*; **blagoslovëti*: *blagosloviti*; **blësk-*: *blīšt'iti (se)*, sv. *zablīšt'iti*; **bogovëtj/st'-*: *bogovīt'änica* (samo u psovci: (*bën*)*ti bogovīt'änicu!*; vjerojatno 'navjestiteljica Boga'); **bolë-*: *bolīti* 'boljeti; žrtvovati, odreći se';

¹¹⁹ Npr. *Ka se nazlëdi, vīti je je krūto vële lazine na zübima, šöma – nī līpa.*; *Ka je kâ müsasta, rëklo bi se: »Në bi se ni nazlëdila, a kāmoli nāsmijala.« Jä isto nisän bāš väik lūta.*; »*Nazlëđiti se* - tō je rët'i »mālo se nasmijäti«.

¹²⁰ Usp. u kukljiškom govoru *zlëđiti* 'prijetvorno se smješkat' (usp. Benić 2014: 60).

***bubregъ-**: *bubrĭg* (pl. *bubrĭzi*) || *arnû(l)* (rom.), *bubrĭžni* (rij.) ‘bubrežni’;
***čĕd-**: *cidĭti* (*se*), sv. *ociditi* (*se*), *procidĭti* (nsv. *procijevĭti* || *proci(j)ĭvĭti*),
 gl. p. t. (*pr*)*ocijĭn* ‘(pr)ocijeden’, *scidĭti* || *šciditi*, gl.p.t. *scĭd’en* || *šcĭd’en*,
cĭdeĭe ‘cijedenje’, *cidĭlo* ‘cjedilo za čaj’, *procijevĭlo* (|| (*pro*)*cidĭlo*) ‘cjedilo
 za čaj ili mlijeko’ (usp. *pašabrĕdo* za juhu (rom.)), *cideĭĭak* ‘ulje ocijedeno
 noću’, *ocĭci* ‘odcjedci, napoj za stoku’, usp. *cindurĭti* ‘polako se cijediti’ (<
 lat. *scindere*); ***čĕp-**: *cĭpĭti*, sv. *racĭpĭti*, *cipĭĭna* ‘cjepanica’, *prĭcipĭti*, *nacĭpĭti*
 (|| *navrĭnĭti* (starije!)), *ocĭpĭti*, itd., *nĕcĭp* ‘cijep, kalem’, *cipĭĭtina* ‘pukotina’,
cĭpĭti se || (češće) *cĭpĭti se* (novo; nekoć: *prĭmĭti* bĭše); ***cerky-**: *crĭkva*; ***čĕv-**:
civĕ (pl. *civĕli*) ‘kost cjevanica’; ***cvĕt- (kvĕt)-**: *Cvĭta* (ž. ime); ***čylovĕk-**:
čovĭk || *čelĭde* || *čeladĭn*, *čovĭčina* ‘ljudina’, *čovĭcit* || *čovĭkit* (dem.),
čovĭčĭanski || *ĭuskĭ*, *čovĭčĭanstvo* || *ĭustvo*; ***čĕrv-** (strsl. *črĕv-*): *črĭvo*, *črĭfca* ||
črĭvca (dem.), *črĭfca* ‘vrst trave’; ***dĕd-**: *dĭd*, *dĭdov* || *o dĭda*, *dĭdina* ‘zemlja
 naslijeđena od predaka’; ***dĕl(o)-**: *dĭlo*, *Dĭlo skrĭšeĭna* (molitva), *nedĭĭa*;
***dĕl-**: *dĭlĭti* (*se*), sv. *podĭlĭti*, *razdĭlĭti*, *odĭlĭti*, itd., *dĭlba* || *dĭlĭdba* || *dĭlĭdba*
 ‘podjela imovine’, *dĭlenĭk* || *gribĭeĭĭak* || (rij.) *mejĭš* ‘vlasnik susjedne zemlje’,
dĭvnica ‘oveći komad (poljske) zemlje’; ***dervo**, ***dbrvo**: *drĭvo* (pl. *dĭva*
 (zb.im.) ‘drva za ogrjev’ || *drĭva* ‘nekoliko komada ogrjevnog drva; komadi drva kao građa ili već obrađeni’) ‘drvo’, *drĭvĭe* (zb.im., fig.), *drĭvce*
 || (rij.) *dĭvce* (dem.); ***dĕt-**: *dĭte* || *dĭca* || (s.r., pojed.) *dĭc* ‘dijete’, *dĭtĕšca*
 (dem.), *dĭca* || *dĭčina* (zb. im.), *dĭtĭnstvo* || *dĭtĭnstvo*, *dĭtĭnasti*, *dĭtĭniti* (*se*),
dĭtĕsino (augm, fig.), *dĭčĭl* ‘dječak’, *dĭtĭnski dĕ* / *pĕrat* ‘djetinji dio’, *dĭtĭt*
 ‘ob. dijete Isus’; ***dĕv-**: *dĭva* || *dĭva* ‘Djeвица Marija’, *divĭca*, *divĭjka*,
dĭvojaški, *dĭver*; ***dolĕ-**: *dĕli*, *dolĭje* (komp.), *dolĭni* || *dĕlni* || (pojed., novi-
 je) *dĕni*, *Dolĭnane* ‘žitelji zaglavske Dĕlnih dvĕrov’; ***dvĕ-**: *dvĭ* (G *dvĭh*,
 DL *dvĭma*), *dvĭstĕ* || *dvĭsto*; ***ĕdr-**: *ĭdro*, *ĭdriti* (*nĕ idro*), *ĭdreĭe*, *ĭdreĭĭak*
 (rij.); ***gorĕ-**: *gĕri*, *gorĭje* (komp.), *gorĭni* || *gĕrni*, *Gorĭnane* ‘žitelji zaglav-
 skih Gĕrni dvĕrov’; ***gorĕti-**: *gorĭti*, sv. *zgorĭti*, *ugorĭti se*, *prĭgorĭti*, itd.;
***grĕhb-**: *grĭh*, *grĭšan*, *grĭšiti* (sv. *pogrĭšiti* || (rij., literarni lik) *sagrĭšiti*);
***grĕti-**: *grĭjati* (*se*) || *teplĭti* (*se*), sv. *steplĭti* (*se*) || (rij.) *ogrĭjati* (*se*), *steplĭti* ||
potēplĭti (ne postoji *podgrĭjati* || *zgrĭjati*), *zateplĭti* ‘zatoplit’, gl. im. *grĭjaĭe*
 || *tēpleĭe*; ***grĕmĕ-**: *grĭmĭti*, sv. *zagrĭmĭti*, *Grĭmilovica* (nadimak); ***hlĕb-**:
*hĭb*¹²¹; ***hotĕ- / hĕtĕ-**: *tĭti* || (rjeđe) *otĭti* ‘htjeti’, *tĭti se* || (rjeđe) *otĭti se* ‘tre-

¹²¹ Danas samo u \diamond *na plĭsnivi hĭbi* ‘u krajnjoj oskudici’ i u nazivu otočića *Pĕhĭb*, a u sjećanju je ostalo i ovo: *Ka biš pĕša zajĭti k čeladĭnu u kĭt’u, rĕka biš: »Dĕj mi bĕrin || almĭnku(n) pĕ hĭba!«* Inače: *krĭh*. Komad kruha ponekad se naziva *lĕpac krĭha*.

bati, biti potrebno', *zahtīvāti*, *prohtīti se*, *nehotēt'i* || *nēhotice* || *prfāl*; ***(j) ěd̥v-**: *īd* 'ljutnja, srdžba, gnjev', *izīd* (fig.) 'ljutnja, izjedanje' (npr. *spurgīvāti īd (na kōga)* 'iskaljivati se (na komu)'; *Pūn je īda i izīda*; *Dī je īda, da je i zīda!* [*pa mōreš tūt'i glāvūn (u) vā nī*]), *īdīti (se)* (vrlo rij.) || *lūtīti (se)*, *īdan* (vrlo rij.) || *lūt(i)*; ***(j) ěst-**, **(j) ěd-**: *īsti* 'jesti; jelo', sv. *poīsti*, *naīsti se*, *pr'īsti se*, *zaīsti se*, itd., *naīdost* 'zasitnost jela', *medvīd* || *mēde*, *ūid* || *pāid* (ž.r., pl.) 'nametnici', *uīsti* (nsv. *uīdāti*) 'paliti za nepce (npr. ocat); (rij.) ugristi', *ūidan* 'hladan, kao da »ujeda« (npr. *danās je ūidno*; *ūidna ārija*), *īdeñe* || *īdeñe* || *īt'e* || *izbina* 'jelo', *īlo* 'jelo; iznutrice glavonožaca', *īlica* (fig.) 'osoba koja izjeda druge, dosađuje im'; *izīsti (Djāvla izi(ja) || izila!*), *zīden(i)* 'izjeden; (fig.) = *skunsumān*, mršav', (i) *zīdenica* (m.r. (i) *zīdenak*) 'mršava (i srdita) žena (rjeđe m.)'; ***k̥vd̥ē-**: *dī*, *dītud* 'gdje bilo', *didikī* 'gdjekoji'; ***kyp̥ē-**: *kīpīti* (sv. *pokīpīti*), usp. *kuhūt'i* 'vreo, kipući'; ***kl̥st'a-**: *kļīška* (ž. r., sg.) (pl. *kļīške*) 'klijesta od raka (jedna)', *kļīške* (ž. r., pl. tantum) 'klijesta (oruđe)', *kļīškār* 'škorpion'; ***kōd̥ļ-**: *kudiļa* 'preslica', *kudiļica (vūne)* 'vuna zamotana na kudjelju'; ***-kol̥ē-**: *kōli* || *gōli* 'god' (samo u priložnim i zamjeničkim vezama, kao i *gōder(ce)* || *kōder(ce)*) (<**godē*), *nājskōli* 'naročito'; ***kr̥ēp-**: (*po*)*krīpīti (se)*, *krīpno* '= *kunfōrtno*, *krepeko* (jelo); *krīpan* (*krīpni*) 'čio, debeo', *krīpost* '= *kunfōrat*, jelo koje okrepljuje; vrlina'; snaga (*Fāla Bōgu, jōš san u krīposti*); ***lēg-**: *līgāti* (sv. *lēt'i*), *poligīvāti* (sl. *m̥hūļāti* 'biti u bolesnom stanju'); ***lēh-**: *līha* || *līha* 'lijeha, gredica'; ***lēk-**: *līk* (pl. *līci*) || *likarīja* || (češće, isključivo za kupljeni lijek) *medicīna* (rom.), *likār* || (novije) *dōhtor* 'liječnik', *likovīti* (*likovīt*), *līčīti* (sv. *zličīti*, *o(d)līčīti*), gl.im. *līčeñe*; ***lēn-**: *līn(i)* (rij.) || (najčešće) *trīšt'en*, *līnčina* (rij.) || (najčešće) *trīšt'eñak*; ***lēp-**: *līpi*, komp. *lōfči* || *lūfči* || *līfči* (|| (nekonzervativni): *līpši*) 'ljepši', *lipōta* (G *lipotē*), *lipotān(ka)* (fig.), *lipušāti* (*lipušāt*) 'ljepuškast'; ***lēst-**: *līsti* (prez. 1. l. sg. *līzin*) 'puzati, gmizati', *ulīsti* (nsv. *ulīžīvāti*) 'ući; upuzati', *zlīsti* (nsv. *zližīvāti*) '= *zīti*, *izaći* (više fig.); *ispuzati*'; ***let̥ē-**: *letīti*, sv. *zletīti* (nsv. *zlit'āti*), *naletīti* (nsv. *nalīt'āti*), *doletīti* (nsv. *dolīt'āti*), itd.; ***lēv-**: *līvi*, *livāk* (ž.r. *livāka*); ***m̥h-**: *mīh* (pl. *mīsi*), *mīšac* (dem.), *mīšīna* (augm.), *mihārīti* 'prenašati što u mjevovima'; *mihūr*; ***mel-** (strsl. *ml̥ē-*): *mlīti*, sv. *samlīti* || *zmlīti* || *smlīti*, *obamlīti* 'samljeti manju količinu čega kako bi mlin bio čistiji', *mlīvo* 'meljivo'; ***melk-** (strsl. *ml̥ēk-*): *mlīko*, (*na*)*mlīčīti* 'dobi(va)ti mlijeko (žena ili živina)', *mlīšno* 'mliječno', *mlikāra* 'ovca ili koza koja daje dosta mlijeka', *mlikarīca* 'žena koja raznosi mlijeko (Šukošānke i Bibīnke,

nàjskòli); u 2. svj. ratu - engleski ratni zrakoplov (= *ròda*), *mlīčac* 'riblja mliječ', *mlīšce* || *mlīčac* 'sok nekih biljaka (npr. *od lūbosŕka* 'mlječičke', *smòkve* i *mlīšhaka*)', *mlīšhak* 'maslačak'; **měn-*: *mīnāti*, sv. *zamīnīti* (*se*), *promīnīti* (*se*), *razmīnīti*, *namīnīti*, itd., *zāmin* (samo u svezama: *učīnīti zāmin*, *pòjti za zāmin* 'npr. *a* ženi *b*, *a c* ženi *d*, s tim da su *a* i *d* brat i sestra, kao i *b* i *c*'), *pròmina* || (rij.) *kambjamènat* (rom.); **měr-*: *mīra* || *mēra* || *mēra*, *mīriti*, sv. *zmīriti* 'izmjeriti', *smīriti* 'pogoditi (npr. kamenom), udariti'; **merti* (strsl. *mrēti*): *umrīti* (nsv. *umīrati*), *pomrīti* (prez. 3. l. pl. *pòmru*); **merz-* (strsl. *mrěž-*): *mrīža*, dem. *mrīžica* 'mala mreža; trbušna maramica; mrežica *od ferāla*', *mrīžhak* 'drveni obruč s mrežom'; **mēs-*: *mīsīti*, sv. *umīsīti* (nsv. *umiševāti* || *umišīvāti*), gl. im. *mīseñe*; **měšec-*: *mīsec* 'mjesec (dana) (G sg. *mīseca*, L sg. *mīsecu*; NG pl. *misēci*); Mjesec, mjesečina (G *misēca*, L sg. *misēcu*), *mīsečni*, *mīsečina*, *mīsečar*; **měst-*: *mīsto* (kod starih ob. samo u značenju 'naselje' i 'umjesto') || *mēsto*, *smīsta* (novije) || *òdma* (*smāhun*) || *s māha* || *dīle* || (pri naređivanju, arh.) *šūbito* 'odmah, smjesta'; **měš-*: *mīšāti*, sv. *promīšāti*, *zamīšāti* 'zamiješati; umiješiti', *smīšāti*, itd., *mišāncija* 'mješavina' (opr. *mištūra*, *mišturāno* 'jako prevodnjeno' (tal. *mistura*), *mīšālica* || *mīšalica* (novo) 'stroj za miješanje morta'; **mьně-* : *mlīti se* (fig.) 'misliti se, brinuti; (*za kīn*) imati misao (na koga)' (!) (/n/ > /l/, analoški (<*mlīti* 'mljeti'), pa prez. 3. l. sg. nije *mlī* (*mi*) *se*, nego *mēle* (*mi*) *se*); **mrьzě-*: *mŕzīti* (sv. *zamŕznuti*), *omrāziti*; **na-prěd-*: *nāpri* || (pojed., rij.) *nāpri*, *napŕīje* (komp.), *nāprīdak* || *napŕīdak*; **nenavidě-*: *nenāvidīti* 'mrziti; zavidjeti' (sv. *znenāvidīti*) || (novije) *zavīd'āti* (ostali oblici: *nenāvidān* 'zavidan; pun mržnje', *nenāvidnost*, *nenāvidhāk* (ž.r. *nenāvidnica*)); **oběs-*: (*za*)*obīsiti* (*se*) || *zavīsiti*, nsv. (*za*)*obišīvāti* || (*za*)*obiševāti*, gl. p. t. (*za*)*obišen* || *zavīšen*; **oděti*: *odīti* (nsv. *odīvāti*) 'odjenuti kapu ili maramu'; **odolěti*: *odolīti* '(ob. u negaciji) oduprijeti se (npr. velikoj potrošnji: *ne mōreš odolīti* || *ne mōreš se nadomūčiti* (*z dŕvima*)); stići, izvući se (iz silnih obveza), i sl'; **orěhv-*: *orīh* (pl. *orīsi*) 'orah', *orīhac* || *orīščit*' || *orīhit*' (dem.), *orīšci* 'muškatni oraščići'; **pelnь-*: *plīn*, *plīnīti*, sv. *zaplīnīti* || *zakveštāti* (rom.); **pelva*: *plīve* 'pljeva'; **pěn-*: *pīna*, dem. *pīnica*, *pīniti* (*se*), *zapīniti* (*se*), *opīniti* 'skinuti pjenu'; **perďb-* (*prěd-*): *prīdīni* || (rij.) *sprīdīni* 'prednji', *sprīda* 'sprijeda; ispred'; **pert-* (strsl. *prēt-*): *prītīti* (*se*), sv. *zapŕītīti* (*se*), *popŕītīti*, nsv. *zapŕit'evāti* (*se*) || *zapŕit'īvāti* (*se*), *prīteñe*; **pěsm-*: *pīsma* (G pl. *pīsam*), *pīsmica* (dem.), *pīsmarica*; **pěti* / *pěvati-*: *pīvati* (sv. *spīvati*,

zapivati, itd.) || (fig., rij.) *kant(ul)āti, pivañe, kantāna* || (novije) *pivana mīsa, pivāč* (ž. r. *pivačica*) || *pivarēla* (m. i ž.r., fig.); ***plěsn-**: *plisnòt'a, plísniv(i), plísniviti* (sv. *za-/s-/o-plísniviti*); ***plěti**: *plíti* 'plijeviti', nsv. (*p*)*oplíti*, gl. p. t. *oplivīn (oplivēni)*; ***poslē**: *pòsli* 'poslije'; ***pruje** (strsl. *prēe*): *prīja* || *prīje* (novije) || *přvo (přvāni* 'prijašnji'), *přin* 'časak prije'; ***razumě-**: *rozumīti, sporazumīti se*; ***rěč-**: *ríč* (kod mladih isključivo) || *besēda* || (rij.) *slòvo, ričetīne* || *rigòtine* 'ružne riječi', (*po*)*ričmati se* '(po)rječkatati se'; ***rěk-**: *rīka* (*u riki*), *Rīka* (*na Rīki*), *ričica* (dem.), *riketīna* (augm.); ***rěpa**: *rīpa*; ***rěš-**: *odrišīti, razrišīti* (nsv. *od-/raz-rišivāti*) || *liberāti* (rom.) 'odriješiti, razmršiti', *odrišēne* 'posebna molitva za mrtve', *rīšīti, rišēne* (zadnje dvije su novije); ***rěz-**: *ríz* 'rez; crta, pruga', *rízati* (sv. *obrízati*) 'obrezivati lozu', sv. *urízati, zarízati*, gl. p. t. (*ne*)*obrīžen(o)* (samo *třsje*), *rízañe* 'rezidba loze', *srížak* '(odrezani) komad', *ríznuti* || (pojed.) *rížnuti* (sv.) 'imati rezak okus, reziti'; usp. *rasīt'i* (nsv. *rasikovāti* || *rasikivāti*) || (novije, rij.) *srízati* 'narezati, razrezati; rasjeći', (*o*)*sīt'i* '(od)rezati; (od)sjeći', *přsīt'i* 'prerezati; presjeći' (vidi ***sěk-**); usp. *rěžīti* 'stršiti'; ***svmě-**: *smīti*; ***svrět-**: (*su*)*srīt'ati (se)* (sv. (*su*)*srēsti (se)*); ***svrēt(j)-**: *srīt'a, srītan, nesrīt'a* || *něsr't'a, nesrītan (nesrītni)* || *něsr'tan (něsr'tni)* (ž. r. *nesrītna* || *něsr'tna*), *něsr'tnāk* || (rij.) *nesrīt'nāk* (ž. r. *něsr'tnica* || (rij.) *nesrīt'nica*); ***svvēstb-**: *svīst* 'svijest; pamet', *př svīsti* 'pri svijesti', *svīstan, svīstīti se* (nsv. *svīšt'ivāti se*) 'pravovremeno poduzeti što je potrebno', *dōjti* || *povřnūti se svīsti* 'osvijestiti se (nakon nesvijesti)', usp. *ofamāti* || *pāsti u ofān / ofām / afām* 'onesvijestiti se' (rom.); *(**sv**)**vět-**: *svītovati (se)*¹²² 'savjetovati (se)'; ***sě(a)ti**: *sījati*, sv. *posījati* 'posijati; (fig.) izgubiti', *sijañe* (usp. SZ skupina: *sidbā* 'ono što je posijano'); ***sěd-**: *sidīti* || *sedīti* (nsv. od *sēsti*), *sīdi* (nsv. imp.), *sidēt'i* || *sidūt'i* || *sedūt'i* (gl. p. s.), gl. im. *sidēne*; *sīdati (se)* 'sjedati; (se) skrućivati se', *nasīdati (npr. křv)* (nsv. < *nasēsti*), *zasīdati* (nsv. < *zasēsti*), *prosīdati se* (nsv. < *prosēsti se*), *přsīdati* (nsv. < *přsēsti*), *posid'evāti* || *posid'ivāti* 'sjedati, zastajkivati zbog umora, nemoći'; ***sěk-**: *sīt'i* 'rezati (npr. *krūh*); sjeći (npr. *dřva*)', sv. *osīt'i, přsīt'i, posīt'i (se), rasīt'i (se)*, gl.p.t. *osīčen(i)*, itd., *òsik* 'staja', *sīčevina* 'poljska zemlja', *sīkavica* 'nekoliko vrsta bodljikavih biljaka (npr. *Silybum marianum*)', *Sīčenice* (top.), *Přisika* (top.), *sikāč* 'alat kojim se siječe', *kliške sikačice* 'sjekaća kliješta', *sikīra* (usp. *sikirāti se* ||

¹²² Vjerojatno se nekoć govorilo **sāvīt* ili **svīt* / *svīt*, ili sl., no naši informanti to ne pamte. Danas je *sāvjet*.

(starije i češće) *šekvãti* (*se*) ‘uzrujavati (*se*), gnjaviti (*se*)’ nije od jata, već rom.! (usp. mlet. *secàr* || *seccare*); (vidi: **rěz-*); **selmę*: *słime*; **selzenb-*: *slizen* || *slizenica* ‘slezena’; **sēm-*: *sime* (G *sìmena*), *nasimeniti se* ‘namnožiti se (biljke, životinje)’; **sěmo*: *sìmo* (rij., arh.) || (*o*)*vãmo*, (*ni*) *sìmo*-(*ni*) *tãmo* (frekventna upotreba); **sěnb-* / *stěnb-*: *cìna* || *tìna* ‘sjena’ (potonji oblik samo u *Nì nogo tìna ò tebe* || *kãko i tìna si* ‘jako si mršav’), *ucìniti* (*se*) ‘osjeniti (*se*)’; **serdbn-* (*srědbn-*): *srìdñi*; **sět-*: *sìtiti* (*se*), nsv. *sìt’ati se*, gl.im. *sìt’añe*; *osìtiti*, nsv. *osìt’ati* (*se*) (novije; češće: *čùti*; nekoć i *t’ùtiti* (*se*) || *ot’ut’ivãti* (*se*); usp. *t’ùtiti* ‘slušati’); **slěd-*: *naslìdovati* (samo u prov. o očitovanju nečijih djela, i sl.: *Vrãg naslìduje, pa i obočituje!*); **slěp-*: *slíp(i)* || (češće) *t’òrav*, *slípãc* || *t’òravac* (ž. r. *slipica* || *t’òravica*), *slipòt’a*, *oslípiti* || (češće) *ot’òraviti*, *sliparija* ‘obmana’, *zaslípiti* || *zat’òriti* (fig.) prevariti’, *slipoòcnica* || (rij., pojed.) *slipočnica* || (starije i češće) *tìnpa* (rom.), *slìpo* *črìvo*; **slěz-*: *sliz* ‘sljez’; **směh-*: *smìh*, *smìšak* (rij.), *smìšni* (*smìšãn* || *smìšan*), (*na*)*smijãti se*, *posmìhľiv*, *smìšna* ‘smiješan događaj; smješica’; **směrdě-*: *smřditi*, sv. *o-/za-smřditi* (*se*) || *o-/za-smřaditi* (*se*), *smřdekľiv* ‘smrdljiv’; **sněg-*: *snìg* (pl. *snìzi*), *snìžiti*, *snìžno vrìme*; **snět-*: *snìt* (ž.r.) || *zbìca* (pl. *snìti* || *zbìčje* / *zbìčje*) ‘sitno drvice za potpalu’, *snìtiti* (nsv. *snit’evãti* || *snit’ivãti*) ‘potpaljivati, nijetiti oganj’, gl. p. t. *snit’en(i)*; **spěti*: *uspiti*, *pršpiti*, *dospiti* ‘dospjeti; završiti’, *dospitãk* || (češće) *svřšětãk* ‘svršetak’; **svplět-*: *splìt* ‘splet kose (spleteni dio)’, *splìt’ati* (nsv. od *splěsti*), *zaplìt’ati*, i sl.; **stěn-*: *ustìnuti* || (ob. samo o ljudima) *ocěnuti* (nsv. *stìnuti*) ‘ohladiti se, smrznuti se’; **sterti* (*strěti*): *prštrìti* || *prostrìti*, *rastrìti*; **strěh-*: *strìha* (novo: *nãstrešnica*); **strěl-*: *strìla* ‘munja’, *strìlãti* || *strělãti* || *strělãti*; **svěd-*: *svidòk* || *svidòk* (pl. *svidòci*), *svidòžba*, *svidòčiti*; **svět(ě)-* / *světě-*: *svititi*, sv. *osvititi*, *prosvititi* || *prosvitliti* (*I* samo u: *Bòg ti prosvitlì pãmet!*), *svitilo* (samo u *ìma jòš svitìlo(v) za bãndun!* ‘još ima nade (ob. ribari o ulovu)’), *svitlo* ‘svjetlo’, *svitli* ‘svijetao’, *svitlòst* ‘svjetlost; (fig.) napredak (*dì kurãspun pũca šòldi ka mu nì viti svitlòsti?!*)’, *svitlãvina* ‘jaka svjetlost’, *svit’a* (dem. *svit’ica*), *svit’hãk* (novije) || *kandilr* (rom.), *svit’ãr* ‘ribar u *svit’arici*; krijesnica’, (*o*)*svitlãti* || (*z*)*lustrãti* ‘(o)svjetlati, (u)lãstiti’; **svět(ě)-*: *svit* ‘svijet; svjetlo¹²³’; **třpě-*: *trpiti*, sv. *prtrpiti*, *ustrpiti se* ‘strpjeti se’; **těl-*: *tìlo* || *tělo*; **tēm-*: *tìme* (G *tìmena*), *timeñãca* ‘kožna bolest tjemena’; **těr-*

¹²³ U značenju ‘svjetlo’ samo pri prisjećanju kako se nekada molio *Credo* (*Bòga od Bòga, svit od svita*).

: *tīrati* || *tèrati* (sv. *potīrati* || *potèrati*, *stīrati* || *stèrati*, *natīrati* || *natèrati* (nsv. *natīrāvāti* || *naterāvāti*), *utīrati* || *utèrati*, itd.), gl.p.t. *potīran* || *potèran*, itd., gl.im. *tīrañe* || *tèrañe* (ostale varijante vidi u popisu ekavizama pod ***tēr-**); ***terb-** (strsl. *trēb-*): *trībovati* || *trībati* 'trebati', *zatrībovati* ('*Ko ti čāzatrībujе, pītaj*'), *trība je* || *o(d) potrībе je* (<**trēba estъ*) 'potrebno je, nužno je', *potrība* 'potreba; bijeda', *potrīban* (*potrībni*) 'potrebit, ubog', *potrīpština*; ***terbiti** (strsl. *trēbiti*): *trībīti*, *striblīvāti*, sv. *otrībīti*, *strībīti*, gl.im. *trībeñe*; ***iěskъ-**: *stīsk* 'tjesak (za ocat); dio hlača (u pāsu)'; ***těš-**: *tīšiti*, sv. *utišiti*, gl.im. *tīšeñe*, *utišēñe* 'utjeha'; ***trěskъ-**: *trīšt'en* || (vrlo rij.) *līn* 'lijen', *trīšt'enōst*, *trīšt'enāk* || (fig.) *trīšt'enāk* (ž.r. *trīšt'enica*) || (vrlo rij.) *lincīna*, *trīšt'enīti* (*se*) 'ljenčariti'; ***umět-**: *umīti*, *neumītan* 'nesposoban', gl.im. *neumītnost*; ***vъ nōtrě-**: *unūtrih* (vrlo rij., arh.) || *nūtra* 'unutra', *nutrēñi* 'unutrašnji'; ***vortě-**: *vřiti* (*se*), nsv. *zavřiti* (*se*), itd.; ***vějati-**: *vījati* 'prosijavati žitarice na vjetru (sv. *uvījati*); (*se*) (zastava)', gl.im. *vījañe*; ***věkъ-**; ***věčnъ-**: *vīk* 'vijek; stoljeće', *vāik* (*vīka*) || (nekoć i) *vāvik* (*vīka*) || *ūvik* (*vīka*) 'uvijek', *zauvīke* 'zauvijek', *od / za vāik / vāvik / ūvik* (*vīka*) 'oduvijek / zauvijek'; *vīšñi* 'vječan' (najčešće u *Bōg mu dā pōkoj vīšñi!*); ***věnč-**: *vinčāti* (*se*) || (češće) *oženīti se / odāti se*, *vinčāñe* || (češće) *pīr* || *ženīdba / ōdaja*, *kūm od vinčāña*, *vinčanīca* || *věšta od vinčāña*; ***věr-**: *vīra*, *vīran* (*vīrni*); ***vertja-**: *vřit'a* 'vreća', dem. *vřit'ica*, augm. *vřit'ina* || *vřit'etīna*; ***-vēst**, ***-vęd-**: *napovīti* (nsv. *napovīdāti*) 'napovijediti (svećenik s oltara), najaviti vjenčanje ili pročitati *gōd* (obljetnicu smrti)', *nāpovid* 'najava, objava (ob. vjenčanja, u crkvi)', *povīti* (nsv. *povīdāti*) 'reći; ispriповijediti; pokazati; prokazati (koga)', *spovīti* (*se*) (nsv. *spovīdāti* (*se*), *spōvid* 'ispovijed', *zapovīti* (nsv. *zapovīdāti*) || *urđināti* (rom.), *zāpovid* || *ūrdin(a)* (rom.); ***vędja-**: *vīja* 'vjeđa', *obrjvīja* 'obrva' (<*ōbrj* (<germ. *ober*) '(iz)nad, povrh' + *vīja*); ***verdъ** (strsl. *vrědъ*): *vřīd* || *tvřdokōrñak* 'veliki čir (*čřlřlak*)', *uvřīdīti* || (kod starijih češće) *ofēndīti* (rom.), nsv. *vřīd'āti* (*se*) || *fēndīti* (*se*), *uvřīd'en* || *ofēnd'en*; nema **uvřīdļiv*, već samo *ofendļiv* 'koji se lako *fēndi* (vrijeđa)', *povřīdīti* 'nanijeti duševnu bol', nsv. *povřīd'evāti* || *povřīd'ivāti*, gl.p.t. *povřīd'en*; ***vertm-** (strsl. *vrēm-*): *vřīme* (G sg. *vřīmena*, N pl. *vřīmenā*) 'vrijeme (protok vremena); lijepo vrijeme (metereološki) (opr. *grūbo vřīme*, *něvřīme*, *nevřēra*)', *uvřīmenīti se* || *razvřīmenīti se* 'nastati vedro vrijeme', *vřīmenīt* (*vřīmenīti* || (novije) *vřīmenīti*) 'sredovječan; »u godinama«'; ***věščъ-**: *vīšt(i)* 'vješt', *vīška* || (češće) *šřrīga* 'vještica'; ***vēt-**: *zāvīt* || *zavīt* || (rij.) *zavīt*; *zavīt'āti se* || (češće) *zavēt'āti se*; ***vētr-**: *vītar*, *vītreni*; ***vidě-**: *vīti* 'vidjeti' (<*vidīti*), gl. p. r. *vīdi*,

sv. *provīti*, *razvīti* ‘razgledati; razmotriti’; ***visě-**: *vīsiti*, sv. *zavīsiti* (nsv. *zaviševāti* || *zavišīvāti*) || (*za*)*obīsiti*, *navīsiti* (nsv. *naviševāti* || *navišīvāti*) ‘objesiti ili staviti lonac na vatru’, *odvīsiti*, *zvīsiti*, itd., *vīšalica* || *kaviļa* (rom.), *vīšala*; ***vrēd(ънь-)**: *vrīdān* (*vrīdni*), komp. *vrīdnīji*, *vrīdīti*, *vrīdnōst* || *vrīdnōst* || *vrīdnōt’a* || (rij.) *valōr* (rom.), *vrīdnūša* (ž. r., fig.) ‘ljenica’; ***zbrě-**: *zrījati*, sv. *dozrījati* || (novije) *uzrījati*; ***zbrě-**: *pozrīti* (nsv. *pozīrāti*) ‘zirnuti, poviriti’¹²⁴, *zazrīti* (nsv. *zazīrāti*) ‘proviriti (iza čega), pomaljati se (npr. brod iza rta: *zāzra je*; oči iz rupe: *zazīraju*)’, *obazrīti se* (nsv. *obazīrati se*), *pržīrāti* ‘uporno stajati pored nekoga, (pogledavati ga) i *zīrati se* (priželjkivati, očekivati) da nas ponudi (ob. hranom)’, *zīrati se* ‘očekivati s nadom da se što postigne ili dobije’; ***zēnica**: *zīnica*; ***zvēr-**: *zvīr*, *zvīrad* (zb. im.), *zvīrjāti* ‘zvjerati; (rij.) izvirivati (iz čega)’; ***želě-**: *želīti*, sv. *poželīti*, *zaželīti* (*se*), itd.; ***žerbs** (strsl. *žrēbii*): *ždrīb* || *bruškēt* (rom.) ‘ždrijeb’, *ždrībāti* (*se*) || *ždrībīvāti* (*se*) ‘dijeliti se (*dīzati ždrīb*)’; ***živě-**: *žīvīti*, sv. *pržīvīti*, itd., prez. sg. *žīvīn* (manje konzervativni: *žīvēn*), *žīvēš...*, pl. *žīvēmo...* (<**živsti*)¹²⁵.

LITERATURA

- Benić, Mislav. 2013. »Fonologija i naglasak imenica u govoru mjesta Kali«. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39, 1: 11–68.
- Benić, Mislav. 2014. »Opis govora Kukljice«. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Boerio, Giuseppe. 1867. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografi adi Giovanni Cecchini edit.
- Ćurković, Dijana. 2014. *Govor Bitelića*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci – Filozofski fakultet.
- Damjanović, Stjepan; Jurčević, Ivan; Kuštović, Tanja; Kuzmić, Boris; Lukić, Milica; Žagar, Mateo. 2004. *Mali staroslavensko–hrvatski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.

¹²⁴ Zanimljiv je stari leksem *prozōr* (*o dnā*) ‘dubina mora do koje može prodrijeti sunčeva svjetlost.’ Usp. ‘prozor’ je *funēstra* (rom.).

¹²⁵ Jednako se konjugiraju i *gnīlīti*, i *kīnīti se* ‘(fig.) mučiti se’ (*gnīlīn*, *gnīlēš...*; *kīnin se*, *kīnēš se...*).

- Finka, Božidar. 1977. »Dugootočki čakavski govori«. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 4: 7–178.
- Finka, Božidar. 1993. »Pogled na dugootočke govore«. *Zadarska smotra* 42, 1–2: 67–74.
- Finka, Božidar. 1998. »Pogled na čakavski govor sela Zaglava«. D. Čuka; C. Milanja; I. Špralja (ur.). *Zaglav: 600 godina prvog spomena: 540 godina posvete crkve svetog Mihovila Arhanđela*. Zaglav – Zagreb: Općina Sali, Mjesni odbor Zaglav: 31–48.
- Franov – Živković, Grozdana. 2009. »Glagoljska Madrikula sv. Jakova u Solinama na Dugom otoku (1750.-1826.)«. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 51: 137 – 159.
- Galović, Filip. 2012. »Fonološke značajke govora Milne na otoku Braču«. *Čakavska rič* XL, 1-2: 87–101.
- Grandov, Šime. 1959. »Prilozi o narodnom životu i običajima: Saljski ribarski razgovori«. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* knj. 66: 224–286. (c) Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2015.
- Grbin, Nedo. 1998. »Glagoljica crkve i samostana sv. Mihovila u Zaglavu«. D. Čuka; C. Milanja; I. Špralja (ur.). *Zaglav: 600 godina prvog spomena: 540 godina posvete crkve svetog Mihovila Arhanđela*. Zaglav – Zagreb: Općina Sali, Mjesni odbor Zaglav: 67–92.
- Jakić – Cestarić, Vesna. 1957. »Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima«. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 3: 407–420.
- Jernej, Branimir (ur.). 2005. *Talijansko-hrvatski, hrvatsko-talijanski: Dominović-Langenscheidtov univerzalni rječnik*. Zagreb: Naklada Nedičko Dominović.
- Juraga, Edo. 2010. *Rječnik govora otoka Murtera*. Murter – Šibenik: Ogranak Matice hrvatske Murter – Županijski muzej Šibenik.
- Kapović, Mate. 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska (Biblioteka Theoria).
- Lisac, Josip. 1996. *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing–Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2008. »Govori Dalmatinske zagore kao dio novoštokavskog ikavskog dijalekta«. *Croatica et Slavica Iadertina* IV: 105–114.

- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing–Tehnička knjiga.
- Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Malić, Dragica. 1991. »Samoglasničke pojave u 'Žićima svetih otaca'«. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 17: 83–122.
- Martinović, Žarko. 2005. *Rječnik iškoga govora*. Zadar: Gradska knjižnica Zadar.
- Mihaljević, Milica; Horvat, Marijana. 2007. »Glasovne promjene: nepostojano *a* i *e* (problematizacija naziva, definicija i međudnosa glasovnih promjena)«. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* knj. 33: 289–304.
- Milanja, Cvjetko. 1998. »Jakša Čedomil (Dr. Jakov Čuka) kao sakupljač dugootočkih narodnih pjesama«. D. Čuka; C. Milanja; I. Špralja (ur.). *Zaglav: 600 godina prvog spomena: 540 godina posvete crkve svetog Mihovila Arhandela*. Zaglav – Zagreb: Općina Sali, Mjesni odbor Zaglav: 151–174.
- Miličević, Marijana (ur.). 2006. *Njemačko-hrvatski i hrvatsko-njemački rječnik*. Zagreb: Alfa.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje: fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Piasevoli, Ankica. 1993. *Rječnik govora mjesta Sali na Dugom otoku oliti libar saljskih besid*. Zadar: Matica hrvatska.
- Radulić, Ladislav. 2002. *Rječnik rivanjskoga govora*. Zadar: Matica hrvatska.
- Rančić, Gordana. 2013. *Zavičajni rječnik i kronika mjesta Brbinj*. Zadar: 3000 godina Za dar.
- Runje, Petar. 1998. »O šestotoj godišnjici Zaglava«. D. Čuka; C. Milanja; I. Špralja (ur.). *Zaglav: 600 godina prvog spomena: 540 godina posvete crkve svetog Mihovila Arhandela*. Zaglav – Zagreb: Općina Sali, Mjesni odbor Zaglav: 13–29.
- Šimunić, Božidar. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske.
- Šimunović, Petar. 1977. »Čakavština srednjodalmatinskih otoka«. *Čakavska rič* 1: 5–65.

- Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing–Tehnička knjiga.
- Špralja, Robert. 2010. *Sunczapad*. Zadar: Gimnazija Vladimira Nazora.
- Špralja, Robert. 2016. »Iz zaglavske povijesti, kulture i civilizacije (s ogle-
dima zaglavskoga govora)«. *Zadarska smotra* 65, 3–4: 119-138."
- Špralja, Robert. *uskoro*, a. »Prozodija govora Zaglava na Dugom otoku«. *Croatica et Slavica Iadertina*.
- Špralja, Robert. *uskoro*, b. »O prežicima starijega liturgijskog jezika i o vjer-
skom nazivlju u frazemima i izrekama na Dugom otoku«. *Domaća rič*
12.

IZVORI

- Hrvatski jezični portal (HJP)* : Rječnička baza. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (Posljednji pregled 6. veljače 2016.).
- Kalipedija. <http://www.kalipedija.net/rjecnik/rjecnik.html> (Posljednji pre-
gled 1. prosinca 2015.).

THE VOCALISM OF ZAGLAV'S SPEECH ON DUGI OTOK

Summary

Based on decades of field research, this work contains a description of the vocal characteristics of the local speech of Zaglav, on Dugi otok (Long Island), which belongs to the mid-chakavian dialect. We were further motivated to take this course thanks to the oversights of previous researchers, as well as the lightning fast shifts that we have been witness to among our younger generations. The state we observed was compared to the other chakavian speeches present on Dugi otok. The presentation is synchronic in principle, and diachronic where necessary.

We have come to the conclusion that the speech of more conservative speakers tends to preserve its chakavian elements, while there is a lot of innovation among the less conservative. For example, with the latter group, there is an insignificant or weak closure on vocals, and weak affirmation on the secondary *ɾ*. More conservative speakers only use a more open pronunciation of vocals in stylized speech. Native preposition-pronoun links, such as *nâ v(i)*, *pô t(i)*, *uzâ k(i)*, are based on *na (o)vâj*, *po tâj*, *uz kî* among non-conservative speakers. We observed an insignificantly smaller number of ekavisms relative to the speeches from Savra to Veli Rat, and a notably larger one than with those in Sali, contrary to Finka's estimates. Most examples of strong vocals, such as the *a* as a reflex of the front nasal, and a notable number of ekavisms, are lost among younger generations.

Based on the prevalent tendencies in the speech of the younger generations, the question of the future survival of the observed idiom (alongside all of the others in Zadar's island range) arises, as well as that of the need to take certain steps so as to at least slow down the rate of these linguistic changes.

Key words: *Chakavian; Mid-chakavian dialect; Vocalism; Archaism; Innovation; Zaglav*

VOCALISMO NELLA PARLATA DI ZAGLAV SULL'ISOLA LUNGA

Riassunto

Nel lavoro basato di ricerca decennale è fatto la descrizione delle caratteristiche vocale della parlata di Zaglav sull'isola Lunga che appartiene a dialetto ciacavo del medio. Su questo siamo stati motivati dagli omissioni di ricercatori precedenti, così come i cambiamenti fulminei che siamo testimoni nella parlata delle generazione nuove. La situazione attuale è stata comparata con le altre parlate dell'isola Lunga. La rappresentazione in principio è sincronico e se necessario si danno gli interpretazioni diacronici.

È constatato che la parlata di parlanti conservativi caratterizzata da conservazione elementi ciacavi, mentre il non conservativi hanno molto innovazioni. Ad esempio, con quest'ultimi è testimoniato irrilevante o debole contemnto di vocale e povera conferma di secondario. Parlanti conservativi utilizzano la pronunzia aperta delle vocali lunghe solo nello stile segnato della parlata. Di origine legame proposizionale - pronominale per esempio: *nâ v(i)*, *pô t(i)*, *uzâ k(i)* in non conservativi sono *na (o)vâj*, *po tâj*, *uz kî*. È verificato molto meno degli ecavismi che nelle parlate da Savar a Veli Rat, ma più che a Sali secondo la valutazione contraria di Finka. La maggior parte degli esempi di vocalismo forte, *a* come riflesso di nasale anteriore e il gran numero di ecavismi nelle nuove generazioni sta perdendo.

Alla base della tendenza superiore nella parlata delle generazioni giovani si pone la domanda dell'esistenza degli idiomi studiati (come la maggior degli altri di arcipelago zaratino) in futuro e la necessità di adottare alcune misure per almeno rallentare le modifiche linguistiche.

Parole chiave: *dialetto ciacavo; dialetto ciacavo del medio; vocalismo; arcaismi; innovazione; Zaglav*

Podaci o autoru:

Robert Špralja, mag. philol. croat.

Zaglav 31, 23281 Sali, Dugi otok

e mail: rspralja@gmail.com